

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MÜLTECİ VE GÖÇMEN ÖĞRENCİ VELİLERİNİN TÜRK
EĞİTİM SİSTEMİ FARKINDALIĞI: KÜÇÜKÇEKMECE
ÖRNEĞİ**

**SERHAT KIRDAR
217A5010**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MERYEM HAYIR KANAT**

2024

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MÜLTECİ VE GÖÇMEN ÖĞRENCİ VELİLERİNİN TÜRK
EĞİTİM SİSTEMİ FARKINDALIĞI: KÜÇÜKÇEKMECE
ÖRNEĞİ**

**SERHAT KIRDAR
217A5010
ORCID NO: 0009-0000-6001-8016**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MERYEM HAYIR KANAT**

HAZİRAN 2024

Serhat KIRDAR tarafından hazırlanan “Mülteci ve Göçmen Öğrenci Velilerinin Türk Eğitim Sistemi Farkındalığı: Küçükçekmece Örneği” başlıklı çalışma, **14/08/2024** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Programında **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman

İmza

Prof. Dr. Meryem HAYIR KANAT

.....

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Hamza AKENGİN

.....

Doç. Dr. Genç Osman İLHAN

.....

ÖZET

MÜLTECİ VE GÖÇMEN ÖĞRENCİ VELİLERİNİN TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ FARKINDALIĞI: KÜÇÜKÇEKMECE ÖRNEĞİ

Türkiye; jeopolitik konumu, göç yolları üzerinde bulunması, çevresine göre istikrarlı bir ülke olması bakımından yaşanan göç olaylarında göçmenler nezdinde güvenli bir liman ve hedef ülke haline gelmiştir. Özellikle Arap Baharı ve sonrasında Suriye'de yaşanan iç savaştan sonra Türkiye, tarihinde hiç görmediği ve milyonlarla ifade edilen bir göç dalgası ile karşı karşıya kalmış ve milyonlarca Suriyeli göçmen ülkemize yerleşmiştir.

Tahmin edilemeyen yoğun göç dalgası ve gelen göçmenlerin kısa vadede geri dönme durumunun olmaması bu mülteci ve göçmenlerin ülkeye entegrasyonunu zorunlu hale getirmiştir. Suriye'den gelen bu milyonlarca göçmenin yarısından fazlasının eğitim çağındaki bireylerden meydana geldiği düşünülünce bu göçmenlerin Türkiye'ye entegrasyonunun en önemli yolunun eğitim olduğu açıktır.

Bu araştırmanın amacı mülteci ve göçmen öğrenci velilerinin Türk eğitim sistemine yönelik farkındalığının tespit edilmesidir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi, durum çalışmasından yararlanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak 12 göçmen ve mülteci veli ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Çalışma grubu oluşturulurken kolay ulaşılabilir örneklem yöntemi kullanılmıştır. Görüşmelerden derlenen veriler içerik analizi yoluyla incelenerek sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda mülteci ve göçmen öğrenci velilerinin Türk eğitim sistemine yönelik bilgilerinin çok kısıtlı olduğu tespit edilmiştir. Velilerin büyük çoğunluğunun kendilerine yönelik Türkiye'deki eğitim sistemiyle ilgili herhangi bir programa katılmadıkları, ancak katılma isteklerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda çözüm önerisi olarak mülteci ve göçmen öğrenci velilerine yönelik Türk eğitim sistemi farkındalığının oluşması için çeşitli seminerler ve eğitimler düzenlenmelidir. Ayrıca literatüre bakıldığında mülteci ve göçmen öğrencilere yönelik pek çok araştırma bulunurken velilere yönelik araştırmaların çok sınırlı olduğu görülmüştür. Bu araştırma literatürdeki bu eksikliğe de bir katkı sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, göçmen, entegrasyon, Türk eğitim sistemi, veli farkındalığı.

ABSTRACT

TURKISH EDUCATIONAL SYSTEM AWARENESS OF REFUGEE AND MIGRANT STUDENTS PARENTS: KÜÇÜKÇEKMECE SAMPLE

Turkey; has become a safe haven and target country for migrants due to its geopolitical position, its location on migration routes, and its relative stability compared to its surroundings. Particularly after the Arab Spring and the civil war in Syria, Turkey faced an unprecedented wave of migration, with millions of Syrian refugees settling in the country.

The unexpected intensity of this migration wave and the improbability of the migrants returning in the short term have made the integration of these refugees and migrants into the country essential. Considering that more than half of the millions of Syrian migrants are of school age, it is clear that education is the most crucial pathway for their integration into Turkey.

The aim of this research is to determine the awareness of refugee and immigrant student parents about the Turkish education system. Qualitative research method, case study, was used in the research. Face-to-face interviews were held with 12 immigrant and refugee parents using a semi-structured interview form. Easily accessible sampling method was used when creating the study group. The data compiled from the interviews were examined through content analysis and conclusions were reached

The study found that refugee and migrant parents had very limited knowledge about the Turkish education system. It was also determined that the majority of parents had not participated in any programs related to the education system in Turkey but expressed a high desire to do so. As a solution, various seminars and training sessions should be organized to raise awareness of the Turkish education system among refugee and migrant parents. Additionally, while many studies have focused on refugee and migrant students, there is a significant gap in the literature concerning research on parents. This study aims to contribute to filling that gap.

Keywords: Migration, migrant, integration, Turkish education system, parental awareness.

ÖN SÖZ

Tez konumu belirlemem başta olmak üzere çalışmamın her aşamasında yanımda olan, motivasyonumu kaybettiğimde beni cesaretlendiren, bilgi birikimiyle çalışmama farklı açılardan bakmamı sağlayan, beraber çalışmaktan ve öğrencisi olmaktan her zaman gurur duyacağım değerli danışman hocam Prof. Dr. Meryem HAYIR KANAT'a sonsuz teşekkür ederim.

Beni yüksek lisansa teşvik eden, bu konuda bana rehberlik etmekle kalmayıp yüksek lisans sürecimin her noktasında yanımda bulunmasından dolayı büyük mutluluk duyduğum değerli dostum Sayın İsmail ŞEN'e teşekkür ederim. Yüksek lisans süreci içerisinde tanıştığım tüm arkadaşlarıma, çalışma ortamı problemi yaşadığımda bana evini olduğu gibi gönlünü de açan çocukluk arkadaşım Sayın Aykut OTHAN'a, yine beni tez aşamasında yalnız bırakmayan değerli dostum Sayın Osman TÜNÇ'e teşekkür ederim.

İçten ve gönüllü katılımları ile tezim için verileri sağlamama destek olan değerli velilere, bana çalışma imkânı ve ortamı sağlayan İkitelli Ortaokulu'nun değerli idaresi, öğretmenleri ve tüm emektarlarına, Türkçe bilmeyen velilerle iletişim kurmamda, tercüman olarak bana yardımcı olan tüm öğrencilerime teşekkürlerimi sunarım. Bilimsel gelişmeye katkısı ve yüksek lisans sürecinde üzerimde emeği olan Doç. Dr. Genç Osman İLHAN ve Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalında görev yapan tüm hocalarıma ve son olarak her anlamda arkamda duran aileme teşekkür eder, çalışmamın faydalı olmasını dilerim.

Serhat KIRDAR

Haziran, 2024; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Sınırlılıklar	3
1.5. Varsayımlar	4
1.6. Tanımlar	4
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Göçmen ve Mülteci Kavramları	5
2.2. Göç Sınıflandırmaları	8
2.2.1. Düzenli Göç.....	9
2.2.2. Düzensiz Göç	9
2.2.3. Transit Göç.....	11
2.3. Göç, Uluslararası Göç	12
2.3.1. Göç Kararının Alınması	16
2.3.2. Göçün Doğurduğu Sonuçlar.....	19
2.4. Göç Olgusu ve Göç Teorileri	22
2.4.1. Göçün Başlangıç Sürecini İnceleyen Teoriler.....	22
2.4.2. Göçün Devam Etme Sürecini İnceleyen Teoriler	28
2.4.3. Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme	30
2.5. Göçmen Eğitimi	32
2.6. Göçmenlerin Eğitimi Sürecinde Yaşanan Zorluklar	35
2.7. Göçmenlerin Eğitimi Sürecinde Velilerin Rolü	38
2.8. Türk Eğitim Sistemi	39
2.8.1. Türkiye’deki Göçmenlere Yönelik Eğitim Politikaları	39
2.8.2. Türkiye’deki Göçmenlerin Eğitim ve Uyum Süreci	41
2.9. İlgili Araştırmalar.....	43
2.9.1. Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar.....	43
2.9.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar	48
3. YÖNTEM.....	50
3.1. Araştırma Modeli	50
3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu	50
3.3. Veri Toplama Araçları	52
3.4. Veri Toplama Süreci	52

3.5. Verilerin Analizi.....	53
4. BULGULAR.....	54
4.1. Mülteci Ve Göçmen Öğrenci Velilerinin Türk Eğitim Sistemine Yönelik Tutum, Düşünce Ve Beklentileri.....	54
4.1.1. Göçmen Velilerin Türk Eğitim Sistemiyle İlgili Bilgi Düzeyleri ve Bilgi Edinme Kaynakları.....	54
4.1.2. Göçmen Velilerin Türkiye’de Herhangi Bir Eğitim Kurumunda Velilere Yönelik Eğitim Alma Durumu Ve İsteği	55
4.1.3. Okul Saatleri Dışında Çocukla Beraber Yapılan Sosyal Etkinlikler	56
4.1.4. Göçmen Velilerin Çocuklarının Üniversite Eğitimi İle İlgili Düşünceleri	58
4.1.5. Göçmen Velilerin Ortaokuldan Sonra Çocuklarının Eğitimi İle İlgili Planları	59
4.1.6. Göçmen Velilerin Çocuklarının Türkiye’deki Eğitimi İçin Devletten (Öğretmen-İdareci) Beklentileri.....	60
4.1.7. Göçmen Velilerin Eğitim İle İlgili Çocuklarından Beklentileri.....	62
4.1.8. Göçmen Velilerin Çocuklarının Geleceği İle İlgili Düşünceleri.....	63
4.2. Mülteci ve Göçmen Öğrenci Velilerinin Sosyo-Ekonomik Düzeyleri ve Bunun Çocukların Eğitimi Üzerindeki Etkisi	64
4.2.1. Göçmen Velilerin Yerleşim Yeri Olarak İstanbul’u Tercih Etme Sebepleri	64
4.2.2. Göçmen Ailelerin Gelir Durumu	66
4.2.3. Çocuğun Eğitimi İçin Göçmen Ailelerin Aylık Yaptıkları Ortalama Harcama	67
4.2.4. Çocuğun Okul Dışında Herhangi Bir İşte Çalışma Durumu.....	68
4.2.5. Öğrencilerin Evde Ders Çalışma Ortamı	69
4.2.6. Çocuğun Eğitimi İçin Okul Dışında Yapılan Çalışmalar.....	70
4.3. Mülteci Ve Göçmen Öğrencilerin Velilerine Göre Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunda Karşılaştıkları Temel Problemler	72
4.3.1. Velilerine Göre Çocuklarının Eğitimde Yaşadığı Temel Problemler	72
4.3.2. Pandemi Sürecinde Çocukların Uzaktan Eğitime Katılma Durumu.....	73
4.3.3. Göçmen Velilerin Çocuklarının Okul Devamı İle İlgili Görüşleri	74
4.4. Göçmen Velilerin Gelecekte Yaşama Yeri İle İlgili Beklentileri (Türkiye-Avrupa-Anavatan).....	76
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	78
KAYNAKÇA.....	82
EKLER.....	91

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Mülteci Ve Göçmen Arasındaki Farklar.....	7
Tablo 2. Katılımcıların Demografik Bilgileri	51
Tablo 3. Türkiye'nin Eğitim Sistemi İle İlgili Bilinenler ve Bilgi Kaynakları.....	54
Tablo 4. Bir Eğitim Programına Katılım Durumu ve İsteği	56
Tablo 5. Okul Dışında Yapılan Sosyal Etkinlikler	57
Tablo 6. Göçmen Velilerin Çocuklarının Üniversite Eğitimi İle İlgili Düşünceleri..	58
Tablo 7. Velilerin Ortaokuldan Sonra Çocuklarının Eğitimi İle İlgili Planları.....	59
Tablo 8. Göçmen Velilerin Çocuklarının Türkiye'deki Eğitimi İçin Devletten (Öğretmen-İdareci) Beklentileri.....	60
Tablo 9. Velilerin Eğitim İle İlgili Çocuklarından Beklentileri.....	62
Tablo 10. Velilerin Çocuklarının Geleceği İle İlgili Düşünceleri.....	63
Tablo 11. Göçmen Ailelerin İstanbul'u Tercih Sebebi	65
Tablo 12. Gelir Durumu.....	66
Tablo 13. Göçmen Çocuk İçin Aylık Ortalama Harcama Tutarı.....	67
Tablo 14. Çocuğun Bir İşte Çalışma Durumu.....	69
Tablo 15. Çocuğun Evde Ders Çalışma Ortamı.....	69
Tablo 16. Çocuğun Eğitimi İçin Okul Dışında Yapılanlar	70
Tablo 17. Velilere Göre Çocuklarının Eğitimde Yaşadıkları Zorluklar	72
Tablo 18. Uzaktan Eğitime Katılım	73
Tablo 19. Çocuğun Devam Bilgisi.....	75
Tablo 20. İleride Hedeflenen Yaşam Yeri Fikri.....	76

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Dengeye Yol Açan Neoklasik Mekanizmalar.....	24
---	----

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
GEM	: Geçici Eğitim Merkezleri
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
PIKTES	: Project on Promoting Integration Of Syrian Kids Into The Turkish Education System (Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi)
PTT	: Posta ve Telgraf Teşkilatı
ŞEY	: Şartlı Eğitim Yardımı
TV	: Televizyon
UNICEF	: The United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Göç, isteğe bağlı olabildiği gibi zorunlu olarak da gerçekleşen, sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlere neden olan bir olgudur. Savaş, ölüm, işkence tehdidi, salgın hastalıklar, tabii felaketler gibi kişilerin yaşam hakkına yönelik tehlikeler veya fakirlik, işsizlik gibi ekonomik etkenler nedeniyle insanlar kendi ülkelerinden bir başka ülkeye göç etmektedir. Günümüzde de göç hareketleri daha iyi yaşam arayışları ve iç savaşlar nedeniyle devam etmektedir (Nar, 2008).

İnsanların bir ülkeden diğerine, bir bölgeden başka bir bölgeye göç etme sebepleri çeşitlidir. Bu sebepleri genellikle; “Nüfus Problemleri, Ekonomik Problemler, Çevre Şartlarındaki Bozulmalar, Eğitim Şartlarındaki Yetersizlikler, Siyasi Problemler ve Savaşlar” olarak sıralayabiliriz (Tümertekin & Özgüç, 1998).

Ülkemiz, doğusunda ve güneyinde pek çok problemin yaşandığı birtakım Orta Doğu ve Asya ülkeleriyle, batısında refah seviyesi ve insan hakları standartları yüksek Avrupa ülkeleri arasında köprü vazifesi görmektedir. Orta Doğu’daki ve özellikle komşu devletlerdeki savaş, siyasî ve ekonomik istikrarsızlıkların varlığı, doğu sınırlarının dağlık ve kontrolünün zor olması, Adalar Denizi ve Akdeniz sahillerinin coğrafi yapısının yasadışı geçişlere uygunluğu gibi sebeplerden dolayı, Türkiye, Avrupa Birliği (AB) ülkelerine göç etmeyi planlayan göçmenler nezdinde geçiş güzergâhı durumundadır. Özellikle son yıllarda artan ekonomik ve bölgesel gücüyle Türkiye, düzenli ve düzensiz göç hareketleri için çekim merkezi haline gelmiştir. Tüm bu etkenler göz önüne alındığında, göç, Türkiye’nin ekonomik, sosyo-kültürel ve demografik yapısını, kamu düzeni ve güvenliğini derinden etkilemektedir (İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2013).

Türkiye; göç edenler için hem hedef hem de köprü vazifesi gören bir ülke olduğundan dolayı geçmişinde birçok göç hareketine şahit olmuştur. Göç olgusunun başat sorunlardan biri olarak kabul edildiği bugünün dünyasında merkezi bir konuma sahip olan Türkiye, öteden beri Irak, İran, Suriye, Afganistan, Pakistan gibi

lkelerden değişik dönemlerde değişik yoğunluklarda göçe maruz kalmaktadır (nay, 2022).

lkelere yapılan büyük yoğunluktaki göçmen ve mülteci akınlarının hedef ülkeyi bazı etkilere maruz bırakması kaçınılmazdır. Göç eden bu gruplardan gerek eğitim çağındakiler gerekse büyük yaşı grubundakilerin toplumla sağlıklı bir uyum süreci geçirmelerinin yolu eğitimden geçtiği için bu hareketlilik hedef ülkelerin eğitim sistemlerini de etkilemektedir. Bilhassa büyük ve ani g dalgaları eğitim sistemleri üzerinde kötü etkilere neden olabilmekte hem göçmen hem de ev sahibi topluluk açısından dezavantajlara sebebiyet verebilmektedir. Bu ve benzeri durumlarla başı çıkmak için acil durum fonlarına gerek duyulmakta ve gn eğitim sistemine olan etkileri politikacıların ciddi bir sorunu haline gelmektedir (Nicolai vd., 2017).

Eğitim sistemleri açısından bakıldığında gler, doğurduğu imknlar bakımından ülkelerin eğitim sistemleri ve stratejileri üzerinde birtakım etkilere sebep olur. Zira yeni insan kaynağı ve beşeri sermaye sağlama potansiyeline sahip gler iyi yönetilmeli ve bunun arz ettiği önem göz ardı edilmemelidir. Çünkü glerin doğurduğu çeşitli sorunların kontrol altına alınabilmesi ve bu g dalgalarından azami yarar sağlanabilmesi için g edenlerin ev sahibi toplumla sağlıklı bir uyum süreci geçirmesine bağlıdır. Bu uyum sürecinin sorumluluğu ise çoğunlukla politikacılar ve eğitim sistemlerinin sorumluluğundadır (Kocabaşı & Alpaydın, 2017).

İstanbul ili Küçükçekmece ilçesi sınırları içindeki okullarda çok sayıda mülteci ve göçmen ğrenci bulunmaktadır. Bu mülteci ve göçmen öğrenciler çeşitli din, dil, ırk, mezhep, kültür ve sosyo-ekonomik düzeye mensup olup farklılıklar taşımaktadır. Bu nedenle göçmen ğrenci velilerinde Türk eğitim sistemine yönelik farklı tutum, düşünce ve değerler gelişmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma; İstanbul ili Küçükçekmece ilçesi örneğinde ortaokul kademesinde eğitim gören mülteci ve göçmen ğrenci velilerinin Türk eğitim sistemine yönelik oluşılan farkındalığı tespit etme amacı taşımaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşığıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1) Mülteci ve göçmen ğrenci velilerinin Türk eğitim sistemine yönelik tutum, düşünce ve beklentileri nelerdir?

- 2) İstanbul ili Küçükçekmece ilçesinde mülteci ve göçmen öğrenci velilerinin sosyo-ekonomik düzeylerine göre eğitime bakışı nedir?
- 3) İstanbul ili Küçükçekmece ilçesinde mülteci ve göçmen öğrencilerin velilerine göre çocuklarının Türk eğitim sistemine entegrasyonunda karşılaştıkları temel problemler nelerdir?
- 4) Göçmen veliler gelecekte nerede (Türkiye-Avrupa-anavatan) yaşamak istemektedir? Neden?

1.3. Araştırmanın Önemi

Savaş, İnsanlık tarihinin en acımasız olgularından birisidir. Milletlerin kaderinde köklü değişimlere neden olan savaşlar haritaların dahi yeniden düzenlenmesine neden olabilmektedir. Savaş esnasında ve sonrasında göç hareketlerinin meydana gelmesi kaçınılmazdır. Bu göçlerden özellikle en çok etkilenen çocuklardır. Birçok çocuk bu kötü yazgıyı yaşamış ve göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göç dolayısıyla eksik kalan yahut hiç başlamayan eğitimlerinin Türkiye’de devam edebilmesi, göçmen çocuklar ve onların geleceği için büyük önem arz etmektedir. Var olan eğitim sistemine göçmen ve mülteci çocukların nasıl dâhil edileceği, bu süreçte karşılaşılabilecek problemlerin saptanması, ortaya konan çalışmaların ve belirlenen hedeflerin amacına nasıl ulaşacağı noktasında velilerin eğitime dair bilgi ve farkındalıklarının tespit edilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Bu tür öğrencilerin eğitime dâhil olurken okullarına uyum süreçleri, bu süreçte ortaya çıkan olumsuzluklar ve bu olumsuzlukların nasıl giderileceğine dair çözüm önerilerine yardımcı olmasında velilerinin eğitim sistemi farkındalığını tespit etmede bu araştırmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Bu araştırma konusu ile ilgili çalışma yapılmamış olması çalışmanın önemli bir noktaya temas ettiğini de göstermektedir.

1.4. Sınırlılıklar

- 1) Bu araştırma İstanbul ili Küçükçekmece ilçesindeki İkitelli Ortaokulu velileri ile sınırlıdır.
- 2) Araştırmaya gönüllü olarak katılan mülteci ve göçmen öğrenci velilerinin Türk eğitim sistemine yönelik görüşleri ile sınırlıdır.
- 3) 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılı ile sınırlıdır.

4) Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

- 1) Araştırmaya katılan göçmen velilerin ifadeleri, onların gerçek düşüncelerini yansıtmaktadır.
- 2) Kullanılan yöntem ve tekniklerin bu araştırma için en uygun veri toplama araçları oldukları kabul edilmektedir.

1.6. Tanımlar

Göç: Sosyo-ekonomik, politik vb. nedenlerden dolayı kişilerin veya grupların bulundukları ülkeden başka bir ülkeye, bulundukları yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2019).

Göçmen: Göçmen, çoğunlukla maddi nedenlerle yahut içinde bulunduğu sosyal ortamdaki memnuniyetsizlikten dolayı bulunduğu yeri isteyerek terk edip bir başka yere yasal veya yasadışı yollardan giden, orada yaşayan yabancı olarak ifade edilir (Baltacı, 2014).

Entegrasyon: Farklı toplumsal ve kültürel özelliklere sahip bireylerin toplum ile bütünleşmesi anlamına gelir.

Öğrenci velileri: Çalışmada yer alan ve görüşleri alınan mülteci ve göçmen öğrencilerden sorumlu ebeveynler.

Türk eğitim sistemi: Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırları içerisinde, eğitim dili Türkçe olan ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak eğitim veren tüm eğitim kurumlarını kapsayan eğitim sistemine denir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Göçmen ve Mülteci Kavramları

Uluslararası sınır hareketi şeklinde meydana gelen göç, birçok farklı sebeple gerçekleşmektedir. İnsanlığın varoluşundan bugüne kadar gerçekleşen ve üzerinde tartışılan göç hareketi genellikle ekonomik ve politik sebeplerden kaynaklanmaktadır. Ancak bu sebeplere ek olarak her geçen gün farklı nedenlerle göç akışları gönüllü ya da gönülsüz şekilde artarak devam etmektedir. Bu nedenle göç çalışmalarında; öncelikli olarak göçmen-mülteci ayrımının ve tanımlamalarının yapılması, göçü ele alan bilimsel alanın kavramlara açıklık getirmesi bakımından önemlidir.

Göçmen ve mülteci kavramları; sosyal bilim tanımlarına, yasal tanımlamalarına veya göçmen ve mültecilerin kendilerini nasıl tanımladıklarına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Göçmenler ve mülteciler arasındaki temel ayrım, göçmenlerin ülkelerini gönüllü olarak terk etmeleri, (genellikle daha iyi ekonomik fırsatlar için), mültecilerin ise insan hakları ihlalleri nedeniyle ülkelerinden zorla çıkarılmasıdır. En temel düzeyde göçmenler ve mülteciler, bir ülkede doğmuş ve başka bir ülkeye taşınmış kişiler olarak tanımlanmaktadır. Literatürde bu kişiler yabancı doğumlu nüfus olarak adlandırılmaktadır. Bir ülkeyi başka bir yerde yaşamak için terk edenlere ve oraya yerleşmek için bir ülkeye girenlere göçmen adı verilmektedir.

Göç, insanların doğup büyüdüğü yani yerleşik olduğu ülke, bölge veya yerleşim yerini terk ederek bir başkasına gitme süreci olarak kabul edilmektedir. Dolayısı ile uluslararası göç, doğduğu orijin ülkeden bir başka ülkeye hareket etmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımdan hareketle göç eden bireyler göç hareketi sonucu hedef ülke veya bölgeye kalıcı olarak ya da büyük oranda kalıcı olabilmek için gitmektedirler. Göç hareketi; ekonomik şartlar, eğitim hakkı gibi kişinin rızası ile olabileceği gibi, politik nedenlerden ya da çatışmalar ve savaş kaynaklı olarak zorunlu bir şekilde de ortaya çıkabilmektedir (Bhugra & Gupta, 2011: 21). Göçmen, kalıcı olarak yerleşmek amacı ile bir ülkeye giren yabancı vatandaşı tanımlamak için

kullanılan bir terimdir (Birman, 2005: 2). Genel bir göç tanımından hareketle göçmen; genel anlamda ekonomik sebepli olarak ya da içinde olduğu sosyal ortamdan hoşnutsuz olması sebebiyle yerleşik (kendi doğduğu ülke) ülkesinden gönüllü bir şekilde hareket ederek bir başka ülkeye yasal veya yasadışı yollardan göç eden bireylerdir. Yani hedef ülkede yaşayan yabancı doğumlu bireyler olarak ifade edilmektedir. Ekonomik sebepli olarak daha yüksek ücretle çalışma imkânı ile daha refah bir hayat standardı için kendi ülkesini terk edip başka bir ülkeye giden insan hareketine ekonomik göçmenlik adı verilmektedir (Ziya, 2012: 232). Schaeffer (2009) yapmış olduğu çalışmada; göçmenler için göç etme zorunluluğunun bulunmadığını ve yerleşik olduğu ülkede yaşamasının bir tehdit içermediğini varsaymaktadır. Ekonomik göçmen, mülteci gibi tehditten kaçmak yerine göç etmeyi kendisi tercih etmektedir. Aynı zamanda göçmenler için geri dönüş de gönüllü bir tercihi oluşturmaktadır. Ekonomik göçmenler göç etme eylemini, yerleştiği olduğu ülkesinde kalmaya tercih etmektedir (Schaeffer, 2009: 15). Genel ifadeler ile göçmenler ekonomik bir göç biçimi, mültecileri ise siyasi bir göç formu şeklinde tanımlanabilmektedir (Hein, 1993: 44).

Mülteci kavramı ile ilgili farklı tanımlar yapılmıştır. En genel ifade ile sosyal ve siyasi nedenlerden dolayı iltica eden kişilere mülteci adı verilmektedir. Mülteci, 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'ne (1951 Sözleşmesi, md: 2) göre şu şekilde ifade edilmektedir; “İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıslar”dır. Sosyal bilimlerde alanında mültecilerle ilgili üzerinde durulan husus kendi devletleriyle bağlarını kopartmaları ve göç yoluyla bir ev sahibi devletten korunma arayışı içinde olmalarıdır. Mülteciler uluslararası sınır ötesinde vatanlarından olmaktadır (Hein, 1993: 44). Mülteci kelimesi zaman içerisinde gerek uluslararası siyasi çerçevede, gerekse hukuki anlamda kısıtlı bir konu haline gelmesi nedeniyle bazı araştırmacılar bu konuya daha genel bir üst başlık eklemişlerdir. Bu bağlamda son dönemde “mülteci çalışmaları” yerine daha çok “zorunlu göç çalışmaları” kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Dolayısı ile mülteciler

zorunlu göç kapsamında değerlendirilmektedir (Hazan, 2018: 183). Mülteci haklarını açıkça düzenleyen tek küresel yasal belge olan 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü uluslararası çerçeve düzenlemesini tanımlamaktadır (Dustman vd., 2017: 5). Tablo 1 göçmenler ve mültecilerin temel özelliklerini göstermektedir. Dolayısı ile tablo göçmen ve mültecilerin farklılıklarını da ifade etmektedir.

Tablo 1. Mülteci Ve Göçmen Arasındaki Farklar

Özellikleri	Mülteci	Göçmen
Göç Motivasyonu	Ülkelerinden dışarı itilir	Hedef ülke tarafından içe çekilir
Göç Kaynağı	Siyasi ve sosyal baskı kaynaklı	Kendi istekleri
Anayurt	Anayurt tarafından reddedilir	Kendisi reddeder
Karar	Gönülsüz	Gönüllü
Göç Başlangıcı	Ani, plansız göç akışı	Planlanmış bir göç akışı
Bağlam/Durum	Kargaşa, kayıp	Umutlu
Vatan Ziyareti	Olumsuz	Olumlu
Göç Denetimi	Kontrolü kaybeder	Kontrol elinde

Tablo 1’de görüldüğü üzere göçmen ve mülteci arasındaki en önemli ayırt edici özellik kendi ülkelerine dönme kabiliyetidir. Mülteci göçmenler korkudan veya zulüm tehdidinden dolayı ülkelerine dönmeye isteksiz olurlar. Dolayısı ile sığındıkları ülkede bir hayat kurmaya daha çok meyillidirler. Ekonomik göçmenler ise mültecilere göre kısıtlamalardan daha az etkilenmektedirler, daha özgürdürler ve ne zaman isterlerse ülkelerine dönebilirler. Birçok ekonomik göçmen vardıkları ülkede belirli bir süre için para kazanmak, gayrimenkul satın almak ve aile üyelerine destek olup emekli olabilmek için çalışırlar. Bu iki göçmen grup arasındaki gözlemlenebilir fark, mülteci göçmenler kendi ülkeleriyle daha az sosyal temasta bulunurlar. Aksine ekonomik göçmenler ülkelerindeki aile bireyleri ve akrabaları ile görüşüp geri dönebilirler. Bu iki grup arasındaki farklar değerlendirildiğinde; mülteci göçmenlerin ülkelerine dönmelerindeki isteksizlikten dolayı ev sahibi ülkenin imkânlarından daha çok faydalanmak istemektedirler. Bu istekleri ile doğal olarak eğitim ve sosyal hayatın içine dâhil olduklarından asimile olmaya daha çok meyilli oldukları bilinmektedir (Cortes, 2004: 465). Mülteciler göç faaliyetini gerçekleştirirken haklı bir korku içinde olduklarından doğdukları/yerleştiği oldukları ülkedeki güvenlik talebinde bulunamamaktadırlar. Dolayısı ile içinde bulundukları durum ve zorunlu göçün varlığından kaynaklı olarak göçü daha kolay hale getirecek resmi belgelere sahip olma imkânları da bulunmamaktadır. Bunun aksine göçmenler

içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal şartların yetersiz olmasından kaynaklı olarak daha yüksek yaşam standardına sahip olabilmek için gönüllü olarak göç ettiklerinden dolayı mültecilere kıyasla göçü kolaylaştıracak resmi belgelere daha rahat ulaşabilmektedirler (Dustman vd., 2017: 5-6). Tanımlardan hareketle mülteci ve sığınmacı kişiler aynı zamanda göçmen kişidir. Ancak bu durum her göçmenin sığınmacı ve mülteci olduğu anlamına gelmemektedir. Göçmenlik ile mültecilik kavramlarının birbiri yerine kullanıldığı bir anlam kargaşasının yaşandığı görülmektedir. 1951 Sözleşmesi'ndeki mülteci tanımı, göçmen ve mülteci farkını ortaya koymaktadır (Ziya, 2012: 233).

Mültecilerin ve göçmenlerin vardıkları ülkeye yerleştirilmedeki başarı ve başarısızlığı, adaptasyonu, yerli halk ile entegrasyonu, ekonomik hayata dâhil olmaları kısmen ev sahibi ülkenin göç politikalarına bağlıdır (Pernice, 1994: 1). Kısmen bağlıdır çünkü göçü tamamen engellemek oldukça zordur. Bu yüzden göç politikaları, gelen göçü yönlendirip şekillendirme de oldukça önemlidir. Göçün ele alınan yönü, etkileri, sonuçları ve aynı zamanda göç alan ülkelerin göç politikalarını düzenlemeleri açısından göçmen ve mülteci ayrımının tam olarak yapılması oldukça önemlidir. Önlenebilir sosyal bir olgu olan göçün, göç alan ve veren ülkelerin göç öncesi ve göç sonrası politikaları oldukça önemlidir. Göçün ev sahibi ülke ekonomileri ve aynı zamanda sosyal yapısı açısından da değerlendirilmesi göç hareketinin olumlu yönlerinden faydalanılmasına olanak sağlamaktadır.

2.2. Göç Sınıflandırmaları

Göç yazınındaki ana akım çalışmaların birçoğu, göçmenlerin nasıl, ne zaman ve hangi bölgeden geldiği, bireysel, aile veya bir grup halinde mi geldiği, yasal ya da yasadışı olmaları gibi tanımlayıcı çalışmalar şeklindedir. Göçle ilgili tanımlamalar ve kavramlar, örneğin düzenli /düzensiz göçmen ayrımı hem göçün politikliğinden hem de göç politikalarından çok etkilenen bir set olarak ele alınmaktadır (Atasü-Topcuoğlu, 2016: 3). Göç alanındaki teorik literatürde kullanılan birçok kavram bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde göç literatüründe yer alan temel göç sınıflandırmalarına kısaca yer verilmiştir.

2.2.1. Düzenli Göç

Düzenli göç, yasal yollar kullanılarak gerçekleştirilen göçü ifade eder. Bu tür göç, kaynak ülkeden çıkışı, hedef ülkeye seyahati, transit geçişi ve girişi düzenleyen yasal düzenlemelere uygun olarak insanların mevcut ikamet yerinden yeni bir ikamet yerine geçişini kapsar (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013: 14). Bireylerin bağlı oldukları ülke dışında, başka bir ülkeden transit geçiş yaparak gittikleri ülkede kısa veya uzun süreli olarak yasal kapsam içerisinde konaklamaları, düzenli göç olarak ifade edilir (goc.gov.tr).

Düzenli göç, lazım olan evraklarla beraber bir ülkeden başka bir ülkeye giriş, yerleşim ve çalışma izni alma sürecini ifade eder. Bu göç türü, hem kaynak ülke hem de hedef ülkenin yasal düzenlemelerine uygun olarak gerçekleşir. İş veya öğrenim amacıyla hedef ülkeye gelenler, belirli şartlar altında bu çerçevede değerlendirilir. Vizeler genellikle belirli süreler için verilir ve göç sürecinin tüm basamakları yasal olarak gerçekleşmektedir (Kara, 2014: 19). Düzenli göç, "yasal göç" olarak bilinen bir kategori içinde yer almaktadır. Bu tür göç, yasal prosedürlere uygun olarak gerçekleştirilir ve göç ettikleri ülkelerin yasalarına göre giriş yaparak oturma izni elde eden bireyleri kapsar (Akıncı vd., 2015: 63).

Sürekli veya geçici göç hareketliliği belirli bir düzenlilik ilkesine göre sınıflandırılır. Düzenli göç, bireylerin uluslararası alanda kabul edilen yasal prosedürlere dayanarak hedef ülkeye transit geçiş yapması veya geçici olarak başka ülkelerde ikamet etmesidir. Bu tür göç, bireylere uluslararası düzeyde tanınan yasal haklar çerçevesinde gerçekleşir (Doğan & Aydın, 2021: 118). Düzenlilik kavramı, göçün belirli bir sistem veya yasal izinlere dayalı olarak gerçekleşmesini ifade eder (Altunok, 2017: 308). Bu göç türü aynı zamanda ekonomik göçmenler için de kullanılabilir ve bu çalışmanın temel odak noktasını oluşturabilmektedir.

2.2.2. Düzensiz Göç

Düzensiz göçü açıklamak için literatürde birbirinden farklı bir yorumlayıcı yaklaşım kullanılmaktadır. "İllegal", "gizli", "belgesiz" veya "yetkisiz" göç gibi farklı terimler en çok kullanılan kavramlardandır. Düzensiz göçün bu farklı yorumu, "düzensiz göçmen" teriminin, göçmenin düzensiz göç kavramının yorumuna göre formüle edildiği farklı yorumlarına da yol açmaktadır (Kostas, 2017: 420-421).

Düzensiz göç, devletlerin kontrol edemediği bir şekilde gerçekleşen sınırları aşan insan hareketliliğini ifade eder. Bu kavram, sınırların sembolik olmaktan çıkıp somut bir şekilde ihlal edildiği durumlarda ortaya çıkmaktadır (Atasü-Topcuoğlu, 2018: 501). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından tanımlanan "düzensiz göç", gönderen, transit geçen ve ev sahibi ülkelerin resmi düzenlemelerine aykırı olarak gerçekleşen göç hareketlerini ifade eder (IOM, 2011). Düzensiz göç, hedef ülkeler için, yasadışı yollarla gelen veya yasal yollarla gelip yasal çıkış sürelerine uymayan bireyleri kapsayan bir kavramdır. Basitçe ifade etmek gerekirse, düzensiz göç, ülkeden ayrılırken gerekli prosedürlere uymadan ülke sınırlarını geçen bireyleri ifade etmektedir (goc.gv.tr). Bu tür göç, devletlerin kontrol edemediği, sınırları aşan insan hareketlerini oluşturmaktadır (Castles & Miller, 2008: 129).

Düzensiz göç ile ilgili belirlenen altı kategorinin bir referans noktası olarak kullanılması, pratik sorunlara neden olabilir. Özellikle, bireylerin statüsünün zaman içinde değişebileceği durumlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir kişi başlangıçta yasal olarak bir ülkeye giriş yapabilir, ancak sonra vize süresini aşarak yasa dışı konuma geçebilir. Bu kişi daha sonra düzenli bir statü kazanabilirken, tekrar yasa dışı konuma düşebilir ve yasa dışı göçmen olarak nitelendirilebilir. Bu durum, düzensiz göçün çok çeşitli durumları içermesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, "yasadışı göç" teriminin yalnızca yasa dışı sınır geçişleri ile sınırlı olmaması, "düzensiz göç" kavramının ise yasa dışı girişler, yasal girişler ve ardından yasal sürelerin aşılması gibi daha geniş bir sınıfını içerecek şekilde kullanılması önerilmektedir (Van der Erf vd., 2005: 14). Düzensiz göç sorununu çözmek için, belgeleme olmadan kitlesel göç akışlarıyla başa çıkabilme önlemleri hem yasama hem de politika yapma düzeyinde temel bir konu olarak değerlendirilmelidir (Kostas, 2017: 420).

Düzensiz göçmenlerin yaşamlarını, vatandaşlar veya yasal olarak ülkeye girenlerden daha zor hale getiren iki ana faktör bulunmaktadır. Birincisi, göçmenlik makamları ve muhtemelen kolluk kuvvetleri gibi diğer yetkililerden saklanmaları gerektiği algısını yaratırken, bu durum bazı vatandaşlar ve yasal sakinler tarafından potansiyel bir tehdit olarak algılanabilir. İkincisi, toplumun yasal üyelerinin hayatlarını sürdürmek için ülke kurumlardan yararlanırken düzensiz göçmen konumunda olanlar bu tür imkânlardan mahrum yaşamak zorunda kalmaktadır (Düvell, 2004: 6).

Göç alan ülkelerin politikaları düzensiz göç üzerinde etkiler oluşturmaktadır. Bu ülkeler, her türlü işgücüne ihtiyaç duymaktadır. Ancak göç alan ülkeler vasıflı

işgücüne ihtiyaç duyduklarından dolayı düzenli bir şekilde vasıflı işçi göçünü teşvik ederken, vasıfsız işgücünün göçünün önüne geçme çalışmaları düzensiz göçün artmasına neden olmaktadır. Sınır kontrolleri sıkılařtıķ, insanlar alternatif yollar aramaktadır. Bu yeni yollar, insan kaakılıēı ve insan ticaretine zemin hazırlamaktadır. Düzensiz göçün yol atıēı temel sorunlardan biri, gmen işçilerin insan ve emek haklarının hiçe sayılmasıdır. Gmen işçiler genellikle kötü çalışma, sosyal güvenceden yoksunluk, yetersiz ücretler ve sınır dışı edilme riski ile karşı karşıyadır (Toksöz vd., 2012: 21).

Düzenli ve düzensiz göç sınıflandırılmaları arasında bazı noktalarda örtüşmeler mevcuttur. Birçok kendi istekleri ile g eden insanlar aynı zamanda ekonomik gmen olarak kabul edilirken, biroēu zorunlu gmen ise siyasi sıēınmacı veya mülteci statüsündedir. Ayrıca, bireyler farklı gmen kategorileri arasında geçebilmektedirler. rneēin, yasal bir çalışma izni alan gmen bu srenin sona erdiēinde "yasadışı" gmen konumuna geçebilir (Koser, 2007: 18-19). Yasadışı g terimi olarak ele aldıēımız bu konu, ülkeye giriş şekli, kalış süresi ve çalışma koşulları olarak deēerlendirilmektedir (Düvell, 2006: 29).

2.2.3. Transit G

Transit g, g ile mücadele çalışmalarında yasadışı göç rotaları gibi konuların literatüründe yeni bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı lkeler bu kavram ile birlikte artık transit ülke olarak tanımlanmıştır. Ancak bu terim, literatürde genellikle sorgulamadan ve detaylıca tartışılmadan kullanılmaktadır. Transit g terimi, 1990'lardan itibaren oldukça belirsiz ve yeni bir kavram olarak kullanılmıştır. Temel olarak, gmenler bu ülkelerde geçici olarak kaldıktan sonra istedikleri ülkeye gitmelerini ifade eder (Atasü-Topcuoēlu, 2016: 4). Sonuç olarak, g edilmek istenen ülkeye ulaşmadan önce geçici olarak kaldıkları başka bir ülkeye göç edilmesi durumunda bu süreç, transit g olarak adlandırılır.

Transit g, kaynak ülkeden varılmak istenen ülkeye resmi veya resmi olmayan yollarla giriş yaparak bir transit ülke olarak kullanıp belirli veya belirsiz bir süre kalan ve ardından hedef ülkeye geçen bireyleri kapsar (goc.gov.tr). Genel olarak kullanıldıēı şekliyle, düzenli veya düzensiz gmenlerin köken ülkeden varılmak istenen ülkeye göç ederken kullandıēı rotada bulunan ülkelerde geçici olarak konaklaması anlamına gelir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliēi

ise transit göçü, göçmenin nihai ülkeye ulaşınca kadar bir veya birden fazla ülkede geçici olarak kalması olarak tanımlanmaktadır (UN, 2016: 5).

Nihai hedef ülkeye varmak için göç eden bireyler çeşitli nedenlerle farklı ülkelere uğrama durumları söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle, yerleşme amacı olmadan bir ülkeden diğerine geçerken geçici olarak kaldıkları ülkelerdeki kişiler veya gruplar da "transit göçmenler" olarak isimlendirilir. Bu göç türü, Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu tarafından da, nihai hedef ülke olarak belirlenen ülkeye ulaşmak amacıyla rota üzerindeki diğer ülkelere yapılan göç hareketi olarak adlandırılmaktadır (UNECE, 1993: 7).

Uluslararası Göç Örgütü, transit göçü "iki veya daha fazla ülke arasında seyahat ederken farklı mesafelerde ve zamanlarda duraklama yapma" olarak tanımlamaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013: 85). Bu terim, görünüşte kalıcı olmayan göçün belirli şekillerini ifade etmek için kullanılır. Bu çerçevede, göçmenlerin başlangıçtaki amaçlarına göre koşullar şekillenip değiştikçe, artan zorluklar veya yeni amaçlar doğrultusunda bir ülkeden diğerine hareket etmeleri söz konusu olabilir (Düvell, 2008: 2-3).

2.3. Göç, Uluslararası Göç

Tarih boyunca gerçekleşen bölgesel veya bölgeler arası, bireysel veya kitlesel göçler, dünyanın bugün sahip olduğu demografik dağılımına, ekonomik, siyasal ve sosyokültürel yapısına ve evrimine önemli ölçüde yön vermiştir. İnsanoğlu geçmişten günümüze birçok farklı nedenlerden dolayı daha iyi yaşam şartlarına sahip olabilme adına göç etmektedir. Küreselleşme ve entegrasyon süreci ile insan mobilitésinin arttığı günümüzde göç olgusunun önemi bir kez daha dikkat çekmektedir. Göç olgusu; sebepleri kadar sonuçları da özellikle son dönemde dikkat çeken ve araştırılan bir konu olma özelliğini korumaktadır. Dolayısı ile bu bölümde göç olgusunun tanımı, göçün nedenleri, göç kararının alınması ve göçün doğurmuş olduğu sonuçlar üzerinde durulacaktır.

Sınırsız bir hareketlilik dünyasının post-modern ütopyası henüz doğmadı, bu yüzden eşitsizlik ve ayrımcılığa dayanan ve devletler tarafından kontrol edilen, sınırlanan bir süreç olarak göç analizine odaklanmak hala popülerliğini korumaktadır (Castles, 2008: 2). Göç kavramı karmaşık bir olgu olgudur. Ancak aynı zamanda ele alındığı

disiplin bakımından farklı açılardan değerlendirildiğinden, içerikleri birbirine benzese de her disiplinin kendine göre bir tanımı bulunmaktadır. Bu tanımlardan örnekler şu şekildedir:

Göç; göç gönderen ve alan bölgelerin nüfus büyüklüğünü ve bileşimini değiştirebilen üç demografik süreçten biridir (doğurganlık ve ölüm diğer iki süreçtir). Göçü inceleyen demograflar ve diğer sosyal bilimciler, uluslararası ve iç göç arasında ayırım yapmaktadırlar. Çünkü birincisi aynı zamanda var olan siyasi süreçtir, dünya toprakları, uluslararası hukuka göre yasal hakkı olan egemen devletler (ülkeler) olarak adlandırılan, vatandaşı olmayanların topraklarına girebilecekleri siyasi sınırlara ayrılmıştır (Zolberg, 2009: 11).

Lee (1966) göçü, geniş çapta kalıcı veya yarı kalıcı yer değişikliği olarak ifade etmektedir. Bu ifadede hareketin uzaklığına veya hareketin gönüllü veya gönülsüz doğasına herhangi bir kısıtlama getirilmemekte ve dış ve iç göç arasında bir ayırım yapılmamaktadır. Burada göç hareketinin başlangıcına ve sonucuna dikkat edilmemektedir. Göçün süresi kısa veya ne kadar uzun, ne kadar kolay veya ne kadar zor olursa olsun, her göç hareketi içerisinde bir köken, bir varış yeri ve bir dizi engel bulundurur. Araya giren engeller arasında hareketin mesafesini daima mevcut olan bir engel olarak değerlendirmektedir (Lee, 1966: 49).

Göç, bireyin ya da topluluk halinde insanların uluslararası bir sınır ötesine geçerek veya ülke sınırları içerisinde yer değiştirmesi durumu şeklinde tanımlanmaktadır. Söz konusu bu yer değiştirmenin süresi, şekli ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirme eylemi göç tanımı içinde yer almaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013: 35). Birey veya toplulukların yaşadıkları coğrafya ve sosyal alanlarını terk ederek başka bir coğrafi sınırlar içerisine girmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Kurt, 2006: 149). Daha geniş bir anlam yüklenerek tanımlamak gerekirse göç; daha iyi şartlarda yaşayabilmek umudu ile birey ya da topluluğun yaşadıkları yeri terk ederek geçici ya da kalıcı olarak başka bir yere gitmek için gerçekleştirmiş olduğu kararın bir sonucudur (Pazarlıoğlu, 2007: 121).

Bir doğum veya ölümün aksine, "göç" doğal bir süreçten tamamen ayrı bir doğal olay değildir. Hareket halinde olan birinin "göçmen" olup olmadığı, kat edilen mesafe, bu eylemin göreceli kalıcılığı ve görünen önemi ile ilgili az çok keyfi koşullara bağlanmaktadır. Bu kavramsal netlik eksikliği, verilerin genelde yasal,

siyasal veya diğer özel tanımlardan sonra toplanması ve göç hakkında bildiğimizi sandığımız şeylerin büyük bir kısmı bu yetersiz istatistiklerden kaynaklanmaktadır (Petersen, 1978: 573). İnsanların uluslararası alanda hareket etmesinin nedenleri çeşitlidir. Bu nedenler birlikte ele alındıklarında, uluslararası göç akışlarının ortaya çıkışını ve sürekliliğini açıklayabilmektedir (Ivakhnyuk, 2007: 85).

Uluslararası göç, daha iyi bir yaşam standardına erişebilme umudu ile bireyin başka bir yere göç kararını vermesi ve doğduğu bölge ile bağlarını kopardığı bireysel bir eylem olarak tanımlanmaktadır (Castles & Miller, 2008: 29). Uluslararası göç ile ilgili kavramlar endüstri devriminde oluşan düşünce yapısı ve o dönemde yaşanan sosyoekonomik düzenlemelerin etkilerini taşımaktadır (Massey vd., 1998: 3).

Uluslararası sınırların aşılması nedeniyle gerçekleşen göç; uluslararası göç olarak bilinmektedir. Ülkeler arasındaki serbest dolaşımın başlaması ile birlikte uluslararası göç geçmişe göre nüfusun ve kültürün yeniden dağıtımında çok önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası göç genellikle insanların kendi ülkelerinden diğer ülkelere yerleştikleri, çalıştıkları ve yeni topluluk bağları kurdukları sürekli hareketleri olarak kavramsallaştırılmaktadır. Bu kavramsallaştırma, göçmenlerin haftalarca okyanus seyahatine katlanmak zorunda kaldıkları on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda uygundu. Ancak dünyanın birçok yerine uçak seyahatinin bir günden daha az sürdüğü günümüzün küreselleşme döneminde revize edilmiştir (Kritz, 2015: 1). Dış göç kapsamında uluslararası göç, belirli bir süre zarfı için geçerli olacak şekilde veya kalıcı olarak çalışmak ya da yerleşebilmek niyetiyle kendi ülke sınırlarını geçerek ortaya çıkan göç hareketi şeklinde ifade edilmektedir (Üner, 1972: 72). Söz konusu sınır aşan göç türünü, az gelişmiş ülkenin kısır döngüsü ile bireysel olarak baş edebilmenin bir çeşit yöntemi olarak ifade edenler de bulunmaktadır (Yasa, 1979: 1). Birleşmiş Milletler (BM); bir göçün uluslararası olarak nitelendirilmesi için ülkesinden ayrılarak başka bir ülkeye yerleşmeyi hedefleyen kişinin istediği bu eylemini bir yıldan daha fazla bir sürede yaşamış olması gerekmektedir. Bu bağlamda geleneksel anlamda uluslararası göç, altı grupta kategorize edilmektedir. Bu altı kategori şu şekildedir (Gençler, 2004: 174):

1. Sürekli olarak yerleşenler,
2. Belirli bir süreliğine sözleşmeli olarak çalışanlar,
3. Süreli olarak istihdam edilen profesyoneller,

4. Gizli veya yasal olarak istihdam edilmeyenler,

5. Sığınmacılar ve

6. Mültecilerden (1951 Cenevre Antlaşmasına göre güvence altına alınanlar) oluşmaktadır.

Göç ile ilgili tanımlar birbirine benzemekle birlikte bu tanımlar bilim dalına göre oldukça çeşitlendirilebilmektedir. Ancak bu tanımların ortak hareket noktasının “yer değiştirme” olduğuna dikkat çekilmektedir. Bireysel veya toplu halde bir yerden başka bir yere hareket eylemi şeklinde ifade edilmektedir. Bu kapsamda göç olgusu; toplumsal, kültürel, siyasi, ekonomik gelişim ve değişimlerin sonucu olarak ve aynı zamanda da sebebi olarak ortaya çıkmaktadır. Uluslararası göç, küreselleşmenin de etkisiyle oldukça karmaşık, çok yönlü ve aynı zamanda dinamik bir süreç haline gelmiştir (Öner, 2018: 13). Göç karmaşık bir olay olduğundan sıklıkla gerekli olan basitleştirici bir koşullar altında varsayımlar uygulanmaktadır. Dolayısı ile göç çalışmalarında birçok istisnanın bulunmasının, çalışmanın çerçevesini belirlemenin bir sonucu olduğu kabul edilmelidir (Lee, 1966: 57). Göç çalışmalarında öncelikle çerçevenin belirlenmesi gerekmektedir. Çizilen bu sınırlar bazı durumlar yok sayıp varsayımlara dayanmış olsa da konunun en azından daha net anlaşılabilmesine yardımcı olmaktadır.

Göç tanımları; göç sürecinin içeriği ve işleyişi hakkında da bilgi vermektedir. Göç sürecinin genel olarak üç aşamada meydana geldiği ifade edilmektedir (World Psychiatric Association-Transcultural Psychiatry Section, mental-health-and migration):

1. İlk aşama, taşınmaya yönelik karar ve hazırlığı içeren göç öncesi aşamadır.
2. İkinci aşama olan göç, bireylerin bir yerden diğerine fiziksel olarak taşınmasıdır.
3. Üçüncü aşama olan göç sonrası, “göçmenin yeni toplumun sosyal ve kültürel çerçevesi içinde özümsemişi” olarak tanımlanmaktadır.

Özetle ifade edilmek gerekirse göç kavramı, toplumsal ve ekonomik anlamdaki dönüşümlerin doğal bir sonucu ve aynı zamanda da bir nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Zamanla yapısı değişen ve gelişen göç olgusu sosyolojik, demografik, siyasal ve ekonomik birçok etkisi bulunmaktadır. Temel anlamda mekânsal bir yer değişikliği olan göçü, ekonomik anlamda bir emek hareketliliği şeklinde tanımlamak

doğru bir yaklaşım olmaktadır. Geniş çaplı ele alındığında karmaşık bir yapıya sahip olduğundan tek bir zamana, mekâna veya tek bir faktöre odaklanmak göçü açıklamak için yetersiz görünmektedir. Farklı boyutları ve etkilerinin yanı sıra göç olgusunun en önemli ve dikkat edilmesi gereken yönünün dinamik ve devam eden bir süreç olduğunun unutulmaması gerekmektedir.

2.3.1. Göç Kararının Alınması

Göç kararının alınması, bireylerin ve hane halklarının göç faaliyetine başlamadan önce değerlendirme yapması durumudur. Yaşadığı ülkenin koşulları, hedef ülkenin şartları, aradaki mesafe, beklenen gelir, hedef bölgedeki ağ ilişkileri gibi faktörlerin hepsi göç kararının alınmasında yönlendirici etken olarak değerlendirilmektedir. Göçün kendi kendini tetikleyen dinamik bir süreç olarak işlediği de sonuç olarak dikkat edilmesi gereken bir konudur. Bu bağlamda gelecekteki göçmenlerin karar alma süreçlerini de etkileyen birçok katkısı bulunmaktadır.

Piore'ye (1979) göre; göçmen, gönüllü olarak başka bir yere taşınmaya karar vermektedir. Bu göç hareketi kalıcı olarak görünmektedir. Göçmen gerçekte geri de dönebilir. Bu durum göç kararının alınmasında, göçün kalıcı ve geçici olmasına göre farklılık göstermektedir. Ancak geleneksel görüşe göre, geri dönmek kişinin fikrini değiştirmesidir. Genellikle geleneksel görüşe göre, geri dönenlerden başarısızlık olarak bahsedilmektedir. Sanayi toplumları ile az gelişmiş bölgeler arasındaki çağdaş göçlerin bir görüntüsü olarak bu görüşün yanlış olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Başlangıçta bu tür göçlerin çoğu geçici niteliktedir. Tipik bir göçmen sanayi bölgesinde sadece kısa bir süre geçirmeyi planlar, sonra eve dönmeyi umut eder. Kalmak bir plan değişikliğini temsil etmektedir. Aslında, süreci analiz etmede başarı ve başarısızlık, faydalı referans terimler olduğu ölçüde devam edenlerin başarısızlıklar olduğunu söylemek muhtemelen daha doğrudur (Piore, 1979: 50). Dolayısı ile göçün kalıcı mı yoksa geçici bir nitelikte olması da önemli bir konudur. Piore'nin yorumuna göre göç olayının geçici bir nitelikte olması ve belirlenen hedefler gerçekleştikten sonra dönülmesi bir başarıdır. Bunun aksine geri dönmeyip çalışmaya devam eden çalışmak zorunda kalan göçmenlerden başarısız olarak bahsedilmelidir. Bu yaklaşım ise göç tanımında bile bakış açısı farklılıklarını ortaya koymaktadır.

Göç faaliyeti, bilgi ve sosyal ağların yanı sıra önemli maliyetler ve riskler içermektedir. Aynı zamanda gerekli istekleri de barındırmaktadır. Bu durum, artan gelirler, eğitim düzeyleri ve bilgiye erişim şeklinde sosyoekonomik kalkınmanın başlangıçta artan göçle ilişkili olma eğiliminde olduğu paradoksunu açıklamaktadır. Mutlak yoksulluktan ziyade, belirli bir sosyoekonomik kalkınma düzeyi, kalkınma fırsatlarının küresel eşitsizliği biçimindeki göreceli yoksunluk ile birleştiğinde, göçün en önemli nedeni gibi görünmektedir. Bu, büyük ölçüde önde gelen göçmen ülkelerin (örneğin Meksika, Fas, Türkiye, Filipinler) tipik olarak en az gelişmiş ülkeler grubuna ait olmadıklarını da açıklamaktadır (Haas, 2005: 1271). Haas; göç hareketinin artan gelir düzeyi ile paralellik gösterdiğini savunmaktadır. Artan gelir ve eğitim seviyesi insanların göç etme niyetlerini güçlendirmektedir. Bireylerin bu kararlarının artan gelirleri ile küresel düzeydeki gelir eşitsizliğine yönelik bir davranış tutumu olduğunu ve aynı zamanda artan gelirlerin göçün yüklediği maliyetlere katlanma olasılığını artırdığını ifade etmektedir.

Herhangi bir kaynak ülkede ikamet eden bireyler, bir dizi potansiyel ev sahibi ülkeye göç etme olasılığını hesap etmektedir. Bireyler, çeşitli alternatiflerin değerlerini göz önünde bulundurmaktadırlar. Ayrıca uluslararası göç sürecini düzenleyen mali ve yasal kısıtlamaları göz önüne alarak, göç kararını kendilerine en uygun seçeneği belirleyip almaktadırlar (Borjas, 1989: 460). Göç etme kararına ve göç sürecinin devam etmesi arasında gösterilen faktörler aşağıdaki gibi dört başlık altında özetlenmektedir (Lee, 1966: 49-50):

1. Menşe alanına bağlı faktörler
2. Hedef alana bağlı faktörler
3. Araya giren engeller
4. Bireysel faktörler

Söz konusu bu faktörler bireylerin bilinçli ve planlı göç kararlarında olduğu kadar, plansız geniş çaplı bir araştırma yapılmadan alınan kararlarda da etkili olmaktadır. Göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun sosyal olarak boşlukta olduğundan dolayı göç etme kararını almadıkları ve ailelerinin bir miktar etkisi olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle göç kararı hane halkı düzeyinde dikkate alınmalıdır. Göç kararı, göçün faydalarına karşı maliyetlerinin de dikkate alınmasını gerektirmektedir. Çeşitli

faktörlerin maliyetleri ve faydaları etkilemesi muhtemel görünmektedir (Hagen-Zanker, 2008: 18).

Mikro düzeyde gelir farklılıkları ve yoksulluk potansiyel göçmenleri harekete geçirmektedir. Ülkedeki riskler ve işlevsiz kredi piyasaları da göçün nedenlerinden kabul edilmektedir. Orta seviyesi dikkate alındığında, göç göreceli yoksunluk bağlamında, yani daha yüksek eşitsizlik seviyesine sahip bir toplulukta gerçekleşme olasılığı daha yüksektir. Göç kurumları daha önce kurulmuşsa veya potansiyel göçmenler için göçmen ağıları mevcutsa, göçün gerçekleşme olasılığının daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Makro düzeyde, çalışma ve göç yasalarına olan talep, göç kararını, özellikle de göçmenlerin göç edeceği ülkeye yönlendirmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. Küreselleşme ve dünya çapında yaşanan ekonomik kalkınma, göç maliyetlerini, taşımacılık maliyetlerini düşürmekten tüm dünyadaki değişen iş beklentilerine kadar birçok şekilde göç akışını etkilemektedir (Castelli, 2018: 3).

Bir kişinin benzer yapıdaki ortalama gelire sahip olan iki farklı ülkeye göç etme kararında seçim yapmak durumundadır. Bu seçimde hangi ülkeye göç edeceğine ilişkin aldığı kararda (göç kararının sadece ekonomik kriterlere dayandığı varsayımı altında) vardığı hedef ülkedeki gelir dağılımında hangi diliminde yer alacağına yönelik beklentisi göç kararının alınmasında etkili olacaktır. Bu yönü ile göç kararında hedef ülkenin gelir dağılımının ne kadar eşit bir yapıya sahip olduğu da önemli bir kriter haline gelmektedir (Milanovic, 2018: 144). Dikkat edileceği üzere bireyler göç kararı alırken reel birtakım gerçeklere odaklanmasının yanı sıra olumlu yönde beklentilerin de etkili olduğu görülmektedir.

Göç kararı, genellikle itme-çekme faktörleri çerçevesinde ekonomik ve coğrafi nedenler etrafında yapılandırılrsa da bazen akraba bağlantıları ekonomik bir motivasyonu güçlendirmektedir. Daha iyi bir iş ve akrabalara yakınlık, her ikisinden ayrı olarak daha cazip gelmektedir. Ancak genellikle aile motivasyonu baskın olanıdır. Birçok orta sınıf ebeveyn, çocuklarına daha iyi bir eğitim hakkı elde edebilmek için hareket etmektedir (Kennedy, 1973; Akt. Petersen, 1978: 558). Göçün net elde ettiği gelir (yani göç eden bireyin hedef ülkede sağlamış olduğu gelir akışının bugünkü değerinden orijin ülkede kazanacağı gelir akışının bugünkü değeri ile göçün parasal maliyetlerinin çıkarılması ile elde edilen sonuç) pozitif ise göç kararının alınmasında etkili olmaktadır (Borjas, 2010: 318). Yüksek ve düşük ücretli

endüstriler arasındaki farklılık, ortalama kazanç seviyeleri ile net göç arasında beklenen ilişkiyi zayıflatacak kadar kesin olduğu kabul edilmektedir. Ancak düşük ortalama kazançların net dış göçü tetikleyeceği yönünde güçlü bir varsayım olduğu kabul edilmektedir (Sjaastad, 1962: 82). Göç kararının alınmasını açıklayan teoriler birtakım ekonomik ve sosyal beklentileri hesaba katmaktadır. Göç kararında belirli bir motivasyonun varlığı önemlidir. Buna ek olarak ayrıca göç eden bireylerin daha çok orta sınıf olduğuna da dikkat çekilmektedir. Orta sınıfın göç etmeye daha çok meyilli olması fayda maliyet analizini göz önüne alan teorileri de destekler niteliktedir.

Genel bir çerçeve ile ele alındığında göçteki temel nokta göçün, küreselleşmenin boyutlarından biri olarak değerlendirilmesidir. Teorik olarak insanların hareketi, malların, hizmetlerin, teknolojinin ve aynı zamanda sermayenin hareketi ile aynı şeydir. Bu yaklaşım ile göçün küreselleşme döneminde artarak ülkeler arasındaki gelir açıklarından farklı olarak ele almak oldukça yanlıştır (Milanovic, 2018: 220). Milanovic'in bu söyleminden hareketle; bir üretim faktörü olan emeğin arz edilmesi şeklinde gerçekleşen göç hareketinin temel tetikleyicisinin göreceli gelir farklılığının sonucu olduğu bir gerçektir.

Aynı zamanda ekonomik göçmen olarak kabul edilen göçmenler, nihayetinde öncelikli olarak ülkeler arasındaki gelir farklılıklarından harekete geçmektedir. Daha iyi bir eğitim, sağlık, daha refah bir ülkede yaşama imkânına sahip olabilmek, daha özgür bir ülkede yaşam olanağı bulmak, net olarak daha yüksek bir gelir elde edebilmek adına bireyler göç kararını almaktadır. Yerleştiği olduğu ülkeyi her ne kadar gönüllü de olsa, istedikleri imkânlarla sahip olamadıklarından dolayı terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Dolayısı ile ekonomik göçmenlerin (gönüllü göçmen) bir bağlamda gizli zorunlu göç olarak değerlendirilmesinin yanlış bir ifade olmadığını söylemek yerinde olacaktır.

2.3.2. Göçün Doğurduğu Sonuçlar

Uluslararası göç hareketinin neticesinde ortaya bir takım sonuçlar çıkmaktadır. Göçmenler vardıkları ülkede bir süre işsiz kalmaları sonucu oluşacak sosyal sorunlar, entegrasyon sorunu, kültürel farklılıkların doğurduğu uyumsuzluk, göçmenlerin yerleştirilmesi, topluma uyum sağlaması açısından uygulanan politikalara kadar hedef ülkeler için yeni problemler ortaya çıkarmaktadır. Gerek hedef ülkenin kendi

göç politikalarından dolayı göç akışını teşvik etmesi, gerek göçe engel olacak politikalar neticesinde hala göç akışının gerçekleşmesi ev sahibi ülkede ortaya farklı sonuçlar çıkarmaktadır. Aynı zamanda gerek kitlesel, gerekse bireysel göç olsun, özellikle vardığı ülkede olumlu ya da olumsuz etkilere neden olmaktadır. Sosyal, kültürel, siyasal, ekonomik hatta bazen tahmin edilemeyecek sonuçlara neden olmaktadır.

Hem iç göç hem de dış göç açısından insanların yer değiştirme faaliyetlerinin insanlık tarihi boyunca süregeldiği bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında göç eyleminde bulunan bireyin sonraki yaşamını etkileyecek ve aynı zamanda sonraki nesilleri de etkisi altına alacak bir süreç şeklinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu yönü ile kolektif bir faaliyet olarak göç alan ve göç veren bölgelerdeki toplumları etkilemektedir (Castles & Miller, 2008: 29). Bu yönü ile göç akışının çift yönlü etkilerinin olduğu kabul edilmelidir. Göç alan ülkede oluşturabilecek olası etkilerin benzer durumları göç veren ülke açısından da geçerlidir. Göçün olası sonuçları hakkında daha çok göç alan ülkeler açısından ele alınmakta göç veren ülkelere odaklanılmamaktadır. Ancak göç veren ülkelerin göçmen akışlarından sonra ülke ekonomilerinde oluşabilecek etkilerinin de önemli bir çalışma alanı olduğu göz ardı edilmemelidir.

Göç neticesinde ortaya birçok sonuçlar çıkmaktadır. Bu bağlamda göçün hem bireysel sonuçları hem de aynı zamanda sosyal sonuçları bulunmaktadır. Göç faaliyeti göç edenleri etkilediği kadar göç etmeyen bireyleri veya toplumları da etkilemektedir. Göç sonuçlarına ilişkin genel bir değerlendirme yapan Sjaastad'a göre göçün sonuçları özel maliyetler, parasal ve para dışı maliyetler şeklinde sınıflandırılabilir. Bunlardan ilki olan parasal maliyetler ilk göç hareketi başlarken katlanmak zorunda oldukları taşınma masraflarını içermektedir. İkincisi daha önceden edinilmiş kazançları (fırsat maliyeti) ve kişinin yaşadığı çevreyi değiştirmesinden kaynaklı ruhsal maliyetlerini içermektedir. Bu kapsamda parasal getiri bireyin göç ettikten sonra elde ettiği reel gelirinde ortaya çıkan bir artışlardan oluşmaktadır. Parasal olmayan gelirler ise göç ettiği bölgede sağlamış olduğu ekonomik olmayan getirilerden meydana gelmektedir. Bu doğrultuda parasal maliyetler birey veya hane halkının göç etmesi sebebi ile ulaşım, barınma ve nakliye masrafları için yapmış oldukları harcamaları kapsamaktadır (Sjaastad, 1962: 83).

Göç akışı; göçmenlerin kendilerini, menşe ve hedef toplumlarının birçok yönünü, demografik ve ekonomik yapısını, sosyal organizasyonunu, yerleşim düzenlerini, siyaseti vb. birçok durumu etkilemektedir. Birey, hane halkı, toplum veya bölge üzerindeki, psikolojik, tıbbi, sosyal, ekonomik alanlarda etkiyi değerlendirmek için nicel kanıt, göçü incelemek için gerekli yapı kadar azdır (Pryor, 1981: 127).

Göç, hem küresel değişimin hem de göçmen gönderen ve kabul eden toplumlarda daha fazla değişim için güçlü bir etkidir. İlk etkileri ekonomik düzeyde hissedilmekte, fakat aynı zamanda sosyal ilişkileri, kültürü, ulusal siyaseti ve uluslararası ilişkileri de etkilemektedir. Göç kaçınılmaz olarak ulus-devletler içinde daha fazla etno-kültürel çeşitliliğe yol açmaktadır, kimlikleri dönüştürmekte ve geleneksel sınırları bulanıklaştırmaktadır (Castles, 1998: 179).

Göç, başlangıç ve varış ülkelerindeki ekonomik kalkınmayı etkilemektedir. Bu nedenle potansiyel itme ve çekme faktörlerini değiştirir. Mesela, büyük göç dalgaları, köken toplumunda emeği kıt hale getirebilir ve bu nedenle geride kalan insanların iş beklentilerini geliştirir. Kümülatif ve dairesel göç, göç gerçekleştikten sonra kendini sürdürdüğü anlamına gelir. Göç eden insan sayısı arttıkça zamanla gelişen göçmen kurumlarının, sosyal sermayenin ve ağların sonraki göçlerin masraflarını ve göç kolaylığını azalttığı gözlenmektedir. Ayrıca göçmenler, gelecekteki göçmenlerin göç maliyetlerini finanse edebilecekleri havale göndermektedirler. Bu şekilde devam eden göç akışlarının daha kolay olmasını sağlamaktadır (Hagen-Zanker, 2008: 20). Dolayısı ile göç akışı; bir kez başladıktan sonra etkileri, sonuçları ve sürekliliği açısından kendi kendini besleyen dinamik bir süreçtir.

Ekonomik nedenli göç akışları daha yüksek bir gelir düzeyine ulaşmayı umut ettiği hedef ülkede emek piyasasına dâhil olmaktadır. Hedef ülkede düşük vasıflı işlerde çalışmak istemeyen yerli nüfusun işlerinde çalışmaktadırlar. Aynı zamanda yüksek vasıflı işçiler göç ettikleri ülkede yerli nüfusun çalıştığı ücretten daha düşük bir ücrete çalışmaya razı olduğundan yine yerli işçilerin yerine geçmektedirler. Yani göçmenler vardıkları ülkede emek arzını artırmaktadır ancak bahsedildiği gibi reel ücretler üzerinde çok baskın etkileri bulunmadığı da çalışmalar ile desteklenmektedir. Ayrıca göçmenler ayrıldıkları ülkede kalan aile bireylerine döviz göndererek orijin ülkeye de katkıda bulunmaktadır. Göç kararının alınması, göç edilen bölgede karşılaşılan sorunlar doğrultusunda değerlendirildiğinde göç sancılı bir süreçten oluşmaktadır. Ancak bireylerin ve hane halklarının daha iyi bir yaşam

standartlarına kavuşmak için bir süre bu sorunları görmezden gelerek katlanmaları neticesinde hem hedef hem orijin ülkeye ekonomik anlamda olumlu katkıları bulunmaktadır.

2.4. Göç Olgusu ve Göç Teorileri

Küreselleşme ile birlikte bir ivme kazanan göç hareketi üzerine sosyal bilimler alanında çok fazla çalışma yapılmıştır. Her çalışma kendi kapsamı doğrultusunda göç olgusunun farklı boyutunu ele almıştır. Göçler çağı olarak adlandırılan içinde bulunduğumuz dönem göç hareketinin dinamik yapısından ötürü her dönem popülerliğini koruyacağını göstermektedir. Göç akışını harekete geçiren nedenler doğrultusunda birbirinden farklı teoriler geliştirilmiştir. Bu teorilerin tamamen birbirinden ayrıldığını söylemek tam olarak doğru bir ifade olmayacaktır. Çünkü keskin sınırlar ile göç olgusuna çerçeve belirlemek oldukça zordur. Dolayısı ile bu bölümde çeşitli uluslararası göç teorilerinin açıklamalarına yer verilmiştir.

Geleneksel göç modellerinde ülkeler arasındaki gelir farklılığı göç sürecinin eksenini oluşturmaktadır (Piore, 1979: 57). Ülkeler arasındaki gelir farklılığı doğrultusunda uluslararası göçü harekete geçiren faktörlere yönelik, bir dizi temel kuramsal model önerilmiştir. Önerilen bu modellerden her biri uluslararası göçün nedenlerini tanımlamayı hedeflemesine karşın, aynı zamanda bu modeller birbirinden farklı kavramlara ve varsayımlara dayanmaktadır. Ancak bu kuramların, meydana gelen göç süreçlerini farklı düzeylerde –birey, hane halkı, ulus ve uluslararası- kavramsallaştırmayı amaç edinmeleri hesap edilirse birbirleri ile uyumsuzluk gösterdiği söylenemez (Massey vd., 2014: 13). Her kuram; göçü farklı bir boyutu ile ele almış, farklı durumlara odaklanmış olsa da göç olgusunu başlatan nedenleri ve göç sürecini tek bir kuramla açıklamak ya da açıklandığını söylemek hep tartışıla gelmiştir. Farklı kuramların ortaya çıkması göçü ele alan bilim dalına göre değişiklik göstermektedir.

2.4.1. Göçün Başlangıç Sürecini İnceleyen Teoriler

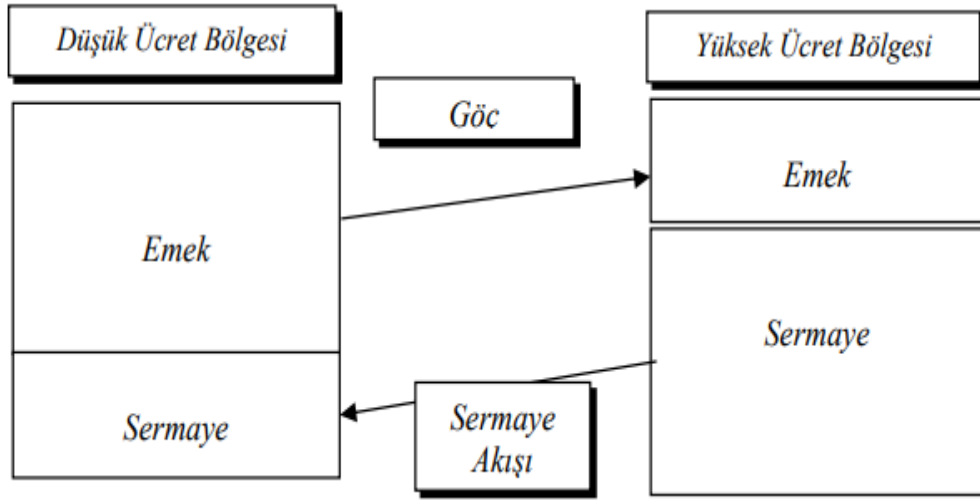
Uluslararası göçü harekete geçiren nedenlere odaklanan ilk teori Neoklasik Makro Göç Teorisidir. Neoklasik makro teori yaklaşımı kendi içerisinde göç üzerine ilk sistemli teoriyi barındırmaktadır (Castles, 2008). Bu teoriye ve onu takip eden teorilere göre; uluslararası göç, işgücü arz ve talebinde meydana gelen coğrafi

farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Daha fazla emeğe sahip ülkelerde daha düşük bir piyasa ücreti hâkim iken, sınırlı emek faktörüne sahip olan ülkelerde daha yüksek bir ücret düzeyi hâkimdir. Emek ve sermaye farklılığından dolayı oluşan ücret farkı; düşük ücret düzeyinin hâkim olduğu ülkelerdeki işçilerin yüksek ücretli ülkeye göç etmesine neden olmaktadır. Sonuç itibari ile sermaye açısından daha zengin olan ülkede işgücü arzında meydana gelen artış ücretleri düşürmektedir. Sermaye açısından fakir olan ülkede, işgücü arzında bir azalma olduğu zaman bu durum ücretlerdeki artış ile dengelenmektedir (Massey vd., 1993: 433). Hicks (1932), “Ücretlerin Teorisi” isimli çalışmasında göç teorisini neoklasik temelde ifade etmiştir. Bu çalışmasında göçe neden olan temel sebebin ekonomik avantaj elde etmek olduğunu, dolayısı ile ülkeler arasındaki ücret farklılıklarının göçü teşvik ettiğini savunmaktadır. İşgücü piyasasında tam rekabet şartlarının hâkim olmadığını ve dengeleyici mekanizmaların hızlı bir şekilde dengeye gelmediğini savunan Hicks; yine de ücret farklılığının göç hareketini tetiklediğini ifade etmiştir (Hicks, 1932: 76). Neoklasik makro göç teorilerine göre, modern sektör; sermaye birikimi ve geleneksel sektörden emeği kaçırarak büyümektedir. Kırsal kesimde çalışanlar, pozitif ücret farkından etkilenmekte ve kente göç etmektedir. Başka bir ifade ile göç etmeye çekilmektedirler. Bu modelde, ücretler dengeleninceye kadar göç akışı gerçekleşmektedir (Hagen-Zanker, 2008: 6). Tam istihdam varsayımı altında, neoklasik teori, ücret farklılıkları ile göç akışlarının büyüklüğü arasında doğrusal bir ilişki öngörmektedir. Genişletilmiş neoklasik modellerde, göç gerçek kazançtan ziyade beklenen kazanç tarafından belirlenir ve temel değişken istihdam olasılığından kaynaklanan kazançlardır. Açıklamalar doğrultusunda ücret farklılıkları ve istihdam olasılığına göre şekillenen Neoklasik model şu şekilde yazılabilir (Krekova, 2011: 20);

Göç oranı = f (ücret farklılıkları, istihdam olasılığı)

Eşitlik göç akışının ücret farklılıkları ve istihdam olasılığının bir fonksiyonu olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda Neoklasik teorisinin savunduğu üzere göç akışının sürekliliği sonucunda emek piyasası dengelenmektedir. Bu bağlamda Şekil 1 neoklasik modelde göç akışlarının devam etmesi ile dengeye ulaşan süreci tanımlamaktadır. Şekil 1, emek arzının yüksek ücret bölgesine akışı sürecinde emek arz ve talebi dengelendiğinde göçün sonlanacağını ve ücretler eşitleninceye kadar göçün devam edeceğini ifade etmektedir.

Şekil 1. Dengeye Yol Açan Neoklasik Mekanizmalar

Kaynak: Jennissen, 2007.

Genişletilmiş neoklasik modellere göre göç kararını, fiili kazanç değil beklenen getiri şekillendirmektedir. Bu varsayıma göre buradaki temel değişken istihdam imkânlarının yüksek olduğu kazançlardır (Bauer & Zimmermann, 1999: 72). Harris ve Todaro (1970) ise göçün ülkeler arasındaki ücret farklılığından dolayı değil, orjin ülke ile göç edilmek istenen ülkelerde elde edilmesi beklenen gelir farklılığından meydana geldiğini savunmaktadır. Beklenen gelirin, neoklasik teorenin bireylerin faydalarını maksimize ettiği varsayımından hareket ettiği öngörülmüştür (Borjas, 1989: 460). Neoklasik model çerçevesinde Sjaastad göç çalışmalarını farklı bir yönden ele almıştır. Göçü bir yatırım kararı olarak ya da getiri sağlayan ve aynı zamanda maliyet yükleyen “insan kaynaklarının verimliliğini artıran bir yatırım” olarak değerlendirmektedir. Beşeri sermaye teorisi olarak kabul gören bu yaklaşım, bireyin göç kararını alırken maliyet-fayda hesaplaması yaptığını savunmaktadır (Sjaastad, 1962: 92-93). Neoklasik makroekonomi teorisi; uluslararası göçü güçlü bir şekilde şekillendirmiş ve çok fazla göç politikası için entelektüel bir temel oluşturmuştur (Massey vd., 1993: 433-34).

Göçün başlangıç nedenlerini makro yapısal bir çerçeveden ve uluslararası göç mekanizmasını bireysel düzeyde açıklayan bir diğer teorisi ise Neoklasik Mikro Göç Teorisidir. Bu yaklaşımdaki ulus ötesi nüfus hareketlerinin makro düzeydeki bağlamı, itme-çekme modeline benzemektedir. Bu bağlamda göçü harekete geçiren unsurların, işgücü arzında ve talebinde ülkeler arasındaki dengesizlik ve bunun sonucunda ortaya çıkan ücret farklılıkları olduğu ifade edilmektedir (Morawska,

2007: 4). Bu teori, Sjaastad'ın (1962) çalışmasına dayanmaktadır. Sjaastad'a göre göç, insan sermayesinin verimliliğini artırmak için bireysel bir yatırım kararı olarak ele alınmaktadır. Böylece yine işgücü piyasasına odaklanmakta, bununla beraber heterojen göçmenlerin seçiciliğini açıklamaktadır. Buna göre bireyler, yalnızca beklenen getiriler pozitif olduğunda göç etmektedirler.

Göç kararının alınma sürecinde iş fırsatları ve istihdam olasılıklarının oynadığı temel rol oldukça önemlidir. İş imkânları dâhilinde bireyler elde etmeyi umdukları gelir ile göç sürecinde katlanacakları maliyet arasında bir hesap yaparak göç kararını almaktadırlar (Todaro, 1969: 140). Göç edilecek yerde istihdam edilebilme olanağını belirlemek kolay değildir. Toplam işsizlik oranlarının esas alınması güvenmiş (iş aramayan ancak çalışmaya hazır olan işgücü) olan işgücünün gözden kaçmasına neden olmaktadır. Bu modele göre kimin göç edeceğinin belirlenmesi, beşeri sermayenin niteliği, donanımı, cinsiyeti, yaşı, mesleği ve emek piyasasının yanında tercih ve beklentiler de güçlü bir şekilde etkili olmaktadır (Isserman vd., 1987: 574). Bireysel düzeyde göç akışına odaklanan neoklasik mikro göç teorisi; beklenen getirinin pozitif olmasını, bireysel verimliliği artıracak faktörleri ve istihdam olanaklarını esas almaktadır.

Göç akışının başlamasını ele alan bir diğer teori ise İkili Emek Piyasası Teorisidir. Bu teori, uluslararası göçün modern endüstriyel toplumların içsel emek taleplerinden kaynaklandığını savunmaktadır (Massey vd., 1993: 440). Piore (1979) tarafından ortaya konmuş bu teoride; sanayileşmiş ekonomilerde meslek yapılarının tabakalı ve aynı zamanda ikili bir ekonomik yapılanmanın olduğu kabul edilmektedir. Bu kapsamda bu ekonomilerin, nitelikli emeği istihdam edenlerin sermaye yoğun bir yapıda olduğu, niteliksiz emeği istihdam edenlerin ise emek yoğun bir yapıda olduğu varsayılmaktadır. Dolayısı ile bu teoride göç, arza göre değil işgücü talebinin niteliğine göre şekillenmektedir. Örneğin gelişmiş ekonomilerde yerli emeğin işgücüne olan talebi daha çok vasıfsız emeğe doğrudur. Bu talep, vasıfsız işgücünü tamamlamak için göçmenliği beklenti haline getirmektedir. Dolayısı ile piyasa şartlarına göre uygulanan politikalar ile gerekli işgücünün, göçmen hareketinin talep edilmesi ile karşılanabileceği öngörülmektedir (Piore, 1979: 100). İkili işgücü piyasası teorisine göre; temel anlamda sanayileşmiş ekonomilerde vasıfsız emeğe olan talep süreklilik arz ettiğinden ve bu niteliksiz işleri yerli işçilerin kabul etmemesinden kaynaklı olarak göç hareketi sürekli devam etmekte ve artmaktadır.

Bu teoriye göre göç, modern gelişmiş ekonomilerin yapısal sürecinin bir sonucu olarak doğal ihtiyaçları ile bağlantı kurmakta ve dolayısı ile daha çok gelişmiş ekonomilerinin göç süreci ve özelliklerine odaklanmaktadır (Toksöz, 2006: 17). İkili işgücü piyasası teorisi göç akışının, göçmenin niceliğinden daha çok niteliği ile ilgili olduğuna dikkat çekmektedir. Göçmen akışının bir emek arzı olduğu kabul edilerek yerli üretimde vasıfsız emeğe olan talepten dolayı gerçekleştiği üzerinde durulmaktadır.

Göç literatüründe şimdiye kadar göz ardı edilen değişkenleri özellikle de göreceli gelir unsurlarını ele alarak göçün nedenlerine odaklanan bir başka teori ise İşgücü Göçünün Yeni Ekonomisi (New Economics Of Labour Migration-NELM) Teorisidir. Bu teori aynı zamanda göreceli gelir unsurunun hane halkının faydasını değerlendirmekte ve dolayısıyla hane halkı faydasının göç kararlarını etkilemekte rol oynadığını savunmaktadır (Taylor & Martin, 2001: 12-13). Geliştirilen bu teori neoklasik yaklaşımı esas almakla birlikte, neoklasik yaklaşımın bazı varsayımlarına karşı çıkarak göçü belirleyen faktörler konusunda yeni bir bakış açısı ortaya koymaktadır. Bu bağlamda göç araştırmalarının merkezine bireysel bağımsızlık yerine karşılıklı bağımlılığı temel almakta, göçü ortaya çıkaran süreçte göçmenin ailesinin rolüne dikkat çekmektedir (Stark, 1991: 145).

NELM Teorisine göre insanlar, ömür boyu kazançlarını en üst düzeye çıkarmak için kalıcı olarak yurtdışına taşınmak yerine, hane halkı gelirlerini çeşitlendirmek veya nakit biriktirmek için geçici olarak yurt dışına taşınmakta ve sonuçta geri dönüşe hazırlanmak için evde belirli ekonomik sorunları çözmeye çalışmaktadırlar (Massey, 2012: 16). Bu yaklaşıma göre göç kararları genellikle hane halkı üyelerinin birlikte ve bir bütün olarak ailenin iyiliği için verilmektedir. NELM'e göre bir hane halkı ortak geliri, statüyü en üst düzeye çıkarmakta ve riskleri en aza indirmektedir (Hagen-Zanker, 2008: 13). Göçün yeni ekonomisi teorisinde göçmen kararları, kendi ülkelerinin içinde bulunduğu şartlara göre şekil alan daha geniş bir takım faktörden etkilenmektedir. Tamamen bireysel kararlara dayanmayan bu modelde ferdi oldukları ailenin piyasada oluşabilecek dengesizlikler (işgücü piyasası, kredi piyasası vs.) karşısında vermiş oldukları tepkilerin toplamı olduğu kabul edilmektedir (Massey vd., 1993: 440).

Bu teori işgücü göçünün arz tarafıyla sınırlıdır. Göç kararında hane içi ilişkilerin uyumlu olduğunu ve oybirliğiyle toplu karar almaya dayandığını varsaymaktadır

(King, 2012; 23). Bireysel göç kararından ziyade aile bireylerinin ortak kararlarına odaklanan bu göç teorisi, göçün sadece arz yönünü dikkate almaktadır. Ev sahibi ülkedeki mevcut koşullardan kaynaklı olarak hane halkı bireylerinin geliri çeşitlendirmek ve artırmak adına göç kararının alınacağına odaklanılmıştır.

Göçün nedenlerine odaklanan Keynesyen iktisat teorisi, (uluslararası) göç konusundaki neoklasik bakış açısını eleştirmektedir. Keynesyen teoride, emek arzı, reel ücrete değil, nominal ücrete bağlıdır. Bu ayrım, paranın ekonomideki rolü hakkındaki farklı görüşlerden kaynaklanmaktadır. Neoklasik bakış açısında para yalnızca bir değişim aracıdır. Keynesyen bakış açısı farklıdır, çünkü burada para sadece bir değişim aracı değil aynı zamanda bir tasarruf aracı olarak kabul edilmektedir. Paranın bu ikinci işlevi nedeniyle, potansiyel göçmenler de yüksek nominal ücret bölgelerine çekilmektedir. Ayrıca, yeniden göç etme veya havale gönderme niyeti, reel ücret seviyesine kıyasla nominal ücret düzeyinin önemini daha da artırmaktadır. Sonuç olarak, neoklasik teorinin öngördüğü gibi yeni bir uluslararası denge mevcut olmayabilir. Yine de Keynesyen teoride göç; bir denge kurma mekanizmasıdır. Uluslararası göç, reel ücret farklarından ziyade işsizlik farklılıklarını ortadan kaldırmaktadır (Hart, 1995; 131). Temelde, Keynesyen teoride göçün bir denge kurma mekanizması olduğu varsayılmaktadır. Ancak bu teoride uluslararası göç, reel ücret farklarından ziyade işsizlik farklarını azalttığı öngörülmüştür (<https://epc2006.princeton.edu/papers/60112>, 2019).

Kısa dönemli bölgeler arası ekonomik göç teorisinin klasik sonrası genişlemeleri, göç modellerinin dinamik bir bağlamda oluşturulmasının gerekliliğine işaret etmektedir. Özellikle, beklentilerin rolüne ve bu tür beklentilerin istatistiksel olarak formüle edilmesine kesin olarak dikkat edilmesinin gerekliliği önem arz etmektedir. Ayrıca, göç modellerinin, mümkün olan her yerde, karşılaştırılabilir ekonomik verilerle birlikte homojen göçmen grupları kullanılarak test edilmesi gerekli görünmektedir (Hart, 1975: 304). Ekonomik göç akışları, herhangi bir zaman diliminde sabit bir ekonomik farklılık kümesine uyum olarak görülmektedir. Bununla birlikte, bu ekonomik göç görüşünün mevcut olduğu gibi tamamen tatmin edici olması muhtemel görünmemektedir. Çünkü ortalama göç kararının bölgeler arasındaki göreceli ekonomik olasılıkların daha karmaşık bir anlayışa dayandığı kabul edilmektedir (Hart, 1975: 137). Bu yönü ile göç araştırmalarından tek yönlü genel bir sonuca ulaşmanın zorluğuna dikkat çekilmektedir. Keynesyen teori genel

olarak neoklasik teoriye eleştiri olarak görülmekle birlikte temel aldığı nokta; reel ücretlerden ziyade nominal ücret farklılıklarıdır.

Göçün nedenlerini açıklamaya çalışan bir diğer teori Zelinsky'nin hareketlilik geçişi hipotezidir. Bu hipoteze göre (1971), göç, modernleşmenin doğurduğu ekonomik ve sosyal gelişmelerin doğal bir parçasıdır. Bu teori sosyal değişim ve gelişim teorilerinin bir parçasıdır. Teori; göç kalıplarının ve oranlarının, ekonomilerin modernleşme aşaması (örneğin sanayileşme) ve demografik faktörleri (örneğin yüksek doğum oranları) ile yakından ilişkili olabileceğini ileri sürmektedir. Daha fazla kişisel özgürlük tercihinin modernleşme sürecinin bir parçası olduğunu vurgulamaktadır. Bu teori, sanayileşmiş ülkelerdeki geçmiş göç kalıplarına bakmaktadır. Aynı zamanda göç türlerinin farklılaşmasına izin vermemekte ve bireysel göç kararlarını dikkate almamaktadır (Hagen-Zanker, 2008: 9). Modernleşme ve sanayileşme sürecinin başlangıcında, nüfus artışı, kırsal istihdamdaki düşüş ve düşük ücret seviyelerinden dolayı göçte sıklıkla bir artış yaşanmaktadır (Castles, 2008: 5).

2.4.2. Göçün Devam Etme Sürecini İnceleyen Teoriler

Göçün devam etme süreçlerini inceleyen Dünya Sistemleri Teorisi kapitalist sistemin genişlemesine odaklanmaktadır. Bu teori diğer teorilerin ihmal ettiği yapısal faktörleri dikkate almaktadır. Kapitalist genişlemenin (yalnızca kapitalist üretim tarzı değil) aynı zamanda kültür ve daha güçlü ulaşım, iletişim ve askeri bağlantılarının da çevre alanlarına nüfuz ettiği için göç konularında derin sonuçları olduğu kabul edilmiştir (Hagen-Zanker, 2008: 7-8). Daha yüksek karlar ve daha fazla zenginlik arzusuyla hareket eden kapitalist firmaların sahipleri ve yöneticileri, dünya ekonomisinin çevresinde fakir ülkelere toprak, hammadde, emek ve yeni tüketici pazarları aramak için girmektedirler. Geçmişte, bu pazara girme, yoksul bölgeleri sömürgeleştiren toplumlardaki ekonomik çıkarların yararını sağlayan sömürge rejimleri tarafından desteklenmektedir. Bugün neokolonyal hükümetler ve çok uluslu firmalar tarafından dünya ekonomisine kapitalist olarak katılan ulusal seçkinlerin gücünü sürdürebilmeleri veya uluslarının kaynaklarını kabul edilebilir vadede küresel güçlere sunmaları mümkün olmaktadır (Massey vd., 1993: 444-45). Bu bağlamda teoriye göre göç akışının temel sebebi, kapitalist metropol devletler ve onun çevresindeki devletler arasındaki bağıllık ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Bir

toplumun demografik yapısı olağan süreçler kapsamında oluşan bir yapı değil, tersine sosyal değişimin ve sermaye birikiminin bir fonksiyonu olarak şekillenmektedir.

Arazi toplulaştırması, yeni kapitalist tarım yöntemleri ve üretim tesisleri, topraklarına zayıf bağları olan ve göçe daha eğilimli sosyal olarak kökünden sökülmiş bir nüfus yaratmıştır. Küresel şehirlerde güçlü bir göçmen işgücü talebi, göç için bir çekme gücü görevi görmektedir. Dolayısı ile bu teoriye göre göç, pazar yaratma ve küresel ekonominin yapısının dinamiklerini takip etmektedir. Ancak daha fazla bireysel motivasyon dikkate alınmamaktadır. Bu teoriye göre göçü harekete geçiren mekanizmalar da net değildir (Hagen-Zanker, 2008: 8). Dünya sistemleri teorisi, uluslararası göçün genişleyen küresel bir pazarın politik ve ekonomik organizasyonunu izlediğini savunmaktadır (Massey vd., 1993: 447-48). Dünya sistemleri teorisinin mantığı büyük ölçüde sosyolojik ve yapısaldir. Sosyal ve ekonomik değişimde siyasetin ve devletin rolünü azaltmaktadır (Hollifield, 1998). Dünya sistemleri yaklaşımında uluslararası göçün, ülkeler arasındaki ücret oranları veya istihdam farklılıkları ile pek bir ilgisinin bulunmadığı savunulmaktadır. Buna karşın göçün, pazar yaratma dinamikleri ve küresel ekonominin yapısından etkilendiği ifade edilmiştir. Göç sürecinde eski koloniler ve eski metropoller arasındaki asimetrik ilişkilere özellikle dikkat edilmesi önemlidir (Bijak, 2006: 11). Dünya sistemleri teorisi göç kararının ekonomik olmaktan ziyade sosyo-kültürel olduğunu savunmaktadır. Göçün küresel piyasa koşullarına göre şekillendiğini kabul etmektedir. Tarihsel bir yaklaşım ile değerlendirme yaparak sonuca ulaşan bu teori göçün gelişmiş ülkelerin sömürge politikalarından kaynaklandığını ifade etmektedir. Emek hareketliliğinin sermaye ve mal akışları ile birlikte ama ters yönlü hareket ettiğini savunmaktadır. Uluslararası göçün piyasa ekonomisinin küreselleşmesinin sonucu olduğunu kabul eder.

Kümülatif Nedensellik Teorisi, Dünya Sistemleri Teorisi gibi kapitalist gelişmenin göç akışı üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Kümülatif nedensellik teorisi göçün geriye dönük etkilerinin, sistemi başlangıçta verimliliğin ve zenginliğin daha da azalacak şekilde değiştirdiği bir kısır döngüyü harekete geçirdiğini göstermektedir (Haas, 2008: 27-28). İsveçli iktisatçı Gunnar Myrdal (1957) tarafından geliştirilen kümülatif nedensellik teorisi kalkınma üzerine daha genel bir teorik bakış açısı ile bakmaktadır. Bu teori; bir kez farklı büyüme gerçekleştikten sonra çevredeki kısırlık

döngüsü ve çekirdek bölgenin hızlandırılmış büyümesi ile karakterize edilen iki kutuplu modeli sürdüreceğini ve derinleştireceğini varsaymaktadır (Massey, 1990: 68-69). Kümülatif nedensellik teorisine göre göç eğilimleri ve göçmen özellikleri, göç evresine bağlı olarak değişebilmektedir. Mevcut göçmenler yapısal çevreyi, örneğin menşe ülkedeki ekonomik kalkınmayı etkilemektedir (Hagen-Zanker, 2008: 21). Kümülatif nedensellik teorisi, göçmen gönderen ülkelerdeki duruma daha çok açıklık getirmiştir. Göçmen gönderen ülkelerin bu durumdan olumsuz etkilendiğini savunmaktadır. Ayrıca göçmenlerin gittikleri ülkelere bir kez iş çevrimlerine dâhil olması durumunda yerli işçilerin tekrar göçmenlerin çalıştıkları işte çalışmak istemeyeceklerini savunmaktadır. Dolayısı ile göçmen barındıran ülkelerin göçmenlerin çalışacağı işler için bir göçmen işçi talebinin düzenli olacağını öngörmektedir.

Sosyal sermaye teorisi göçün devam etme sürecini inceleyen bir diğer teoridir. Bu teori, sosyal ilişkiler, topluluklar, hane halkları ve daha resmi toplulukların göç akışının başlangıç sürecinde ve göçmenlerin sonraki aşamalarında kolaylık sağlayacak özelliklere sahip olduğunu savunmaktadır. Dolayısı ile sosyal sermayeye birleştirici ve kaynaklık etme açısından bir anlam yüklenmektedir. Sosyal sermaye bu süreçte birbirinden farklı ilişkiler çerçevesinde ortaya çıkmış bir kaynak olarak değerlendirilmekte ve aynı zamanda başka bir yapıda sermayeye dönüştüğü kabul edilmektedir (Bourdieu & Wacquant, 1992: 119). Sosyal ilişkiler veya sosyal sermaye gibi kavramların kullanılmasıyla, makro faktörlerin mikro-karar vermeyi şekillendirme mekanizması daha açık hale getirilmiştir (Hagen-Zanker, 2008: 17).

2.4.3. Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme

Göç teorilerinin birbirlerinden keskin sınırlar ile ayrılmadığı varsayımından yola çıkarak farklı göç düzeylerini göz önünde bulundurmak göç sürecini bir bütün olarak anlayabilmek açısından önemlidir. Yapısal makro faktörler mikro düzeyde alınan kararları etkilemektedir. Siyasi kurumlar (örneğin göç yasaları), çekme faktörleri (İkili İşgücü Piyasası teorisindeki işgücü talebi gibi) ve ekonomik kalkınma (NELM veya geçiş hareketliliği gibi) göçmenlerin karar verme sürecini kısıtlamaktadır (Hagen-Zanker, 2008: 21). Göç teorileri, insan hareketliliğinin değişen modellerini anlamak için çağdaş toplumsal dönüşüm süreçlerini bir başlangıç noktası olarak alan kavramsal bir çerçeve geliştirmektedir. Böyle bir kavramsal çerçeve, göç süreçlerini

etkileyen faktörlerin ve bu faktörler arasındaki bağlantıların ayrıntılı bir haritalamasından oluşmaktadır. Bu faktörler (Castles, 2008: 17):

1. Kapsamlı,
2. Bütünsel,
3. Belirli göç tecrübelerini bağlamsallaştırma olanağına sahip,
4. Çeşitli sosyo-mekânsal seviyeler arasındaki ilişkileri analiz etmek için uygun,
5. Hem yapısal durumları hem de araçları dâhil edebilen,
6. Tarihsel,
7. Dinamik, bu doğrultuda daha kapsamlı ve daha sonraki yapılacak çalışmalara geniş bir zemin oluşturabilir olmasıdır.

Rasyonel ekonomik karar alma vurgusuna dikkat çekmekte olan teoriler, göçü şekillendiren birçok ekonomik olmayan faktörü hesaba katmamaktadır. Göç teorileri, değindiği temel noktalar ile sınıflandırılarak anlaşılabilmesi ve değerlendirilebilmesi açısından gruplandırılmıştır. Ancak, gerek makro, orta ve gerekse de mikro gruplandırmalar dinamik bir yapı olan göç sürecinde birbirlerinin sınırlarına dâhil olmaktadır. Dolayısı ile keskin sınırlar ile ayrılması pek mümkün değildir. Sadece tek bir gerekçe bireylerin yaşadığı yeri terk edip bir başka ülkeye yerleşme nedenini bütünü ile açıklayamamaktadır (Castles & Miller, 2008: 39).

Uluslararası göçün kökenlerini ve kalıcılığını açıklamak için kullanılan teoriler, pek çok kümelenme düzeyinde nedensel mekanizmalar oluşturmaktadır. Teorilerin fikir birliğine göre, bireylerin maliyet-fayda hesaplamaları yapması tamamen mümkündür. Hane halklarının işgücü dağıtımlarını çeşitlendirmek için hareket ettikleri ve bu kararların alındığı sosyoekonomik bağlamın ulusal ve uluslararası düzeylerde faaliyet gösteren yapısal güçler tarafından belirlendiği yönünde bir fikir birliği oluşmuştur (Krekova, 2011: 3).

Teorilerin açıklamayı amaçladığı göçün tek boyutu, insanların neden hareket ettikleri veya göç hacmini belirleyen faktör gibi aynı sorunun varyantlarını oluşturmaktadır. Örneğin; Neoklasik Teori, Yeni Göç Ekonomisi, Dünya Sistemi Teorisi, İkili Emek Piyasası ve hatta temel teori olan 'İtme-Çekme' teorisi göçü tek boyutu ile ele almaktadır (Arango, 2000: 114). Uluslararası göçün çağdaş süreçlerini anlamak için geliştirilen teoriler, geniş ölçüde farklı analiz düzeylerinde çalışan nedensel

mekanizmalar ortaya koymaktadır. Her perspektiften elde edilen önermeler, varsayımlar ve hipotezler doğası gereği çelişkili olmasalar da, yine de politika oluşturmak için çok farklı çıkarımlar taşımaktadırlar (Massey vd., 1993: 463). Drbohlav'a (2011) göre, birçok göç teorisi göç eden ülkelere ve özellikle emek göçüne odaklanmaktadır. Ona göre, bu teorilerin çoğunda siyasi yönler veya bireyin iradesi önemli sayılmamaktadır (Drbohlav, 2011: 1570).

2.5. Göçmen Eğitimi

Eğitimin ilgi alanı direkt olarak insanoğludur. İnsanoğlu, uygun bir eğitim aldığı takdirde insan olmanın gerekliliklerini yerine getirebilecek yetkinlikleri kazanır. Sosyal bir varlık olan insan, toplumda hak ettiği yeri elde edebilmek, diğer bireylerle doğru bir şekilde iletişim kurmak, uygarlığa katkıda bulunmak ve çevresine faydalı olabilmek için eğitime gereksinim duyar (Bolay, 2010: 340). Eğitim, en genel manasıyla kişiye belli bir disiplin etrafında kişiye istendik davranışları kazandırma etkinliğidir (Küçükahmet, 1997: 27). Bu davranışlar; insanî olgunluk, akıl ve duygu yoluyla muhakeme yapma, diğer bireylerle sağlıklı iletişim kurabilme gibi becerileri kapsamaktadır. Bu beceriler hayata geçirildiğinde birey toplumda istediği saygınlığı kazanmış, insanî hasletlerini hayata geçirmiş olmaktadır. Bir devamlılık şeklinde planlanan eğitim; yaşayan, canlı, dinamik bir süreç halinde gerçekleşmektedir. Çünkü insanoğlunu hayata karşı daha donanımlı hale getirmeyi amaçlayan eğitim, bizzat hayattan ilham alan bir faaliyettir. Kültürel ve toplumsal değerlerin insanoğluna aktarılması açısından eğitim, insanın yaşadığı toplumla uyum halinde olmasını sağlamaktadır (Bolay, 2010: 333). Eğitimin odak noktası insanoğlu olduğundan dolayı başarıya ulaşması da insan özelliklerinin iyi kavranarak ona uygun ortamın sağlanmasından geçer (Ev, 2007: 248).

İnsanoğlunun topluma uyum sağlama sürecinde eğitim çok önemli ve zaruridir. Çünkü üyesi olduğu toplumun din, dil, kültür, gelenek ve göreneğine yabancı bir şekilde yaşayan insanın o toplulukta sorun yaratmadan yaşamasının en etkili fakat en zor yolu o insanı sistemli bir eğitim planına zorlamaktan geçer. Bu bakımdan bir ülkedeki göçmenlerin eğitime tabi tutulmaması, göçe maruz kalan devletler için ileride büyük sorunlar doğurmaktadır. Ülkelerindeki savaş veya iç çatışmalar yüzünden göç etmek zorunda kalan çocuklar ve onların aileleri, gerekli eğitimi alamayınca topluma uyum sağlamaları zorlaşacak ya da hiç sağlanamayacaktır.

Bundan dolayı göçmenler, yaşadıkları toplumlarca dışlanacak ve suç işlemeye meyilli hale geleceklerdir. Bu nedenle göçmenler için hazırlanacak eğitim program ve politikaları oldukça önemlidir (İli, 2020: 6). Özellikle son yıllarda iç savaşların ara vermeden sürmesi ve bunun neticesinde meydana gelen göçlerden dolayı en fazla etkilenenlerin çocuklar ve kadınlar olması, göç edilen devletler başta olmak üzere diğer ülkelerin eğitim konusunda ciddi politikalar geliştirmesi ve hayata geçirmesini kaçınılmaz kılmaktadır (Saklan, 2020: 56).

Savaşlar ve göçler, kitle halindeki topluluklar için hayat akışının tamamıyla değiştiği; toplumsal, fiziksel, ruhsal birçok problemin meydana geldiği bir süreçtir. Savaş ve göçün doğurduğu bu sorunları en aza indirmek için göçün yapıldığı ülkeye uyumun en büyük anahtarı eğitim olmaktadır (Şahin, 2020: 1). Devletler, göçmenlerin sağlıklı bir şekilde uyum sağlamaları için çeşitli politikalar üretse de göçten en fazla etkilenenler eğitim çağındaki göçmen çocuklardır. Göç edilen ülkede meydana gelen adaletsizlik, dışlanma, yabancılaşıma ve hayat şartlarındaki güçlük gibi pek çok olumsuz durum göçmen çocukların psikolojilerinde onarılamaz hasarlara ve birçok gelişimsel bozukluğa sebep olmaktadır. Yaşanan bu olumsuz durumlar eğitim çağındaki göçmen bireylerin çevrelerine uyumda problemler yaşamalarına neden olmaktadır. Bu sebeple göçmen çocukların eğitim sürecine uzak kalması, erken yaşta evlenmeleri yahut çalışmaları gibi pek çok sorunla karşılaşmaktadır. Eğitim sürecinden uzak kalan bu çocuklar, ilerleyen yaşlarda göç ettikleri ülke açısından potansiyel tehlike haline gelmektedir (Gökmen, 2020: 32). Bundan dolayı eğitimin, göçmen çocuklar için göç ettikleri ülkenin toplumsal yaşamına uyum sağlamaları açısından oldukça önemli işlevleri vardır.

İnsanların, dünyada özgür dolaşma haklarının sınırlandırıldığı modern çağda sınırları aşması; çoğunlukla göç edilecek devletler tarafından engellenmekte ve bunun için göç politikaları üretilmektedir. Oysaki bütün bunlara rağmen global ölçekte meydana gelen göç hareketleri devamlı olarak artış göstermektedir. Bu devamlılıkta; donanımlı, sosyo-ekonomik açıdan iyi, kabul edilebilir göçmenlerin yanında vasıfsız denebilecek, öteki ve yabancı gruplaşmasını pekiştiren, kabul edilemeyecek göçmen grupları da yer bulmaya çalışmaktadır. Göçmen bireylerin en önemli sorunlarından biri olan hak mahrumiyeti; göç sürecinin zorluğunu daha da zor hale getirmekte ve göçmen bireylerin göç edilen ülkedeki topluma uyum göstermelerini güçleştirmektedir. Bundan dolayı göçmen bireylerin eğitim olanaklarına ulaşımında

karşılaştıkları güçlükler; meydana gelen bu haksızlıkların biri olan eğitim hakkı mahrumiyeti gelmektedir. En temel insan haklarından biri olan “eğitim alma hakkı” konusu ile ilgili uluslararası platformlarda; zorunlu temel eğitimden yükseköğretime varıncaya değin bütün seviyelere ulaşım konusunda şartsız eşitliği savunan “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” (1948), eğitim konusunda her türlü ayrımcılığın önlenmesi ve eşit fırsatların oluşturulması için “Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme” (1960), hukukî konumu ne olursa olsun bütün çocukların eğitime ulaşmasının onların en temel haklarından biri olduğunu savunan “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” (1989) gibi birçok düzenleme bulunmaktadır. Bütün bu düzenlemelere rağmen eğitime ulaşma ve eşit fırsat noktasında en çok sorunla karşılaşanlar, dünyada birçok yere göç etmiş olan göçmenler olmaktadır (Gershberg vd., 2004: 4).

Türkiye’deki iç hukukta anayasa madde 42’de “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.” Maddesine dayanarak; eğitim hakkını anayasal güvence altına almıştır. Ancak 2011 yılından itibaren tahmin edilemeyen, ansızın ve yoğun bir şekilde Suriye’den ülkemize olan göçler, göçmenlerle alakalı diğer birçok meselede olduğu gibi eğitim meselesinde de Türkiye’nin ne kadar hazırlıksız olduğunu meydana koymuştur. Çünkü geçmişinde pek çok göç hareketine maruz kalmış olan Türkiye’nin, göçmen eğitimiyle alakalı bir kanuni düzenlemesi olmadığı Suriyelilerin ülkeye gelişiyle gözler önüne saçılmıştır (Coşkun & Emin, 2018: 5). Bu hazırlıksız duruma rağmen Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) aracılığıyla eğitim yaşındaki göçmenlere yönelik; Suriye’deki müfredata bağlı kalmak suretiyle Arapça diliyle eğitim veren, temel eğitimi içeren eğitim merkezleri oluşturulmuştur. Buralarda görevlendirilen gönüllü öğretmenlerle, okul öncesinden başlayarak lise düzeyine varan eğitimler gerçekleştirilmiştir. Gönüllü Suriyeli öğretmenler, MEB ve Türkiye Diyanet Vakfı tarafından oluşturulmuş komisyonlarca seçilmiştir. Gönüllü Suriyeli öğretmenlere kanuni bir çalışma izinleri bulunmadığından UNICEF’in sağladığı kaynak ile PTT aracılığıyla verilen kartlar ile maaşları ödenmiştir. Başlarda acilen Suriyeli göçmenlerin eğitime ulaşmaları adına böyle bir politikaya gidilmiştir (Emin, 2016: 10).

Türkiye’ye, büyük gruplar halinde Suriye’den gelen göçün sonrasında göçmen çocukların eğitime ulaşabilmeleri için bazı stratejiler oluşturularak çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Yapılan düzenlemeler süreç içinde etkili olmuş ve

Türkiye’deki 1 milyonu aşan temel eğitim çağındaki göçmen çocuğun %60’ını okulla buluşturmayı başarmıştır. Göçmenlerin eğitimi meselesinde Almanya örneğinden bu duruma bakarsak; AB hukuku, Almanya’ya istisnasız bünyesinde barındırdığı bütün çocuk ve gençlere uygun okula ulaşabilme noktasında bir mecburiyet getirmektedir. Bundan dolayı Almanya, mülteci bireylerin eğitimi meselesinde bilhassa 2014 ve sonrasında eğitim sisteminin tümünü düzenleyerek öğretmenlerin bilgi, beceri ve yeterliliğini geliştirecek çalışmalarda bulunmuştur. Bununla birlikte göçmen öğrenciler için çeşitli bilgi platformları meydana getirerek bu öğrencilere ek kapasite sağlanmasına katkıda bulunacak faaliyetlere de girmiştir (İli, 2020: 5).

Dünyada meydana gelen kitlesel göç hareketlerinde göz ardı edilemeyecek boyutlardaki eğitim çağındaki göçmen çocuklar, devletler için misafir olma özelliğini yitirmiştir. Göçmen çocukların bulundukları ülkelerin geleceğinde olumlu veya olumsuz çok önemli etkilerde bulunacağı açıktır. Zorlu süreçlerden geçen bu eğitim çağındaki göçmen bireylerin tehlikeli suç örgütlerinin hedefi olmamalarının yolu kapsamlı bir eğitim sistemi içerisinde bulunmalarına bağlıdır. Çünkü sağlıklı bir toplumsal hayat sağlamanın en iyi yolu eğitimden geçtiği için çocukların göç ettikleri devlete, devletin yasalarına, o devletin toplum yapısına uyumu ancak etkili bir eğitimle gerçekleşebilecektir. Bundan dolayı eğitim çağındaki göçmen bireylerin bu konuda iyi bir eğitim almaları; sosyal adaptasyon, dünya barışı ve dünyanın geleceği bakımından büyük önem arz etmektedir (Gökmen, 2020: 8).

2.6. Göçmenlerin Eğitimi Sürecinde Yaşanan Zorluklar

Eğitim çağı içerisindeki göçmen çocukların eğitime tabi tutulması, “kayıp nesil” olmamaları bakımından çok önemlidir. Fakat eğitim çağındaki bu çocukların pek çoğunun okula gidebilecek durumları olmasına rağmen gitmemeleri dünya çapında yaşanan bir sorundur. Bu durumun çocuk işçiliği, erken yaşta evlilik, çocuk istismarı gibi sorunlar doğurma ihtimali bulunmaktadır. Türkiye’deki Suriyeli eğitim çağındaki göçmen çocuklardan Kürt ve Türkmenler dışında diğer tüm göçmenlerin anadili Arapça olduğundan, eğitim dili Türkçe olan bir müfredata adapte olmaları zorlaşmaktadır. Esasen dil meselesi, göçmenlerle alakalı diğer konularda olduğu gibi eğitim konusunda da oluşan sorun ve eksikliklerin temelini oluşturmaktadır (Dokuyucu, 2020: 71). Bu başlık altında göçmen çocukların eğitimi sırasında ortaya

ıkan dil problemi, iletişim ve uyum problemi, okul-aile uyumsuzluğı problemi ve maddi problemler ele alınacaktır.

Dil, sosyo-kültürel adaptasyon için gerekli olan bir araçtır. Eğitimde dilin ehemmiyeti ifade edilecekse; eğitim sürecinde bireye aktarılabak olan bütün unsurların dil aracılığıyla verileceği ve sağlıklı bir eğitim için açık ve net bir ortak dile ihtiyaç duyulduğu açıktır (Aksoy, 2010: 33). Bunun yanında farklı etnik kökenden gelen öğrencilerin sınıflara orantılı bir şekilde yerleştirilmesi, ilgili öğrencilerin azınlık kültürünün etkisini ortadan kaldırmaktadır. Almanya'da yapılan çalışmalar, göçmenlerle yerel halkın çocuklarının aynı sınıflarda eğitim görmesinin dil öğreniminde başarıyı artırdığını ortaya koymuştur. Ancak dünya genelinde göçmen çocukların eğitiminde dil öğreniminden kaynaklanan temel zorluklarla karşılaşılmaktadır. Farklı bir dilin öğrenilmesi sırasında dil yapısı ve ailenin veya yakın çevrenin destek eksikliği gibi faktörler önemli bir sorun teşkil etmektedir. lkemizdeki Suriyeli göçmenleri örnek olarak ele alırsak; Arapça ve Türkçe'nin farklı alfabeleri kullanması ve telaffuz farkı dil öğrenmede birtakım sorunlara yol açmakta ve göçmen eğitimini Türkiye'de bir hayli zorlaştırmaktadır. Bununla beraber ebeveynler de dil farklılığından doğan sorunlar yüzünden çocuklarına yardımcı olmakta eksik kalmaktadırlar. Bu durum, dil ğretimi ve eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir (Gökmen, 2020: 30).

Psikologların eğitim ağındaki Suriyelerle gerçekleştirdiği çalışmalarda, eğitime katılımın sağlanması halinde çocukların sınıfta çizdiği resim, yazılar bağlamında önceki senelere nazaran daha düşük düzeyde travmatik davranış sergiledikleri görülmektedir. Ancak göç eden aileler genel olarak ekonomik problemlerle boğuştuğundan dolayı çocuklarının eğitime erişimlerini ikinci planda tutmaktadır. Maddi nedenlerle sık sık ev değiştiren ailelerde çocuklar, uyum sağlayabileceği ve sürekli olarak devam edebileceği bir okuldan mahrum kalmaktadır. Çünkü ocukların çevresi sürekli değişmekte ve bu evre değişimi çocukların akademik başarısını düşürdüğü için çocukları ders ve okuldan soğutmaktadır. Hem okul hem de dersten soğuyan ğrenci de eğitime ara vermekte, okula devam etmemektedir. Göçmen aileler, maddi durumlarından dolayı ilk önce temel ihtiyaçlarının karşılanmasına çalıştıklarından, çocukların eğitimi ile pek de ilgilenememektedir. Ayrıca göçmen öğrencilerin velileri öğretmenlerle iletişim kurmak için ortak bir dil kullanma becerisinde yaşadıkları ciddi sorunlar da çocukların eğitim sürecini takip

etmelerini zorlaştırmakta ve bu durum çocukların eğitim durumunu olumsuz yönde etkilemektedir (Karakuş, 2006: 40).

Zorunlu göç dolayısıyla meydana gelen pek çok sorunun içinde tek ebeveynlik ve maddî kırılganlık gibi sorunlar da vardır. Savaşta eşini kaybeden pek çok kadın göç edilen yerde çocuklarıyla yaşama tutunmaya çalışmaktadır. Bu tür ailelerde evin en büyük çocuğu aile reisliği rolüne bürünmekte ve küçük yaşına rağmen çalışmaya, para kazanmaya başlamak zorunda kalmaktadır. Ailelerin karşılaştığı ekonomik zorluklar, ailede rollerin değişmesine neden olmakta ve bu da çocuk işçiliğini doğurmaktadır. Alanla ilgili çalışmalarda; eğitim çağında olmasına rağmen çalışmak zorunda kalan Suriyeli çocukların eğitim alamamalarının nedeni olarak ailelerinin geçimini üstlenmeleri olarak ortaya çıkmıştır. Bu açıdan, yaşanan maddi zorlukların çocukların eğitimine ciddi zararlar verdiği açıktır. Maddi durumu iyi olmayan bu ailelerin yeterli gelire sahip olmaması, iş hayatı içerisinde vasıflı çalışan olamamaları, düşük bir ücret karşılığı çalışmaları sağlıklı bir geçim sağlamalarına yetmemektedir. Bundan dolayı aileler; maddî sorunlarla başa çıkmak, içinde yaşadıkları şartlardan biraz olsun kurtulabilmek için çocuklarını eğitime yönlendirmekten ziyade bir işe girerek çalışmalarını istemektedir. Okumak arzusunda olup da çalışmak istemeyenler ise ailelerinin maddî durumlarından dolayı onlardan destek alamayınca zamanla akademik başarıları düşmekte ve okuldan soğuyarak okul hayatlarından kopmak zorunda kalmaktadırlar (Saridoğan, 2019: 51).

Sosyo-ekonomik şartlar insanın hayatında büyük etkisi olan etmenlerden biridir. Çünkü sosyo-ekonomik şartlar, ailelerin ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkilere sebep olurken, bu durumun olumsuzluğundan çocuklar da payını almaktadır. Göçmenler genellikle günlük ekonomik endişeler içinde yaşadıklarından, gelecekte nasıl geçimlerini sağlayacakları konusunda ciddi endişeler taşırlar. Bu durum, göçmen çocukların özgüvenlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Yaşları ne kadar ilerlese de bu çocuklar, kendilerine güven konusunda bunalım yaşamaktan kurtulamamaktadır. Özgüven sorunu yaşayan bu bireyler, genellikle toplumla uyum ve iletişim sorunları yaşarlar (Gökmen, 2020: 30). Bu nedenle, göçmen bireylerin toplumsal adaptasyonunu kolaylaştıracak ve iletişim problemlerini düşürecek bir eğitime erişmeleri, göçmen olarak içinde yer aldıkları ülkenin resmi dilini öğrenmeleriyle gerçekleşecektir. Göçmenlerin, topluma uyum sağlamaları açısından dil bilgileri son

derece önemlidir. Bu konu göçmenlerin yaşadıkları ülkelerdeki entegrasyon sürecinde en önemli belirleyici faktördür.

2.7. Göçmenlerin Eğitimi Sürecinde Velilerin Rolü

Göçmenlerin eğitimi, göç alan ülkelerin toplumsal bütünleşme süreçlerinde kritik bir rol oynamaktadır. Eğitim, göçmen çocukların hem yeni topluma uyum sağlamalarında hem de sosyo-ekonomik olarak başarılı bireyler olmalarında belirleyici bir faktördür. Ancak, bu süreçte yalnızca öğrencilerin değil, aynı zamanda velilerin de etkin katılımı gerekmektedir. Velilerin eğitim sürecine katılımı, çocukların akademik başarısını artırdığı gibi, onların sosyo-kültürel entegrasyonunu da destekler (Epstein, 2001).

Velilerin çocuklarının eğitim sürecine aktif katılımı, çocukların akademik performansını ve genel gelişimini olumlu yönde etkileyen temel faktörlerden biridir. Walker ve diğerlerine (2005) göre, velilerin eğitim sürecine dâhil olması, çocukların okul başarılarını artırmakta ve onların motivasyonlarını güçlendirmektedir. Bu durum, özellikle göçmen ailelerde daha da önem kazanmaktadır. Göçmen veliler, çocuklarının yeni bir eğitim sistemine uyum sağlamasına yardımcı olmak ve onların başarılarını desteklemek için eğitim sürecine dâhil olmalıdır.

Türkiye, son yıllarda artan göç dalgaları ile birlikte milyonlarca göçmen öğrenciyi eğitim sistemine dâhil etmiştir. Ancak, bu öğrencilerin eğitim süreçlerine velilerinin katılımı genellikle sınırlı kalmaktadır. Özellikle dil engelleri, velilerin okullarla etkili bir iletişim kurmalarını zorlaştırmaktadır (Yavuz & Aslan, 2019). Bu engellerin aşılması, göçmen çocukların eğitim başarısını doğrudan etkileyebilir. Bu bağlamda, Türkiye'de göçmen velilere yönelik eğitim programlarının ve bilgilendirme seminerlerinin düzenlenmesi büyük bir önem taşımaktadır (Doğan, 2020).

Göçmen velilerin eğitim sürecine daha etkin bir şekilde katılabilmeleri için çeşitli stratejiler geliştirilebilir. Göçmen velilere eğitim sisteminin işleyişi hakkında bilgi veren rehberlik hizmetleri sunulmalıdır. Bu sayede veliler, çocuklarının eğitim süreçlerine daha bilinçli bir şekilde katılabilirler (Gür & Bekar, 2021). Bu çalışmada, göçmen eğitiminde velilerin etkisi incelenmiş ve Türkiye'deki göçmen aileler üzerine odaklanılmıştır.

2.8. Türk Eğitim Sistemi

Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitim-öğretim faaliyetleri tümüyle Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesinde gerçekleştirilmektedir. Zorunlu eğitim, çocukların 66 aylık (5,5 yaş) iken başladığı ve 18 yaşına kadar devam ettiği bir süreci kapsar. Eğitim kademeleri sırasıyla okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim şeklindedir. İlk aşama 4 yıl süren ilkokulu, ikinci aşama 4 yıl süren ortaokulu ve üçüncü aşama 4 yıl süren lise eğitimini içerir. Ayrıca, özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar için ilkokul ve ortaokul eğitimiyle beraber erken çocukluk eğitimi de zorunludur. Türk eğitim sisteminde, uluslararası göç nedeniyle Türkiye'ye gelen göçmenler için uzun süre herhangi bir kanuni düzenleme bulunmamaktaydı. Ancak, Suriye'deki iç savaşın ardından yaşanan büyük göç dalgaları, bu konuda politika oluşturulmasını zorunlu hale getirmiştir. Son birkaç yılda, Türkiye'deki uluslararası göçmenler için eğitim politikaları geliştirilmiş ve bu kişilere eğitim hizmetleri sağlanması için adımlar atılmıştır (İli, 2020: 38).

2.8.1. Türkiye'deki Göçmenlere Yönelik Eğitim Politikaları

Suriye'den yaşanan kitlesel göç öncesinde Türkiye'de göçmen eğitimi hususunda özgün bir sistemden bahsetmen mümkün değildir. Mesele daha çok iç göç açısından ele alınmış; yabancıların eğitim-öğretimi konusunda dışı dokunur bir strateji hayata geçirilememiştir. 2011'den sonra Suriyelilerin iç savaş nedeniyle Türkiye'ye göç etmeleri ve bu göç edenlerin içinde eğitim yaşında çocuklarının da olması Türkiye'de göçmenlere yönelik eğitim stratejisi arayışlarının fitilini ateşlemiştir (Coşkun & Emin, 2018: 3).

Suriye'den ülkemize yaşanan toplu göç sonucunda gelen nüfusun büyük bir bölümü, zorunlu eğitim çağındaki 5-18 yaş arası bireylerden oluşmaktadır ve bu rakam 1.179.264 kişiyi bulmaktadır. Bunun yanı sıra, 19-24 yaş aralığındaki gençlerden oluşan 493.497 kişi de yükseköğrenim çağındadır. Bu durum, Türkiye'nin mevcut nüfus yapısı içinde önemli bir yer tutmakta olup, her yıl çağ nüfusunda artış olacağı hesap edilince, eğitim noktasında göçmen nüfusun ciddi bir potansiyel barındırdığını göstermektedir (Şahin, 2020: 66).

Türkiye'deki Suriyeli göçmen bireylerin eğitime ulaşmada yaşadığı zorlukların uzun vadede çeşitli toplumsal krizlere ve suç oranında artışa sebebiyet verebileceği düşünüldüğünden; devlet bu hususta tedbir amacıyla göç edenlerin eğitime erişimleri

konusunda çeşitli düzenlemelere girişmiştir (Şahin, 2020: 67). Eğitimin bireyin hayatında ve toplumsal kimlik oluşumundaki etkisi düşünüldüğünde; Suriyeli göçmenlerin yaklaşık yarısının eğitim çağında (5-24 yaş arası) olması eğitim konusunda alınacak tedbirlerin ne kadar hayati önem arz ettiğini göz önüne sermektedir. MEB, 2013 yılından başlayarak, öncelikle kamp merkezlerindeki çocukların eğitimine odaklanmış ancak Nisan 2014 tarihinde çıkarılan "Geçici Koruma Kanunu" ile kamp dışındaki çocukların da eğitim olanaklarından yararlanabilmesi için gerekli kanuni adımları atmıştır (Emin, 2016).

Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Suriyeli sığınmacıların neredeyse yarısına yakınının 5-24 yaş eğitim çağındaki çocuklardan meydana geldiği göz önüne alındığında uygulamaya konulacak kamu politikalarının başında eğitim politikalarının gelmesi şaşırtıcı değildir. Suriyeli göçmen çocukların eğitimine Türkiye'de Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) ve devlet okulları aracılığıyla çözüm bulunmaya çalışılmıştır. GEM, Suriyeli okul çağındaki çocuklara yönelik eğitim veren merkezlerdir. Bu merkezler, hem geçici barınma alanlarında hem de dışında faaliyet gösterirler. Başlangıçta Arapça eğitim sunan GEM'ler, daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı müfredatına bağlı Türkçe ağırlıklı eğitim vermeye başlamışlardır. İlk ve ortaöğretim düzeylerindeki eğitimi kapsayan bu merkezler, eğitim çağındaki göçmen çocukların eğitim ihtiyaçlarına yanıt vermeyi amaçlamaktadır. Yapılan diğer bir uygulama ise Suriyeli göçmen çocukların da Türkçe müfredatına uygun şekilde Türk çocuklarıyla birlikte devlet okullarında eğitim almasını içermektedir (Bezci vd., 2020: 10).

Kanunlarda yapılan düzenlemelerin yanı sıra eğitim sisteminde ortaya konan önemli çalışmalardan biri de MEB'in ortaya koyduğu, Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PICLES)'dir. AB'nin finanse etmesiyle 2016 yılı itibarıyla MEB bünyesinde yürütülen proje bugün de devam etmektedir (Yağmurlu, 2019: 43). Bu proje ile Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacılara, AB aracılığıyla verilen fonla insanî yardım, eğitim, psiko-sosyal ve sağlık konularında yardımcı olunmaktadır. Proje kapsamında ilk etapta (2016-2019), Türkiye'deki 23 ilde bulunan toplam 390.000 Suriyeli çocuğa öncelikle yoğun bir Türkçe dil eğitimi verilmiştir. Bu çerçevede, Suriyeli göçmen çocuklara yönelik olarak Türkçe dil kursları, destekleme ve telafi programları, eğitim materyallerinin sağlanması, taşıma ve rehberlik hizmetleri hedeflenmektedir.

Suriyeli eğitim çağındaki bireylerin eğitimi için önemli başka bir çalışma da, Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, UNICEF, Kızılay ve Avrupa Komisyonu İnsani Yardım ve Sivil Koruma Ofisi ortaklığıyla yürütülen "Şartlı Eğitim Yardımı" (ŞEY) programıdır. 2003 yılından beri, ihtiyaç sahibi Türk vatandaşlarına çocuklarını düzenli olarak okula göndermeleri karşılığında aylık eğitim yardımı sağlanmaktadır. 2017 yılı itibariyle, geçici koruma altındaki Suriyeliler de Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) programı kapsamına alınarak, Türk öğrencilerle aynı koşullarda ve kalitede eğitim alma imkânı bulmuşlardır. ŞEY programının geçici koruma altındaki Suriyeli çocukları içermesi, ekonomik engelleri azaltması ve okula devam oranlarını artırarak eğitimlerini desteklemesi hedeflenmektedir (İli, 2020: 52).

2.8.2. Türkiye'deki Göçmenlerin Eğitim ve Uyum Süreci

Göç, bulundukları yeri terk etmek zorunda kalanlar açısından asimilasyon, entegrasyon ve sosyal uyum gibi kavramlarla ilişkilendirilmektedir. Karşı karşıya gelen gruplardan ekonomik, kültürel ve siyasi bakımdan güçlü olan grubun öteki grubu zamanla kendi içinde eritmesi beklenirken; bugün kitle-iletişim araçlarında meydana gelen gelişmeler, sosyal-iletişim ağları ve yeni toplum şekilleri aracılığıyla karşılaşan grupların çok kültürlülük anlayışını da edinebildikleri görülmektedir. Bununla beraber meydana gelen göçler, doğurdukları zorlukların yanı sıra insanın yaşamında normal seyrinde ilerlemesi gereken eğitim-öğretim hayatını da ciddi manada aksaklığa uğratmaktadır (Şahin, 2020: 75).

İnsanlık tarihi boyunca, bireyler ve topluluklar farklı nedenlerle yer değiştirerek çeşitli göç hareketleri gerçekleştirmiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Suriye'deki iç savaş ve çatışmaların tetiklediği göç dalgası, modern çağın en uzun soluklu göç hareketlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Türkiye, bu göç dalgasını açık kapı politikasıyla karşılamış ve Suriyeli sığınmacılara yönelik çeşitli entegrasyon politikaları uygulamıştır. Başlangıçta acil müdahale esaslı politikalarla başlayan Türkiye'nin yaklaşımı, sığınmacıların geçici olmadığının fark edilmesiyle birlikte uyumlarını destekleyici politikalara dönüşmüştür. Bu entegrasyon sürecinde, özellikle eğitim politikaları önemli bir yer tutmaktadır (Coşkun & Emin, 2018: 14).

Suriyeli göçmenlerin zamanla kalıcı olduğunun fark edilmesiyle birlikte göçmenlere yönelik yapılan çalışma ve politikalar kapsamlı olarak değiştirilmeye başlanmış ve

göçmenlerin eğitime erişimleri konusunda gerekli adımlar atılmıştır. İlk başta Diyanet Vakfı'nın destekleri ile oluşturulan Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) büyük önem arz etmiştir. Göçleri yaşandığı ilk dönemlerde GEM'lerde verilen Arapça dilli ve Suriye müfredatlı eğitim, bireylerin topluma uyumunu zorlaştırdığından dolayı eleştirilmiştir. Bundan dolayı göçmenler, süreç içerisinde Türk çocukları gibi devlet okullarında yerel halkla beraber Türkçe eğitime tabi tutulmaya başlanmıştır. Aynı zamanda Millî Eğitim Bakanlığı uhdesinde Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak halk eğitim merkezlerinde Suriyeli göçmenlere dönük Türkçe dil kursları açılarak göçmenlerin sosyal uyumunu sağlayacak uygulamalar da gerçekleştirilmiştir (Coşkun & Görmez, 2018: 8).

Türkiye'ye gelen Suriyeli göçmenler genel itibariyle eğitim çağındaki çocuk ya da gençlerden oluştuğu için bu bir fırsat olarak da değerlendirilebilir. Bununla beraber dikkatlice ele alınıp üzerine düşünülmezse ciddi problemler doğurabilecek potansiyele de sahiptir. Çünkü kültürel ayrılıkları sorunsuz bir şekilde özümsemenin ve toplumsal uyumu sağlamanın yolu eğitimden geçmektedir. Okula gitmeyen bir kitle kayıp bir nesile neden olacağından dışlanmaya, gettolaşmaya hatta ve hatta radikalleşmeye dahi meyledebilir. Bu sebeple MEB, Suriye iç savaşının kısa süreli olmadığı ve Suriyelilerin ülkelerine geri dönmelerinin kısa bir zaman zarfında olmayacağı fikriyle 2014/21 sayılı “Yabancılarla Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” adlı bir genelge çıkararak göçmenlere yönelik uygulanacak eğitim programının çerçevesini oluşturmuştur. Ayrıca, GEM'lerin kapatılması ve okul çağındaki göçmen çocuklarının Türk çocukları gibi devlet okullarında eğitim almaları önemli bir karar olmuştur. Bu durum, başlangıçta geri dönecekleri düşüncesiyle pek ciddiye alınmayan göçmen eğitiminin, göçmenlerin kalıcı olarak kabul edilmesiyle birlikte önem kazandığını göstermektedir (Tanrıku, 2018: 2589).

MEB, Haziran 2021'de Suriyeli öğrencilerin eğitim durumunu açıkladığı verilere göre; 35.707 anaokulu, 442.817 ilkokul, 348.638 ortaokul, 110.976 lise ve 48.192 üniversite olmak üzere toplam 986.330 Suriyeli öğrenci Türkiye'de eğitim faaliyetleri içerisinde yer almaktadır. Bununla birlikte, eğitim çağında olup da eğitim almayan Suriyeli çocukların sayısı resmi kayıtlara göre 432.956 olarak belirlenmiştir (Ataş, 2021: 32-45).

Bu verilere bakıldığında Suriyeli mülteci öğrenci sayısının milyonları bulduğu görülmektedir. Bu nüfusun kalıcı olduğu göz önüne alındığında topluma sağlıklı bir

şekilde uyum sağlayıp herhangi bir soruna mahal vermemek için alacakları eğitimin hayati önemde olduğu anlaşılmaktadır. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye yerleştiği ve geri dönmelerinin her geçen gün zorlaştığı düşünüldüğünde, Türkiye'deki sosyo-ekonomik entegrasyonları önem arz etmektedir. Benzer şekilde, Avrupa ülkelerine çalışmak için göç eden Türk kökenli göçmenler de başlangıçta geri dönmeyi düşünmüşlerdir; zaman içinde ise Avrupa'da kalıcı olarak yerleşme kararı alarak bulundukları ülkelerin sosyo-ekonomik yaşamının bir parçası olmuşlardır. Günümüzde AB ülkelerinde yaşayan Türk kökenli göçmenlerin veya gurbetçilerin karşılaştıkları entegrasyon problemleri büyük ölçüde, bulundukları ülke yönetimlerinin onları geçici işçi veya geri dönecek insan olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple Türkiye ilerleyen süreçte buna benzer sorunlarla karşılaşmamak için yapması gereken önemli adımlardan biri, Suriyeli göçmenleri kalıcı bireyler olarak kabul ederek topluma uyum süreçlerini desteklemektir (Alpago, 2021: 108). Dünyanın çeşitli bölgelerine göç eden her göçmenin tekrar ülkesine dönüp dönmeyeceğini, hayatın doğal seyri ve göç edenlerin yaşadıkları koşullar tayin eder. Göç sürecinin yönetilmesinde, göçmenlerin sadece istatistiksel veriler olarak değil, hakları ve sorumlulukları olan bireyler olarak kabul edilmesi önemlidir. Bu anlayış, ev sahibi toplumlarla göç edenler arasında daha sağlıklı toplumsal ilişkilerin kurulmasına yardımcı olacaktır (Özipek, 2021: 19).

2.9. İlgili Araştırmalar

2.9.1. Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar

Atasü Topçuoğlu'nun 2019 yılında yayınlanan “Türkiye'de Göçmen Çocukların Katılım Hakkı” başlıklı çalışması, katılım kavramını açıklayarak dünya ve Türkiye'deki göçmen çocukların durumu, yaşadıkları hak ihlalleri ve karşılaştıkları risklerle ilgili bilgi vererek göçmen çocukların refah ve katılımını artırmak için önerilerde bulunma amacını taşımaktadır. Çalışmada öncelikle katılım kavramı tartışılarak çocuk katılımının boyutları belirlenmiş ve katılım merdiveni açıklanmıştır. Ardından dünya geneli ve Türkiye'de göçmen çocukların durumu, yaşadığı hak ihlalleri ve karşılaştıkları risklerle ilgili bilgi verilerek çocuk refahı ve katılımını artırmak için yapılabilecekler dair sosyal politika ve sosyal hizmet önerileri geliştirmiştir. Çalışmasında çoğunlukla ülkelerinden savaş, yoksulluk vb. nedenlerle ayrılmak zorunda kalan çocuklara odaklanan Atasü Topçuoğlu, göçmen

çocukların, çocuk ticareti, çocuk işçiliği, kötü beslenme, eğitime ulaşamama, yasal statüdeki belirsizlikler ve sosyal yardımlardan faydalanamama gibi ağır sömürü biçim ve hak ihlallerine maruz kalabildiğini belirtmiştir. Göçmen çocukların katılımının sağlanması adına onlara yasal statü ve koruma haklarının sağlanması gerektiğini, eğitimlerine kreş ve anaokulundan başlayarak okul sonrası programlara katılımlarının ve ailelerine verilecek dil ve okuryazarlık programlarıyla çocukların dil becerilerinin gelişiminin desteklenmesi, eğitim programlarının uzun süreli ve çocukların gelişim düzeyine göre tasarlanmış olması ve ebeveyn katılımının sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Sosyal hizmet ve politika alanında katılımı destekleyen uygulamalara ise yerel ve göçmen vatandaşların kaynaşmasını kolaylaştıracak hizmet uygulamalarının geliştirilmesi, okul kayıtlarını artırmak adına göçmen ailelerin dilinde yazılmış bilgilendirici materyallerin hazırlanması, burs programlarıyla göçmen çocukların eğitiminin desteklenmesi, medya araçları üzerinden eşitlikçi rollerin özendirilmesi, göçmen ve yerel çocuklarla oluşturulan mahalli çocuk toplulukları ile il çocuk komisyonları arasındaki iletişimin sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Atasü Topçuğlu'na (2019) göre, çocuk katılımı yalnızca özendirilmemeli, katkısı kanıtlanarak bir ihtiyaç olarak kabul görmesi sağlanmalıdır. Bulgular ışığında göçmen çocukların katılım mekanizmalarını değerlendiren ve katılım ile gerçekleşen değişiklikleri izleyen çalışmaların yapılmasının gerekliliği ortaya konmuştur.

Çakırer Özservet (2015), “Göçmen Çocukların Şehre Uyum ve Eğitim Politikası” isimli çalışmada göçmen çocukların yerel yönetimlerin sosyal politikalarındaki yerine değinmiştir. Ülkemiz belediyelerindeki kent konseylerinde yer alan göçmen meclislerinin azlığına dikkat çeken Çakırer Özservet, Bursa Kent Konseyi bünyesinde gerçekleştirilen çalışmaların yabancı iş adamlarını kapsadığını ve düşük sosyo-ekonomik çevreden gelen göçmenleri kapsamadığını belirtmiştir. Aynı duruma örnek olarak Antalya-Konyaaltı Kent Konseyi bünyesindeki Konyaaltı Kent Konseyi Yabancılar Meclisi'ni göstermiştir. Çocuk katılımını sağlamak amacıyla 5393 sayılı Belediye Kanunu uyarınca ülke genelinde 130 çocuk meclisi bulunduğunu belirtmiştir. Bu meclislerin üye sayılarına bakıldığında birinci sırada 30 çocuk meclisi ve 175.357 üye sayısı ile Ankara gelmektedir. İkinci sırada ise 7026 üye ve 3 çocuk meclisi ile Kayseri gelmektedir. Ancak o dönemde geri kalan 45 ilde hiçbir çocuk meclisi bulunmadığı ve çocuk katılımının sağlanması adına bu meclislerin

yaygınlaştırılmasının önemli olduğu belirtilmiştir. Çakırer Özservet'e (2015) göre, katılım açısından dezavantajlı görülen çocuklar, kadınlar, engelli ve göçmenler özel olarak ilgilenilmesi gereken bir kesimdir. Örneğin İstanbul-Zeytinburnu Belediyesi, 1950'lerde ilçeye göç eden Kazak ve Özbek uyruklular başta olmak üzere bünyesinde çeşitli faaliyetler düzenlenmesi ve belediye başkan yardımcılığına kadar geniş bir alanda göçmenleri desteklemektedir. Fakat göçmen çocuklara yönelik özel çabaların neredeyse yok düzeyde olduğu belirtilmiştir. Çalışmada göçmen çocukların katılımının sağlanması adına sosyal hizmet alanında sunulacak hizmetler ve katılım mekanizmalarının üretilmesinin gerekliliği belirtilmiştir. Çakırer Özservet'e (2015) göre göçmenlerin karar alma sürecine katılımı önemliyse de, çocuk olmanın ve göçmen olmanın dezavantajının birleşimi çocukları birincil öncelik konumuna getirmektedir.

İşigüzel ve Baldık (2019) tarafından yapılan “Göçmen Toplulukların Eğitim Sistemine Katılımı Sürecinde Uygulanan Eğitim ve Dil Politikalarının İncelenmesi” başlıklı çalışmanın amacı Türkiye'de yaşayan sığınmacı ve göçmen gençlerin eğitim sistemine katılımında dil öğreniminin önemini ve içeriğini belirlemek ve çağdaş ülkelerdeki uygulamaların incelenmesiyle yeni fikirler ortaya koymaktır. Almanya, Avusturya, Estonya, Fransa, Hollanda, İngiltere ve Norveç'teki dil politikalarının incelendiği araştırma, 2011 sonrası Türkiye'ye Suriye'den göçle ortaya çıkan dil eğitimi sorununu ortaya koymuş ve konuya dair oluşturulan politika ve düzenlemelere değinmiştir. Çalışmanın ortaya koyduğu üzere ülkemizde göçmen çocuklara dair yapılan düzenlemelerin eğitime katılım üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Çalhan ve Kolukırık'a ait 2020 tarihli “Eğitim Sistemine Katılımın Dayanıklılık Geliştirmedeki Rolü: Suriyeli Göçmen Çocuklar Üzerine Bir Araştırma” başlıklı çalışmada da Suriyeli çocukların eğitim sistemine katılımının dayanıklılık geliştirme ve sosyal uyumu sağlamadaki rolü incelenmiştir. Kocaeli ilinin Darıca ilçesindeki Geçici Eğitim Merkezi'nde Ungar tarafından geliştirilen Çocuk ve Genç Dayanıklılık Ölçeği temel alınarak iki soru formu hazırlanmıştır. Araştırma sonucunda araştırmaya katılan her 10 çocuktan 6'sının istisnai bir dayanıklılığa sahip olduğu ortaya konmuştur. Bu durum, göçmen çocukların eğitim sistemine katılmasının orta ve yüksek düzeyde dayanıklılıklarını artıran bir etken olduğunu göstermektedir.

Ayrıca çocukların dayanıklılık geliştirmesinde akran grupları, öğretmenler ve okul kulüplerinin önemli ve destekleyici faktörler olduğu görölmüştür.

Biçer ve Kılıç (2017) çalışmalarında, Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine adapte olmalarını desteklemek için Türkçe becerilerini güçlendirmek, anlayabilecekleri düzeyde çalışma kitapları hazırlamak ve uyum süreçlerini kolaylaştırmak amacıyla çeşitli etkinlikler önermişlerdir.

Demir (2019) tarafından yapılan araştırmada, en uzun sınır komşumuz olan Suriye’de yaşanan iç savaştan ölkemize sığınmiş mülteci ve göçmen çocuklarının ölkemizdeki okullarda yaşadıkları zorlukları incelenmiştir. Özellikle Kilis gibi Suriyeli nüfusun yoğun olduğu illerde bulunan İmam Hatip Liselerindeki Suriyeli öğrenciler ve danışman öğretmenleri ile yapılan çalışmalar neticesinde, öğrencilerin Türkçe konuşmada problem yaşadıkları, yaşitları tarafından dışlandıkları ve okul ortamına tam olarak alışamadıkları ortaya çıkmıştır. Bunlara rağmen, bu öğrencilerin din temelli ve Arapça derslerinde Türk öğrencilere göre daha başarılı oldukları tespit edilmiştir.

Erdem (2017) araştırmasında, Suriyeli göçmen çocukların bulunduğu okullardaki sınıf öğretmenlerinin yaşadığı zorluklara odaklanmıştır. Öğretmenlerle yapılan görüşmeler neticesinde, öğretmenler Suriyeli öğrencilerin dil sorunu yaşadıklarını ve bu durumun iletişim problemlerine neden olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, eğitim-öğretim içeriğinin Suriyeli öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olmadığı ve bu durumun öğretmenlerin objektif değerlendirmeler yapmasını engellediğı görölmüştür.

Karaağaç ve Güvenç (2019) araştırmalarında, Türkiye’deki Suriyeli çocukların okullarda yaşadıkları problemleri belirlemek ve bunları nasıl ortadan kaldıracaklarına dair tespitlerde bulunmuşlardır. İstanbul’daki Suriyeli öğrencilerin bulunduğu bir okulun 25 öğretmeni ile görüşmeler gerçekteştirilmiştir. Araştırma sonucu bu öğrencilerin en büyük probleminin dilde yaşadıkları zorluklar olduğunu ve bunun ciddi çalışmalarla çözölmesi gereken bir sorun olduğunu vurgulamışlardır.

Kiremit ve diğeri (2018), Türkiye’deki Suriyeli öğrencilerin okula uyum sürecinde karşılaştıkları durumları araştırmışlardır. Araştırma kapsamında Suriyeli öğrencilerin öğretmenleriyle görüşmeler yapılarak varılan sonuca göre, öğrencilerin en büyük problemleri dilde yaşadıkları zorluklar ve akranlarıyla yaşanan sıkıntılar olarak

ortaya çıkmıştır. Tespitlere bakılarak, Suriyeli öğrenciler için entegrasyon programlarının geliştirilmesi gerektiği önerilmiştir.

Koçoğlu ve Yelken (2018) yaptıkları araştırmada, Suriyeli göçmen çocukların Türkçe dil becerilerini geliştirmeleri için gereken çalışmaları öğretmenlerin değerlendirdiği bir araştırma yapmışlardır. Araştırmacılar, bu amaçla Suriyeli öğrencilerin öğretmenleriyle çalışma kapsamında görüşmeler yapmışlardır. Öğretmenlerin görüşlerine baktığımızda, Suriyeli öğrencilerin dil becerilerini artırmak için Türkçe eğitim programlarında düzenlemeler yapılması gerektiği yönündedir. Bunun yanında, eğer bir düzenleme planı yapılacaksa göçmen öğrencilerin Türkçe dil seviyelerinin göz önüne alınması gerektiği vurgulanmıştır.

Levent ve Çayak (2017) yaptıkları araştırmada, Suriyeli göçmen öğrencilerin eğitim durumlarını okul idarecileri perspektifinden araştırmışlardır. Araştırmacılar, Suriyeli öğrencilerin okula kayıt süreçlerindeki zorlukları ve kayıt sistemlerinin durumları gibi konuları değerlendirmek üzere Suriyeli göçmen öğrencilerin bulunduğu okulların yöneticileriyle görüşmüşlerdir. Yapılan görüşmeler sonucunda, Suriyeli öğrencilerin kayıt süreçlerinde iletişim zorlukları yaşadıkları ve kayıt sistemlerinin ihtiyacı karşılayacak düzeyde olmadığı sonucuna varılmıştır.

Sülükçü ve Savaş (2018) ele aldıkları araştırmada, AB finansmanı kapsamında ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yürütülen PIKTES projesini incelemişlerdir. Bu proje, Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemi içerisinde doğrudan yer almalarını ve Türkçe becerilerini geliştirmelerini hedeflemiştir. Proje kapsamında çeşitli etkinlikler düzenlenmiş ve etkililiğini değerlendirmek için çeşitli programlar yapılmıştır. Yapılan bu değerlendirme programlarında elde edilen verilere göre, Suriyeli öğrencilerin Türkçe okuma-yazma becerilerinde gelişme kaydettikleri ancak iletişimde bulunma ve dinleme becerilerinde tam tersi bir durumu yaşadıkları belirtilmiştir.

Şahin ve Doğan (2018) araştırmalarında, Suriyeli öğrencilerin Fen Bilimleri dersinde yaşadıkları zorlukları incelemişlerdir. Çalışmada, Suriyeli öğrencilerin Fen Bilimleri dersinde karşılaştıkları problemleri belirlemek amacıyla Suriyeli sığınmacıların bulunduğu çadır kentlerde Fen Bilimleri dersi veren öğretmenlerle görüşülmüştür. Öğretmenlerin görüşlerine göre, göçmen öğrenciler Türkçeyi iyi bilmedikleri ve ders materyallerini alacak maddi güçleri olmadığı için Fen Bilimleri dersini anlama

konusunda zorluklar yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Çalışma, bu problemlerin çözümü için öneriler sunarak, Suriyeli göçmen öğrencilerin eğitim süreçlerinin desteklenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Türk ve diğerleri (2018), Türk ve Suriye uyruklu öğrencilerin bulundukları sınıflarda birbirleriyle olan iletişim ve empati düzeylerini araştırmışlardır. Çalışma kapsamında, bu öğrencilerin bulundukları okullardaki 40 psikolojik danışmanla çalışma yürütülmüştür. Psikolojik danışmanlarla yapılan görüşmeler neticesinde, Türk ve Suriyeli öğrencilerin birbirleriyle herhangi bir sorun karşısında dayanışma içinde oldukları ve haksızlık durumlarında yan yana durup birbirlerine yardım ettikleri tespit edilmiştir.

2.9.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Black ve diğerleri (2011) çalışmalarında, çevresel değişimin insan göçü üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Araştırmacılar, göçün çeşitli faktörlere bağlı olarak, özellikle çevresel değişim faktörünün, insanların korunma algılarında değişikliklere yol açarak göçü tetikleyici hale getirdiğini belirtmişlerdir. Bu çalışma, çevresel değişimlerin göç üzerinde önemli bir rol oynadığını ortaya koymayı amaçlamıştır.

Brown ve diğerleri (2006) çalışmalarında, göç nedeniyle eğitime erişim sorunu yaşayan göçmen çocukların durumlarını incelemişlerdir. Çalışma, Göçmenlik Programı çerçevesinde yer alan kamplarda yaşayan mültecilerin okuma-yazma becerilerinin çok düşük olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmacılar, mülteci çocukların okul kültürüne uyum sağlama ve sosyalleşme problemleri yaşadıklarını tespit etmişlerdir. Bu bağlamda, kendileri için düzenlenen eğitim programlarına istenen düzeyde katılım gösteremediklerini vurgulamışlardır.

Elhadj (2011) yaptığı araştırmada, Suriye’de yaşanan iç savaşı ele almıştır. Araştırmacı, ülkedeki ekonomik sorunların Suriye iç savaşının patlak vermesinde kritik bir rol oynadığını belirtmiştir. Siyasi istikrarsızlık ile ekonomik krizlerin birleşmesinin savaşı kaçınılmaz hale getirdiğine vurgu yapmıştır. Elhadj’a göre, Suriye yönetiminin ekonomik krizi çözmede başarısız olduğu ve halk üzerinde ağır baskılar kurduğu bu durumların Suriye iç savaşının derinleşmesine katkı sağladığı belirtmiştir.

Kamel (2017) araştırmasında, göç eden mültecilerin göç ettikleri yerlerin onların hayatları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırmacı, mültecilerin yeni ülkelerde

kendi kültürel özelliklerini kaybederek zamanla kültürlerinden uzaklaştıklarını vurgulamıştır. Kamel, göçmenlerin bazılarının gittikleri ülkenin kendilerine farklı gelen durumlarıyla karşılaşınca kültür şoku yaşadıklarını, bazılarının ise geldikleri ülkeye uyum sağlamaya çalıştıklarını ancak tam anlamıyla başarılı olamadıklarını belirtmiştir.

Koser (2005) incelemesinde, Suriye göçünü, düzensiz göç, asayiş ve emniyet kapsamında ele almıştır. Araştırmacı, Uluslararası Göç Komisyonu için incelediği çalışmada, düzensiz göçün siyasi istikrarsızlık yarattığına dikkat çekmiştir. İzinsiz göçmenlerin çalıştırılmasının düzensiz göçün artmasına neden olduğunu ve bu durumun birçok ülkede olumsuz sonuçlar doğurduğunu vurgulayan Koser, düzensiz göçün devletlerin güvenliğini tehlikeye attığını ve asayişin zorlaştırdığını belirtmiştir. Devletlerin kendini güvende hissetmesini engelleyen düzensiz göçün öncelikli olarak kontrol altına alınması gerektiğini ifade etmiştir.

Wara (2019) yaptığı araştırmasında, ilk olarak Tunus'ta alevlenen Arap Baharı'nın Suriye'ye kadar yayıldığını ve Suriye'de de benzer taleplerle ilgi uyandırıp karşılık bulduğunu ifade etmiştir. Araştırmacı, hükümetin ve destekçilerinin reformist hareketlere karşı çıktığını ve bunları engellemek için baskıcı yöntemlere başvurduğunu belirtmiştir. Hükümet müdahalelerinin reform çabalarını bastırmak yerine çatışmalara dönüşmesine neden olduğunu vurgulayan Wara, hükümetin vatandaşların taleplerini görmezden gelmesinin ve bu taleplerin karşılıklı anlaşmazlıklara yol açmasının sonucunda iç savaşın patlak verdiğini belirtmiştir.

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde; araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analiz edilmesi ele alınacaktır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi yöntemlerle veri toplamanın yapıldığı ve olaylar ile algıların doğal ortamında bütüncül ve gerçekçi bir şekilde incelendiği araştırmalardır. Bu tür araştırmalarda, nitel sürecin takip edilmesi esastır (Craswell, 2017; Yıldırım & Şimşek, 2008). Nitel araştırmaların en önemli özelliği, araştırmaya katılan bireylerin bakış açılarını ve anlam dünyalarını açığa çıkarmak ve dünyayı onların perspektifinden anlamaya çalışmaktır (Kuş, 2009). Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan çalışmalarda, araştırmacının konuyu derinlemesine anlamayı hedeflediği görülür. Bu süreçte araştırmacı, bir kâşif gibi hareket ederek ek sorular sormak suretiyle gerçekliğin derinliklerine inmeye çalışır ve katılımcının subjektif bakış açısını önemli bir kaynak olarak değerlendirir (Karataş, 2015).

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olarak durum çalışması tercih edilmiştir. Sosyal bilimlerde en yaygın kullanılan araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması, belirli bir kişinin, ortamın, dokümanın veya olayın detaylı bir şekilde incelenmesini ifade eder (Kazak, 2001: 146). Durum çalışmaları, araştırılan olgunun bireyler ve toplum üzerindeki etkileri veya ilişkileri hakkında çıkarımlarda bulunmayı sağlar. Bu nedenle, durum çalışması, bir olayın kapsamlı bir şekilde ele alınarak daha iyi anlaşılmasına olanak tanıyan uygun bir araştırma desenidir.

3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma gurubunu İstanbul ili Küçükçekmece ilçesi sınırları içerisinde yer alan ortaokul kademesinde eğitim gören mülteci ve göçmen 12 öğrencinin velisi oluşturmaktadır. Küçükçekmece ilçesi, İstanbul'un Avrupa

Yakası'nda yer almakta olup, nüfus yapısı ve demografik özellikleri dikkate alındığında, göçmen ve mülteci öğrenci sayısının yoğun olduğu bir bölgedir. Araştırmanın odak noktası, bu öğrenci grubunun eğitim sürecine ilişkin veli farkındalığıdır. Çalışma grubu oluşturulurken kolay ulaşılabilir örneklem yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma bulguları yazılırken kişisel verileri korumak adına araştırmaya katılan veliler V1, V2,...V12 şeklinde kodlanmış ve metin içerisinde veliler bu şekilde yer almıştır. Tablo 2’de araştırmaya dâhil olan velilere ait demografik özellikler yer almaktadır.

Tüm veliler Suriye uyruklu olup 7 kadın ve 5 erkek katılımcıdan oluşmuştur. Bunun yanında Tablo 2’ye bakılacak olursa velilerin yaş olarak en küçüğü 25 en büyükleri ise 58 yaşındadır. Eğitim seviyelerini incelediğimizde tamamı Suriyeli olan velilerden yedi tanesi ilkokul mezunu, iki tanesi ortaokul mezunu, bir tanesi lise, bir tanesi lisans mezunudur. Bir veli ise hiç okula gitmemiştir. Ayrıca bir veli lisans eğitimini Türkiye’de almıştır. Bu veli dışındaki veliler örgün eğitimlerini ülkeleri olan Suriye’de görmüşlerdir. Katılımcılardan erkek velilerin kadın velilere göre daha iyi eğitim aldığı da ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Çocuk Sayısı	Yakınlık Derecesi
V1	Kadın	36	İlkokul	6	Anne
V2	Kadın	29	İlkokul	4	Anne
V3	Kadın	36	İlkokul	4	Anne
V4	Kadın	31	Ortaokul	3	Anne
V5	Kadın	58	Okuma-yazma yok	1	Babaanne
V6	Kadın	50	İlkokul	6	Anne
V7	Erkek	34	İlkokul	4	Baba
V8	Kadın	31	Ortaokul	4	Anne
V9	Erkek	50	Lise mezunu	4	Baba
V10	Erkek	25	Lisans mezunu	1	Ağabey
V11	Erkek	58	İlkokul	10	Baba
V12	Erkek	45	İlkokul	5	Baba

Velilerin sorumlu olduğu çocuk sayılarına bakacak olursak beş veli 4 çocuk, iki veli 6 çocuk, iki veli 1 çocuk, bir veli 3 çocuk, bir veli 5 çocuk ve bir veli ise 10 çocukta sorumludur. Velilerin sorumlu olduğu çocuklara yakınlık derecesinde ise 6 veli anne, 4 veli baba olarak karşımıza çıkarken 1 öğrencinin anne ve babası vefat ettiği için

tüm sorumluluğunu babaanne ve yine 1 öğrencinin babası vefat ettiği için eğitimle ilgili tüm sorumluluğunu ağabeyi üstlenmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada nitel yöntemlerden biri olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırma bulgularına ulaşmak için 22 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilmiştir. Geliştirilen görüşme formu aracılığıyla 12 göçmen öğrenci velisi ile yüz yüze ve derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme formu, araştırmanın amaçları doğrultusunda belirlenen anahtar konuları kapsamış ve katılımcıların Türk eğitim sistemiyle ilgili deneyimlerini, görüşlerini ve algılarını anlamak için kullanılmıştır (Ek 1).

Sosyal bilimlerde yaygın olarak tercih edilen yarı yapılandırılmış görüşme tekniği; bireylerin deneyim, görüş, tutum, bilgi ve duygularını toplamakta etkilidir. Ayrıca, yüz ifadeleri ve vücut dili gibi sözel olmayan davranışları gözlemlene imkânı sağlar. Bu tür gözlemler, elde edilen bilgilerin geçerliliği hakkında araştırmacıya ek bilgi sunar (Yıldırım & Şimşek, 2011).

Göçmen velilerle yapılan yüz yüze görüşmelerde araştırmada veri oluşturmak adına velilerin de rızası alınarak görüşmelerin dijital ses kaydı alınmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Bu araştırmanın veri toplama süreci, nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Veri toplama süreci, araştırmanın amaçlarına uygun olarak yapılandırılmıştır. Göçmen velilerle görüşme yapılmadan önce 2 veli ile pilot uygulama yapılarak yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soruların uygunabilirliği teyit edilmiştir. Katılımcılarla yüz yüze iletişim kurulmuş ve yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular sorularak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, katılımcıların rahat hissedebilecekleri ve kendilerini açıkça ifade edebilecekleri ortamlarda yapılmıştır. Görüşmeler sırasında velilerin rızası alınarak görüşmelerin ses kaydı alınmıştır. Araştırmanın verileri kayıt altına alınan ses kayıtlarından toplanmış ve daha sonra bunlar elektronik ortamda yazıya aktarılarak ham veriler elde edilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Yazıya aktarılmış olan görüşme verileri nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizi, gözlem ve görüşmelerden elde edilen verilerin analizinde kullanılır. Bu yöntemde amaç toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım & Şimşek, 2011). İçerik analizinde veriler derinlemesine incelenir; ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde organize edilerek tanımlanır ve yorum yapılır.

Araştırmada yazıya aktarılan veriler üzerinde araştırmacı tarafından içeriğe göre temalar ve kodlar oluşturulmuştur. Oluşturulan temalar ve kodlar tasnif edilerek bulguları bir araya toplayan tablolar oluşturulmuştur. Bu şekilde okuyucunun anlayabileceği bir hale getirilmiştir. Araştırmada bulguları desteklemek için katılımcıların doğrudan kendi ifadelerine yer verilmiştir. Oluşturulan tema ve kodlar ikinci bir araştırmacı tarafından ve yapay zekâ aracılığı ile de teyit edilmiştir. Araştırmacı, alanında uzman ikinci araştırmacı ve yapay zekânın oluşturmuş olduğu temalar ve kodlar %80 oranında örtüşmüştür. Farklı olan kodlar araştırmacı ve danışmanı tarafından uygun olan temalarla bütünleştirilmiştir. Tema ve kodlamaların oluşturulmasından sonra veriler yorumlanmış ve araştırmanın bulgularına ulaşılmıştır.

4. BULGULAR

Araştırma sorularımıza bağlı olarak bulgular üç ana başlık altında toplanmıştır. Böylece velilerin Türk Eğitim Sistemi hakkındaki bilgileri, tutumları ve beklentilerinin neler olduğu ortaya konuldu. Göçmen velilerin Türkiye’de herhangi bir eğitim kurumunda velilere yönelik eğitim alma durumu ve isteğinin ne olduğu tespit edildi. Daha sonra mülteci ve göçmen öğrenci velilerinin sosyo-ekonomik düzeyleri ve bunun çocukların eğitimleri üzerindeki etkisi üzerinde duruldu. Üzerinde durulan bir diğer ana tema ise mülteci ve göçmen öğrencilerin velilerine göre Türk eğitim sistemine entegrasyonda karşılaştıkları temel problemlerdir. Son olarak da göçmen velilerin gelecekte yaşama yeri ile ilgili beklentileri (Türkiye-Avrupa-anavatan) olmak üzere ortaya konulmaya çalışıldı.

4.1. Mülteci Ve Göçmen Öğrenci Velilerinin Türk Eğitim Sistemine Yönelik Tutum, Düşünce Ve Beklentileri

4.1.1. Göçmen Velilerin Türk Eğitim Sistemiyle İlgili Bilgi Düzeyleri ve Bilgi Edinme Kaynakları

Katılımcıların yarısının (V1,V5,V6,V7,V9,V11) Türk eğitim sistemi hakkında hiçbir temel bilgiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Eğitim sistemi hakkında belli bir bilgi ve farkındalığa sahip olmayan velilerin öğrencilerine de pek destek sağlayamadığı ve rehberlik edemediği düşünüldüğünde mülteci ve göçmen öğrencilerin okul uyumu ve ders başarısı da olumsuz anlamda etkilenmektedir.

Tablo 3. Türkiye’nin Eğitim Sistemi İle İlgili Bilinenler ve Bilgi Kaynakları

Tema	Kod	Frekans	Veli
Türkiye’nin Eğitim Sistemi ile İlgili Bilinenler	Hiç bilğim yok	6	V1,V5,V6,V7,V9,V11
	Geçiş sınavları var	6	V2,V4,V8,V9,V10, V12
	4+4+4 zorunlu eğitim sistemini biliyorum	4	V2,V3,V8,V10
	Üniversite için sınava giriliyor	3	V2,V4,V12
	Üniversite için 2, 4 ve 6 yıllık fakülteler var	2	V4,V10

Türkiye'nin Eğitim Sistemi	İnternet	4	V2,V4,V8,V10
İle İlgili Bilgi	Çocuğun öğretmeni	3	V4,V8,V10,
Kaynakları	Çevrede bilgi sahibi kişiler	2	V2,V10
	Okumuş akrabalar	1	V2

Tablo 3 incelendiğinde Türk eğitim sistemi ile ilgili bilinenler teması altında; bilgisi olmayanlar (f=6), geçiş sınavlarını bilenler (f=6), Zorunlu eğitim süresini ve kademelerini bilenler (f=4), üniversite giriş sınavını bilenler (f=3), üniversitelerdeki eğitim sürelerini bilenler(f=2) olmak üzere dört kod ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin eğitim sistemi ile ilgili bilgi kaynaklarının başında internet (f=4) gelmektedir. Diğer bilgi kaynakları ise çocuğun öğretmeni (f=3), çevrede bilgi sahibi kişiler (f=2), okumuş akrabalar (f=1) şeklinde belirlenmiştir. Velilerin bu konudaki bazı ifadeleri şu şekildedir.

“Türk eğitim sistemiyle ilgili hiçbir bilğim yok.” (V1)

“Lise var ama ne çeşit liseler var bilğim yok. Açıkçası sistem hakkında çok da bilğim yok.” (V7)

“Ortaokuldan sonra 4 yıl lise eğitimi var. Üniversite için de sınava giriliyor. Kızımın doktor olmasını istiyorum. Bunun için 6 yıl tıp fakültesinde eğitim alacağını biliyorum. Büyük kızımın öğretmeniyle arkadaş olunca eğitim sistemiyle alakalı birçok şeyi ona sorarak ve internetten araştırarak öğrendim.” (V4)

“Eğitim hakkında genel şeyleri biliyorum. 12 sene zorunlu eğitim var, 4+4+4 şeklinde. Liseye ve üniversiteye geçişte sınavlara giriliyor. Başarılı olunursa istenilen iyi bir okulu kazanıyorsun. Meraklıyım, kendim araştırıyorum. Çocuklarımla öğretmenlerinden ve çocuğumu gönderdiğim kurslardaki bilencilere sorarak öğreniyorum.” (V8)

“Türk eğitim sistemi hakkında detaylı bilğim yok. Liseye ve üniversiteye girişte önemli sınavlar yapılıyor. Bunlar dışında fazla bilğim yok.” (V12)

4.1.2. Göçmen Velilerin Türkiye’de Herhangi Bir Eğitim Kurumunda Velilere Yönelik Eğitim Alma Durumu Ve İsteği

Göçmen velilerin Türk eğitim sistemi ile ilgili programlara katılımı ve bu tür programlara katılma istekleri üzerine yapılan değerlendirmede, çoğu katılımcının şu ana kadar herhangi bir eğitim programına katılmadığı ancak böyle bir imkân

sunulursa katılmak isteyeceklerini (f=11) belirttiği görülmüştür (Tablo 4). Yanıtlar, bu bireylerin eğitim fırsatlarına duyduğu ilgiyi ve katılım eğilimlerini açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca bir katılımcının eşi, Türkçe okuma-yazma eğitimi almış olup, bu deneyimle ilgili olumlu bir geri bildirim sunmuş ve kendisi de katılmak istediğini ifade etmiştir. Sadece bir veli eğitim sistemini anlatan bir eğitim programına katılmıştır.

Tablo 4. Bir Eğitim Programına Katılım Durumu ve İsteği

Tema	Kod	Frekans	Veli
Bir Eğitim Programına Katılım Durumu ve İsteği	Katılmadım, olursa katılmak isterim	11	V1,V2,V3,V4,V5,V6,V7, V8,V9,V11,V12
	Katıldım	1	V10

Konu ile ilgili bazı göçmen öğrenci velilerinin ifadeleri şu şekildedir;

“Şu ana kadar bir eğitim programına katılmadım. Olursa katılmayı düşünürüm.” (V1)

“ Herhangi bir eğitim programına katılmadım. Böyle bir program olursa katılırım.” (V3)

“Daha önce katılmadım. Böyle bir eğitim olsa ve imkânım varsa katılmak isterim.” (V5)

“ Hayır, katılmadım. Seminer vs. olunca giderim böyle bir şey olursa ona da gitmek isterim.” (V8)

Bir katılımcı, Türkçeyi öğrenmek için Arel Üniversitesi'nde sekiz aylık bir dil programına katıldığını ve bu deneyimden olumlu sonuçlar alarak benzer programlara katılmak istediğini belirtmiştir. Bu göçmen velinin ifadesi şu şekildedir;

“Evet, Arel Üniversitesinde 8 aylık bir dil öğrenme programına katıldım. Bu sayede Türkçeyi öğrendim. Sonrasında burada üniversite okuyup lisans mezunu oldum. Benzer programlar olursa katılmayı isterim.” (V10)

4.1.3. Okul Saatleri Dışında Çocukla Beraber Yapılan Sosyal Etkinlikler

Göçmen velilerin yarısı okul saatleri dışında çocukları ile sadece evde vakit geçirdiklerini (TV seyretmek (f=3), vaktimiz olmuyor (f=3)) belirtmişlerdir (Tablo 5). Bazı veliler, çocuklarıyla evde vakit geçirirken genellikle TV izlemeyi ve çocuk

oyunları oynamayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu etkinlikler, ailenin ev içinde birlikte zaman geçirme ve eğlenme şeklini yansıtmaktadır.

“Ev işlerinden vakit bulursam evde çocuk oyunları oynuyoruz, beraber TV izliyoruz.” (V1)

“Genelde evde eğleniriz. Sohbet edip TV izleriz beraber.” (V2)

“Evde oyunlar oynuyor. Film açıp abur cubur eşliğinde film izliyoruz.” (V4)

Tablo 5. Okul Dışında Yapılan Sosyal Etkinlikler

Tema	Kod	Frekans	Veli
Okul Saatleri	Piknik yapma	5	V6, V7, V8, V10, V12
Dışında Çocukla	Televizyon izleme	3	V1, V2, V4
Beraber Yapılan	Fırsat olmaması	3	V3,V5,V11
Sosyal Etkinlikler	Parka gitme	1	V9

Bazı veliler ise, genellikle ev işleriyle meşgul olduklarından dolayı sosyal etkinliklere pek fırsat bulamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, bazı ailelerin sosyal etkinlikler için zaman ve imkân kısıtlamalarıyla karşılaştıklarını göstermektedir.

“Açıkçası çok fazla bir sosyal etkinliğimiz olmuyor. Ev işlerinden fırsatım olmuyor genelde.” (V3)

“Yaşlıyım torunumla pek sosyal etkinlik yapamıyorum bu nedenle. Yavrum kendi halinde oluyor genelde.” (V5)

“Beraber çok fazla bir şey yapmıyoruz. Artık büyüdüğü için güvendiğimiz arkadaşlarıyla gezmesine izin veriyoruz.” (V11)

Bir diğer veli grubu ise çocuklarıyla birlikte daha aktif sosyal etkinlikler yapmaktadırlar. Piknik yapma, park ziyaretleri ve alışveriş gibi dış mekân aktiviteleri, ailelerin çocuklarıyla keyifli zaman geçirmelerine ve hava değişikliği yapmalarına olanak tanımaktadır.

“Sosyal etkinlik olarak evde çocuklarla genelde sohbet ederiz. Havaaların iyi olduğu zamanlar imkânımız da varsa piknik yapar, alışveriş merkezine gideriz.” (V6)

“Pikniğe, parka, alışverişe, akraba ziyaretlerine gideriz.” (V7)

“Kitap okuma, film izleme gibi etkinlikler yapıyoruz. İmkan oldukça da piknik yapma, alışverişe gitme gibi etkinlikler yapıyoruz. Ev işlerine yoğunlaştığımda beraber çok fazla sosyal etkinlik yapamıyoruz.” (V8)

“Ailece parka, alışverişe, sinemaya gitme gibi etkinlikler yapıyoruz. Yani bir hava değişimi yapmaya çalışıyoruz.” (V9)

4.1.4. Göçmen Velilerin Çocuklarının Üniversite Eğitimi İle İlgili Düşünceleri

Velilerin çoğunluğu, çocuklarının üniversite eğitimi almasını (f=10) önemli bulmalarının altında yatan neden olarak iyi bir meslek sahibi olmalarını ve dolayısıyla daha rahat bir hayat sürmelerini göstermektedirler (Tablo 6). Bu aileler, eğitimin gelecekteki kariyer ve maddi güvenlik açısından kritik bir rol oynadığını düşünmektedirler.

“Üniversite eğitimi önemli. Çünkü üniversite eğitimiyle iyi bir meslek edinir ve rahat bir hayatı olur.” (V1)

“Çocuklarımın üniversiteye gitmesi önemli. Çünkü geleceklerini iyi yerlerde görmek isterim.” (V2)

“Üniversite eğitimi alması çok önemlidir. Kendisi için daha iyi olur. Okuyabildiği yere kadar okusun isterim. İyi bir gelecek için üniversite eğitimi şart.” (V3)

“Üniversite eğitimi alması çok önemli. Böylelikle meslek sahibi olur rahat ederler. Suriye’de kız çocukları için böyle bir imkân yok. Burada böyle bir imkân olması beni mutlu ediyor.” (V6)

“Önemlidir. Çünkü okumak her şeydir. Umarım çocuklarım üniversiteyi de bitirirler.” (V8)

Tablo 6. Göçmen Velilerin Çocuklarının Üniversite Eğitimi İle İlgili Düşünceleri

Tema	Kod	Frekans	Veli
Velinin Çocuğun Üniversite Eğitimi İle İlgili Düşünceleri	İyi bir meslek için	10	V1,V2,V3,V6,V7,V8, V9,V10,V11,V12
	Evde kalmaması için	1	V4
	Cahil kalmaması için	1	V5

Kız öğrenci velisi olan V4 katılımcısı, kız çocuklarının üniversite eğitimi almasının, çocuklarının evde kalmalarını önleyerek kendi ayakları üzerinde durmalarına yardımcı olacağını vurgulamıştır. Bu tür aileler, çocuklarının bağımsızlığını kazanması ve kendi geleceklerini şekillendirmesi için eğitimin önemine inanmaktadırlar.

“Çocuğumun üniversiteye gitmesini çok isterim. Çünkü eğitim almazsa evde kalır. Ev hanımı olmasını istemem. Doktor, öğretmen olmasını ve tek başına bir şeyler yapmasını isterim.” (V4)

Katılımcı V5 kendi deneyimlerinden yola çıkarak çocuklarının eğitim alarak cahil kalmamalarını ve daha iyi bir gelecek için kendilerinden ileri gitmelerini istemektedir. Bu açıdan eğitimin, bireylerin kişisel gelişimleri için ne kadar kritik olduğunu vurgulamaktadır.

“Kendimizden bakınca biz okumadık cahil kaldık. Onlar okusun cahil kalsın.” (V5)

4.1.5. Göçmen Velilerin Ortaokuldan Sonra Çocuklarının Eğitimi İle İlgili Planları

Göçmen velilerin tamamı ortaokul sonrasında çocuklarının eğitimlerine devam etmelerini desteklemektedir. Fakat büyük çoğunluğu bir planımız yok, destekliyoruz (f=10) derken iki veli meslek belirtmiştir. Bir veli çocuğunun doktor olmasını isterken bir diğer veli öğretmen olmasını istediklerini ifade etmiştir (Tablo 7).

Tablo 7. Velilerin Ortaokuldan Sonra Çocuklarının Eğitimi İle İlgili Planları

Tema	Kod	Frekans	Veli
Göçmen Velilerin Ortaokuldan Sonra Çocuklarının Eğitimi İle İlgili Planları	Planım yok, destekliyorum	10	V1,V2,V3,V4, V6,V8,V9, V10,V11,V12
	Doktor olmasını istiyoruz	1	V7
	Öğretmen olmasını istiyoruz	1	V5

Çoğu veli, belirli bir gelecek planı yapmaktan ziyade çocuklarının eğitime devam etmelerini ve başarılı olmalarını desteklemeyi tercih etmektedir. Özellikle üniversite eğitimi alarak iyi bir meslek sahibi olmalarını teşvik etmektedirler.

“8. sınıfa giden oğlum okula karşı soğuduğundan eğitim açısından ve babasının yanında çalıştığından ona dair eğitimle ilgili pek bir planım yok.

Ama diğer çocuklarım için üniversite eğitimi almalarını iyi bir meslek edinip hayatlarını kurtarmaları için her zaman onları destekleyeceğim.” (V1)

“Çok detaylı bir planım yok. Ama okumaya gayreti oldukça hep destekleyeceğim.” (V3)

“Üniversite okumasını, kendi ayakları üzerinde durmasını isterim.” (V4)

“Aklımda bir plan yok ama çocuklarımın liseyi ve üniversiteyi okumalarını çok isterim.” (V6)

Bazı veliler, çocuklarının doktor olmalarını istemektedir. Bu, genellikle prestijli ve iyi kazançlı bir meslek olarak görülen doktorluk kariyerini hedeflemelerinden kaynaklanmaktadır. Bu veliler, çocuklarının eğitimlerine bu yönde destek olmayı planlamaktadırlar.

“Üniversite eğitimi alıp doktor olması planımız var.” (V7)

Bir veli de çocuğunun öğretmen olmasını istemektedir. Bu, eğitim ve öğretim sürecine duydukları değeri ve öğretmenlik mesleğini önemsediklerini göstermektedir. Bu veliler, çocuklarının bu alanda eğitim almalarını ve kariyer yapmalarını desteklemektedir.

“Okusun ve öğretmen olsun istiyorum.” (V5)

4.1.6. Göçmen Velilerin Çocuklarının Türkiye’deki Eğitimi İçin Devletten (Öğretmen-İdareci) Beklentileri

Göçmen velilerin çocuklarının Türkiye’deki eğitimi için devletten (öğretmen-idareci) beklentileri konusunda yarıdan fazlası beklentilerinin karşılandığını ve mevcut durumdan memnun olduğunu belirtmiştir (f=7).

Tablo 8. Göçmen Velilerin Çocuklarının Türkiye’deki Eğitimi İçin Devletten (Öğretmen-İdareci) Beklentileri

Tema	Kod	Frekans	Veli
Göçmen Velilerin Çocuklarının Türkiye’deki Eğitimi İçin Devletten (Öğretmen-İdareci) Beklentileri	Beklenti yok, durumdan memnun	7	V2,V3,V4,V7, V9,V10,V11
	Çocuklara akademik destek sağlamaları	2	V5,V12
	Çocuklara karşı merhametli olmaları	1	V1
	Ekonomik olarak destek olmaları	1	V6
	Düzen ve disiplin beklentisi	1	V8

Tablo 8 incelendiğinde iki veli çocukları için daha fazla akademik destek sağlanmasını, bir veli çocuklarına karşı merhametli olunmasını, bir veli ekonomik olarak yardımcı olunmasını ve bir diğer veli de düzen ve disiplin beklentilerinin olduğunu ifade etmişlerdir.

Velilerin çoğunluğu, şu anki eğitim durumlarından memnun olduklarını ve devletten bir beklentilerinin olmadığını belirtmişlerdir. Çocuklarının ayrımcılığa maruz kalmamaları ve başarılı olmalarından memnun olduklarını dile getirmişlerdir.

“Bu halinden memnunum. Eşitlik olması çok güzel.” (V2)

“Bir beklentim yok. Şu an ki durumdan memnunum. Çocuğum çalışırsa zaten başarılı olur.” (V3)

“Devletten bir beklentim yok. Çocuğum bir şey başarması kendisine bağlı, çalışırsa başarılı olur.” (V4)

“Eğitimde ayrımcılığın olmaması çok güzel. Beklentim devletin bu şekilde devam etmesidir.” (V7)

Bazı veliler çocuklarının eğitimi için devletten çocuklarına bir şeyler öğretme noktasında daha fazla yardımcı olmalarını beklemektedir. Bu, eğitim sürecinde çocukların akademik, entelektüel ve sosyal gelişimlerine katkıda bulunulmasını isteyen bir beklentidir.

“Eğitimi hakkında çocuklara iyi şeyler öğretsinler, onlara yardımcı olsunlar.” (V5)

“Devletten beklentim çocukların eğitimi için tüm imkânları sunmalarıdır.” (V12)

V6 katılımcısı, devletten ekonomik yardım beklentisini dile getiren bir velidir. Bu durum, maddi açıdan desteklenmelerinin çocuklarının eğitimi kolaylaştıracağına inandıklarını göstermektedir.

“Çocuklarım için ekonomik olarak bir destek çok iyi olurdu.” (V6)

V8 gibi veliler, okul ortamında düzen ve disiplinin devam etmesini beklemektedir. Bu, öğrencilerin eğitimlerinden en iyi şekilde faydalanabilmeleri için gereken bir ortamın sağlanmasını önemseyen bir beklentidir.

“Beklentim okul ortamında düzen ve disiplinin devam etmesidir.” (V8)

4.1.7. Göçmen Velilerin Eğitim İle İlgili Çocuklarından Beklentileri

Velilerin çocuklarının eğitim hayatlarından beklentileri üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar; derslerde başarılı olmaları (f=7), meslek sahibi olmaları (f=4), kendisine ve ülkesine faydalı olmaları (f=1) şeklindedir (Tablo 9).

Tablo 9. Velilerin Eğitim İle İlgili Çocuklarından Beklentileri

Tema	Kod	Frekans	Veli
Velilerin Eğitim İle İlgili Çocuklarından Beklentileri	Derslerde başarılı olmaları	7	V1,V2,V3,V5,V7,V8, V11
	Meslek sahibi olmaları	4	V6,V9,V10,V12
	Kendisine ve bulunduğu ülkeye faydalı olmaları	1	V4

Velilerin çoğunluğu çocuklarının akademik başarı elde etmelerini ve sürekli olarak kendilerini geliştirecekleri eğitimler içinde olmalarını istemektedirler. Bu durum, çocukların okulda başarılı olmaları ve gelecekteki eğitim kariyerleri için temel bir beklentidir.

“Derslerinde başarılı olmalarını ve sürekli kendilerini geliştirecek eğitimler içerisinde olmalarını isterim.” (V1)

“Doktorluk gibi meslekler edinmeleri ve hep başarılarını devam ettirmelerini isterim.” (V2)

“Akademik olarak başarılı olsun. Onun başarısı beni çok mutlu ediyor.” (V3)

“Torunumun elinden geldiği kadar eğitim hayatında başarılı olmasını bekliyorum.” (V5)

Bir veli (V4), çocuklarının eğitim alarak hem kendi gelişimlerine katkı sağlamalarını hem de bulundukları ülkeye faydalı olmalarını beklemektedirler. Bu, bireysel ve toplumsal sorumlulukları öne çıkaran bir beklentidir.

“Kendine ve bulunduğu ülkeye faydalı olmasını isterim.” (V4)

Bazı veliler de çocuklarının meslek sahibi olmalarını ve bu sayede ekonomik olarak güvende olmalarını, geleceklerini sağlam temellere oturtmalarını istemektedirler. Suriye'ye dönmeleri durumunda da aldıkları eğitimin değerli olmasını sağlamak amacıyla bu beklentiye dile getirmektedirler.

“Okumaya devam etmesini bu sayede meslek sahibi olmasını isterim. Çocuklarım okuyup meslek sahibi olursa burada daha rahat tutunurlar. Suriye’ye dönersek de aldıkları eğitimden dolayı orada da kıymetli olurlar.” (V6)

“Doktor, avukat, öğretmen olmasını veya istediği bir mesleği yapmasını isterim.” (V9)

“Resim çizmeyi çok seviyor. Ressam olabileceği eğitimi alıp hayallerini gerçekleştirmesini isterim.” (V10)

“İsteddiği ve hayalini kurduğu meslek için okumasını isterim.” (V12)

4.1.8. Göçmen Velilerin Çocuklarının Geleceği İle İlgili Düşünceleri

Velilere çocuklarının geleceği ile ilgili ne düşündükleri sorulduğunda öğretmen, doktor gibi profesyonel mesleklere sahip olmalarını istedikleri (f=7) ağırlıklı olarak ortaya çıkmıştır. Bazı veliler ise çocuklarının istedikleri mesleğe sahip olmalarını (f=4), bir veli de çocuğunun Avrupa’da okumasını istediğini belirtmiştir (Tablo 10).

Tablo 10. Velilerin Çocuklarının Geleceği İle İlgili Düşünceleri

Tema	Kod	Frekans	Veli
Velilerin Çocuklarının Geleceği İle İlgili Düşünceleri	Öğretmen, doktor olmaları	7	V1,V3,V4,V5,V9, V11, V12
	Hedefledikleri mesleği yapabilmeleri	4	V2, V6, V7, V8
	Avrupa’da eğitim alabilmeleri	1	V10

Bu konuda velilerin ifadelerinden bazıları aşağıdaki şekildedir;

“Çocuklarımı gelecekte doktor, öğretmen gibi mesleklerde görmek isterim.” (V1)

“Doktor olup İstanbul’da hayatını sürdürüyor olmasını isterim.” (V3)

“Türkiye’de çok başarılı bir doktor olacağını ve İstanbul’da mesleğini yapan saygın bir insan olmasını hayal ediyorum. Başhekim olup insanlara faydalı olmasını isterim.” (V4)

“İsteddiği meslek olan öğretmenliği yaparken ve evlenmiş biri olarak görmek istiyorum.” (V5)

“Ben isterim ki çocuğum doktor olsun. Çocuğunu okuttuğu zaman devam etmesini istiyor insan. Bu yüzden çocuğumu her türlü destekleyip iyi bir hayat kurmasını istiyorum.” (V9)

Velilerin bazıları öncelikle çocuklarının istedikleri meslekleri yapmalarını ve bu mesleklerde mutlu bir hayat sürmelerini istediklerini göstermektedir. Bu durum, çocuğun kendi yeteneklerini keşfetmesine ve ilgi alanları doğrultusunda bir kariyer seçmesine olanak tanıyan bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

“Geleceklerine İstanbul'da devam edip burada istedikleri mesleği yapmalarını isterim.” (V2)

“Başkasına ihtiyaç duymadan mesleğini eline almış biri olarak hayatı yaşamasını isterim.” (V6)

“Sağlıklı olması ve kendi mesleğini yapıyor olmasını istiyorum.” (V7)

“Doğru tercihlerinde her zaman arkalarında olacağım. İyi yerlerde olmalarını hayal ederim.” (V8)

Bir veli ise çocukların mesleklerini icra ederken İstanbul veya Avrupa gibi yerlerde yaşamalarını isteyen ailelerin beklentilerini yansıtmaktadır. Bu yerler genellikle daha iyi eğitim ve iş fırsatları, yaşam kalitesi ve kültürel çeşitlilik sunmalarıyla bilinmektedir.

“Üniversite okumasını kesinlikle isterim. Avrupa'da ağabeyimin olduğu yerde okumasını ve orada ressam olmasını isterim. Açıkça söylemek gerekirse Avrupa şartları daha iyi olduğu için hem okul hem de geçim açısından orada kardeşimi hayal ediyorum.” (V10)

4.2. Mülteci ve Göçmen Öğrenci Velilerinin Sosyo-Ekonomik Düzeyleri ve Bunun Çocukların Eğitimi Üzerindeki Etkisi

4.2.1. Göçmen Velilerin Yerleşim Yeri Olarak İstanbul'u Tercih Etme Sebepleri

Göçmenler, geçimlerini sürdürebilmek ve ekonomik olarak bağımsız olabilmek için iş bulabilecekleri yerleri tercih etmektedirler. İş olanaklarının bulunması öncü göçmenlerin arkasından akraba ve tanıdıkların da zincirleme göç etmesine yol açmaktadır. İstanbul gibi büyük şehirler, iş bulma konusunda daha geniş fırsatlar sunduğundan, göçmenler bu tür metropollere yönelmektedir. Araştırmamıza katılan

tüm veliler savaş nedeni ile ülkelerini terk etmelerinin ardından İstanbul'a geldiklerini belirtmişlerdir. İstanbul'a gelmelerinde en etkili neden olarak 12 veliden 10 tanesi akraba etkisini ifade etmişlerdir. İstanbul'a göç etme nedenine 3 veli iş olanaklarının bulunmasını, 1 veli İstanbul'da barınma imkânının olması, 1 veli de İstanbul'a savaş öncesi dönemde gelmiş olduğu için bilindik yer olmasını tercih sebebi olarak göstermiştir. Ayrıca 3 veli (V1, V5 ve V7) iki farklı etken ifade etmişlerdir (Tablo 11).

Tablo 11. Göçmen Ailelerin İstanbul'u Tercih Sebebi

Tema	Kod	Frekans	Veli
İstanbul'u Tercih Sebebi	Akraba etkisi	10	V2, V3, V4, V5, V6, V7, V8, V9, V10, V11
	İş olanağı	3	V1, V7, V12
	Barınma imkânının olması	1	V1
	İstanbul'un savaş öncesi dönemde bilindik yer olması	1	V5

İstanbul'u yaşam yeri olarak tercih etmelerine yönelik olarak velilerin kullanmış olduğu bazı ifadeler şu şekildedir;

“İstanbul'u tercih etmemizin temel sebebi iş olanakları ve barınma imkânı bulabilmemiz oldu.” (V1)

“Akrabalar ve buradaki iş imkânları burayı tercih etmemizde etkili oldu.” (V7)

“Ben ayakkabı üretip ticaretini yapıyorum. Savaştan önce de İstanbul'a ticaret için gelip giderdim. Bu olaylar olunca İstanbul'u iyi bildiğim için tercih etmemde burayı tanımam etkili oldu.” (V5)

“Başka yerde kalmadık. Kardeşim ve çocuklarım bizden önce buraya geldikleri için biz de hiçbir yerde kalmadan İstanbul'a geldik.” (V11)

Göçmenlerin yerleşim yeri tercihlerinde iş olanakları ve akraba faktörleri öne çıkmaktadır. Göç sonrasında yaşama devam etmenin kolaylaşmasında zincirleme göç süreci göçmen akışını ve göçmenlerin yeni yerlerine uyumunu kolaylaştıran etkiye sahiptir. Akraba veya tanıdıkların varlığı, sosyal destek ihtiyacını, göçmenlerin yeni bir ortamda kendilerini daha güvende hissetmelerini ve yeni yaşama uyum süreçlerine katkı sağlar. Fakat bu durum göçmenlerin kendi aralarında sosyalleşmelerine ve göç ettikleri topluma paralel bir yaşam kurgulamalarına neden

olmaktadır. Bu ise ev sahibi topluma entegrasyon sürecini olumsuz yönde etkilemektedir.

4.2.2. Göçmen Ailelerin Gelir Durumu

Velilerin Türkiye'deki gelir durumlarına dair verdikleri yanıtlar, genel olarak maddi zorluklar yaşadıklarını ve geçim sıkıntısıyla karşı karşıya olduklarını ortaya koymaktadır. Katılımcıların çoğu, gelirlerinin geçimleri için yeterli olmadığını veya geçinmelerinin zor olduğunu belirtmişlerdir. Tablo 12'de gelir durumu ile ilgili ifadelere dayanarak oluşturulmuş olan kodlar yer almaktadır. Özellikle, tek bir kişinin çalışmasının yeterli olmadığı, işlerin durgunluğu ve iş bulma güçlüğü gibi etmenlerin ekonomik sıkıntıları artırdığı vurgulanmaktadır. Örneğin, bir veli (V4) eşinin ayakkabıcı olduğunu, işlerin durgun olduğunu ve bu yüzden geçinmenin zor olduğunu ifade etmiştir. Başka bir veli de (V6) evde 6 kişi olduklarını, sadece büyük oğlunun çalıştığını ve eşinden ayrıldığını belirterek maddi sıkıntılarının altını çizmiştir. Bir diğer veli ise (V9) büyük oğlunun görme engelli olduğunu ve diğer oğlunun eve baktığını, kendisinin de boyun fıtığı nedeniyle işgücüne sınırlı katılabildiğini vurgulamıştır. Tablo 12'de görüleceği üzere 12 veliden 11 tanesi (V1,V2,V3,V4,V5,V6,V8,V9,V10,V11,V12) gelirlerinin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Sadece 1 veli (V7) gelirlerinin geçimlerine yettiğini belirtmiştir.

Tablo 12. Gelir Durumu

Tema	Kod	Frekans	Veli
Gelir Durumu	Yetersiz	11	V1,V2,V3,V4,V5,V6,V8,V9,V10,V11,V12
	Yeterli	1	V7

Konu ile ilgili veli ifadelerinden bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

“Yetersiz, eşim ayakkabıcı. İşler durgun, eşim tek çalışıyor bu yüzden geçinmek zor.” (V4)

“Gelirimiz yeterli değil. Evde 6 kişiyiz ve sadece büyük oğlum çalışıyor. Eşimden ayrıyız ve bize bir desteği de olmuyor.” (V6)

“İdare ediyoruz, ayağımızı yorganımıza göre uzatmaya çalışıyoruz. Ben rahatsız olduğum için iki oğlum çalışıp bize bakıyor. Ben de iyi olduğum zamanlar onlara yardımcı oluyorum.” (V11)

“Yalan söylemeye gerek yok, geçim zor. Boş kalmaya gelmiyor. Büyük oğlum görme engelli. 22 yaşındaki oğlum çalışıp eve bakıyor. Benim de boyun fıtığım var. İyi oldukça ben de çalışıyorum.” (V9)

Sadece bir veli (V7) gelirlerinin yeterli olduğunu ve geçinebildiklerini belirttik diğerlerinden ayrılmıştır.

“Yeterli, çok şükür geçinebiliyoruz.” (V7)

4.2.3. Çocuğun Eğitimi İçin Göçmen Ailelerin Aylık Yaptıkları Ortalama Harcama

Araştırmaya dâhil edilen veliler çocuklarının eğitimi çok sınırlı bütçeye sahiptir. Eğitim harcamaları ile ilgili soruya verilen cevaplardan eşit dağılımlı üç gider kategorisi oluşturulmuştur. Bunlardan en az harcama (0-700 TL) grubundaki dört veli çocukları için çok kısıtlı bir bütçeyle eğitim masraflarını karşılamaya çalıştığını belirtmiştir. Bu gruptaki harcamalar, genellikle temel okul gereçleri, kırtasiye malzemeleri ve bazı ek masraflarla sınırlıdır. Suriyeli göçmen ailelerin çoğunun düşük gelirli olması, onları bu aralıkta harcama yapmaya zorlamaktadır. Bu durum, eğitimde istenen düzeyde materyal ve kaynaklara erişimin kısıtlı olduğunu ve çocuklarının eğitim süreçlerine yeterli maddi desteği veremediklerini düşündürebilir (Tablo 13). Bu gelir grubundaki velilerin konu bağlamındaki ifadeleri şu şekildedir;

“700 TL civarı harcama yapıyorum.” (V2)

“500 TL harcama yapıyorum.” (V5)

“Tam bir hesap yapmadım ama tahminen 700 TL civarı denilebilir.” (V6)

Tablo 13. Göçmen Çocuk İçin Aylık Ortalama Harcama Tutarı

Tema	Kod	Frekans	Veli
Çocuğun Eğitimi İçin Aylık Ortalama Yapılan Harcama	0-700 TL	4	V2, V5, V6, V8
	700-1500 TL	4	V1, V3, V9, V10
	1500-2500 TL	4	V4, V7, V11, V12

Aylık ortalama harcamada ikinci harcama grubu 700-1500 TL arasında harcama yapan ailelerden oluşmaktadır. Bu aileler çocuklarının eğitimine temel seviye kaynak ayırabilenlerdir. Bu harcamalar, okul ücretleri, kırtasiye, üniforma, ulaşım ve kantin harcamaları ile ilgilidir. Bu harcama düzeyi, ailelerin çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılamaya dönük ve bütçe kısıtlamalarıyla karşılaştıklarını gösterir. Ailelerin bu

düzeyde harcama yapabilmesi, onların en azından çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılamaya önem verdiklerini yansıtabilir. Bu velilerin ifadeleri de şöyledir;

“Ortalama 1500 TL civarı bir harcama yapıyorum.” (V1)

“1500 TL harcama yapıyoruz tahminen.” (V7)

“Günlük 20-25 TL harçlık veriyorum. Aylık kabaca 1000-1500 TL civarı harcaması oluyor.” (V9)

Çocukları için aylık ortalama en yüksek harcama yapanlar 1500-2500 TL arası harcama yapmaktadırlar.

“1500-2000 TL arası gidiyor. En çok büyük kızım harcama yapıyor.” (V4)

“Bunun hesabını hiç yapmadım ama ne lazımsa almaya çalışıyoruz. Ortalama hesap yaparsak 1.500-2.000 TL arası vardır.” (V11)

“Öyle bir hesap tutmadım. İhtiyaçları neyse karşılıyorum. 2500 TL aylık harcama yapıyoruz diyebilirim.” (V12)

Çoğu katılımcı eğitim için yaptıkları harcamaların yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Bu durum, genellikle çocukların ihtiyaçlarının tam olarak karşılanamadığını, özellikle test kitapları, okuma kitapları gibi eğitim malzemelerinin alımının zor olduğunu veya eğitim için gerekli şeyleri alamadıklarını göstermektedir.

Sadece bir katılımcı (V12) çocuklarının eğitimi için yaptıkları harcamaların yeterli olduğunu belirtmiştir. Ancak bu yanıt, genel eğilimi yansıtmaktan uzaktır ve diğer katılımcıların çoğunluğunun karşılaştığı maddi zorluklarla karşılaştırıldığında azınlıkta kalmaktadır.

4.2.4. Çocuğun Okul Dışında Herhangi Bir İşte Çalışma Durumu

Göçmen velilere çocuklarının okul saatleri dışında herhangi bir işte çalışıp çalışmadığı ve çalışıyorsa elde ettiği gelire duyulan ihtiyaç sorulduğunda verilen cevaplar, çeşitli durumları ve ihtiyaçları yansıtmaktadır.

Bu cevaplar, Suriyeli göçmen ailelerin ekonomik koşullarına ve çocuklarının ihtiyaçlarına göre çalışma durumlarını şekillendirdiğini göstermektedir. Geçim için zorunlu olan durumlarda çocukların çalışmak zorunda kaldığı, bazı durumlarda ise çocukların eğitimlerine odaklandıkları ve çalışmadıkları görülmektedir. Ayrıca, çocukların iş hayatına katılımları bazı aileler tarafından eğitim veya mesleki beceri

kazandırma amacıyla desteklenmektedir. Katılımcıların çoğunluğu çocuklarının okul saatleri dışında herhangi bir işte çalışmadığını belirtmişlerdir (Tablo 14).

Tablo 14. Çocuğun Bir İşte Çalışma Durumu

Tema	Kod	Frekans	Veli
Okul Dışında Çocuğun	Çalışmıyor	9	V2,V3,V4,V5,V6,V7,V8,V9,V10
Bir İşte Çalışma Durumu	Çalışıyor	3	V1,V11,V12

Katılımcılardan 7 tanesi genellikle “Hayır, çalışmıyor.” şeklinde cevaplar vermişken, iki katılımcı çalışmıyor olmasına açıklama getirmiştir. Bunlar;

“Çalışmıyor. Yetim olduğu için devlet sosyal yardımdan maddi destek veriyor az da olsa.” (V5)

“Çalışmıyor, ihtiyaç duyulsa dahi onu çalıştırmam.” (V10)

Bazı katılımcılar da çocuklarının okul saatleri dışında çalıştığını belirtmişlerdir.

“8. sınıfa giden çocuğum okul dışında çalışmak zorunda kalıyor. Çünkü geçim olarak buna ihtiyaç duyuyoruz.” (V1)

“Biz istemesek de ağabeylerinin yanına gidip yardımcı oluyor. Biz ondan bir gelir beklemiyoruz. Kendi isteğiyle gidiyor yardımcı olmak için.” (V11)

“Evet çalışıyor. Çalışması maddi ihtiyaçtan kaynaklanmıyor. Ben bir meslek öğreysin, kötü ortamlara takılmasın diye işe verdim. Zaten kazandığını kendi harcar. Biz ondan almayız.” (V12)

4.2.5. Öğrencilerin Evde Ders Çalışma Ortamı

Çoğu katılımcı evlerinde çocuklarının ders çalışabileceği uygun bir ortamın olmadığını belirtmiştir (Tablo 15). Örneğin; V1, V4 ve V9 çocuklarının salonda çalışmak zorunda olduklarını ifade etmişlerdir. Veli V5 ise çocuğunun ders çalışmak için bir masası bile olmadığını belirtmiştir.

Tablo 15. Çocuğun Evde Ders Çalışma Ortamı

Tema	Kod	Frekans	Veli
Çocuğun Evde Ders	Yok	10	V1, V2, V3, V4, V5, V7, V8, V9, V10, V11
Çalışma Ortamı	Var	2	V6, V12

Evlerinin küçük olması veya kalabalık bir aile olmaları nedeniyle çalışma için uygun bir ortam sağlamakta zorlandıklarını vurgulayan katılımcılar bulunmaktadır. Katılımcılardan bazılarının ifadeleri aşağıda yer almaktadır;

“Çalışma odası yok, kardeşleri gibi o da salonda çalışıyor.” (V4)

“Çalışacağı bir ortamı yok. Bir masası bile yok.” (V5)

Sadece iki veli çocuklarının rahatça çalışabilecekleri bir çalışma ortamına sahip olduklarını ifade etmişlerdir (V6, V12). Bu katılımcılar, çocuklarının ev içindeki koşullarının çalışmalarını destekleyici düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. Bu velilerin ifadeleri şu şekildedir;

“Odalar yeterli. Rahat çalışabiliyor.” (V6)

“Çalışma ortamı var.” (V12)

4.2.6. Çocuğun Eğitimi İçin Okul Dışında Yapılan Çalışmalar

Araştırmaya katılan velilerin tamamı çocukları için dersane, kurs, özel ders gibi maddi kaynaklı bir ders takviyesi yapamadıklarını belirtmiştir. Tablo 16 incelendiğinde velilerin yarısı çocuklarının eğitimlerine destek verebilecek yeterlilikte olmadıklarını ifade etmişlerdir (V3, V4, V5, V6, V11, V12). Diğer yarısı ise çocuklarına kendilerinin destek olmaya çalıştığını, motive etmeye çalıştıklarını ve aktif bir rol üstlendiklerini ifade etmişlerdir (V1, V2, V7, V8, V9, V10). Bu tür veliler, çocuklarına ek dersler vermek, ödevlerine yardımcı olmak veya onları eğitici aktivitelerle teşvik etmek suretiyle eğitimlerine katkıda bulunmaktadır. Bu yaklaşım, ailelerin çocuklarının eğitime verdiği önemi ve bireysel çabalarını göstermektedir.

Tablo 16. Çocuğun Eğitimi İçin Okul Dışında Yapılanlar

Tema	Kod	Frekans	Veli
Çocuğun Eğitimi İçin Okul Dışı Yapılan Çalışmalar	Ders takviye edici maddi olanak yokluğu	12	V1,V2,V3,V4,V5,V6,V7, V8,V9,V10,V11,V12
	Veli ders desteği yetersizliği	6	V3,V4,V5,V6,V11,V12
	Derslerine yardımcı olma	5	V1, V7, V8, V9, V10
	Teşvik ve motive etme	1	V2

Velilerin çocuklarının derslerine destek olmakla ilgili ifadeleri aşağıdaki gibidir;

“Özel ders aldirmek, kursa göndermek gibi bir gücüm yok. Kendim ilgilenip ders çalışmasını destekliyorum.” (V1)

“Teşvik ve motive edici yaklaşımlarla ders çalıştırmaya gayret ediyorum.” (V2)

“Ben ve eşim dersleriyle ilgileniyoruz. Bu konuda genelde internetten yararlanıyoruz. Bunun dışında bir şey yapamıyoruz.” (V7)

“Özel bir destek yok. Kendim yardımcı olmaya çalışıyorum.” (V9)

Bir veli ise evde çocuklarına uygun eğitim imkânı sunamadığı için çocuklarını kütüphaneye göndererek eğitimlerini desteklemeye çalıştığını da belirtmiştir. Bu yaklaşım, çocukların kitaplarla ve kaynaklarla etkileşime geçmelerini teşvik etmeyi amaçlamakla birlikte eğitimlerini genişletmelerine de yardımcı olabilir.

“Evde destek olmaya çalışıyorum. Ev dışında bilgi evlerine ve kütüphaneye götürüyorum.” (V1)

Diğer katılımcılar ise evde özel bir çalışma düzeni oluşturmadıklarını veya bu yöntemleri kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, bazı ailelerin eğitim desteği sağlamak için alternatif yollar aradıklarını veya bu tür düzenlemeleri yapacak imkânlara sahip olmadıklarını göstermektedir.

“Özel bir çalıştırmam yok. Maddi bir gücümde yok özel ders almak için. Derslerini kendi halletmeye çalışır.” (V3)

“Hayır, yok. Anlamadığı şeyleri telefonda bakarak yapıyor.” (V4)

“Benim okumam yazmam yok zaten yardımcı olayım.” Maddi imkânım da yok özel bir ders aldırayım. Kendi kendine çalışıyor derslerini.” (V5)

“Hayır yok. Çocuğuma güveniyorum. Başarisından memnunum. Kendileri derslerine çalışıyor zaten.” (V6)

4.3. Mülteci Ve Göçmen Öğrencilerin Velilerine Göre Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunda Karşılaştıkları Temel Problemler

4.3.1. Velilerine Göre Çocuklarının Eğitimde Yaşadığı Temel Problemler

Göçmen veliler çocuklarının eğitim sürecinde farklı sorunlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Sadece velilerin 1/3'ü çocuklarının herhangi bir sorun yaşamadığını belirtmiştir (Tablo 17).

Tablo 17. Velilere Göre Çocuklarının Eğitimde Yaşadıkları Zorluklar

Tema	Kod	Frekans	Veli
Velilerine Göre Çocuklarının Eğitimde Yaşadıkları Zorluklar	Herhangi bir zorluk yaşamama	4	V3,V6,V7,V8
	Çekingen olma	2	V1,V9
	Dil sorunu	2	V2,V10
	Ulaşım sorunu	1	V4
	Akran zorbalığı	1	V5
	İngilizce dersi	1	V11
	Arkadaş ortamı	1	V12

"Çekingen olmaları" (f=2) cevabı, çocukların okul ortamında sosyal olarak uyum sağlama ve iletişim becerilerini geliştirme konusunda yaşadıkları güçlükleri göstermektedir. Yeni bir ülkeye ve kültüre uyum sağlamak, dil ve kültürel farklılıklar nedeniyle çocukların kendilerini ifade etmekte zorlanmalarına neden olabilir.

"Çocuklarımdan eğitimde en büyük zorluk yaşadığı nokta kişisel olarak çekingen olmaları ve yeterli oranda ders çalışmaya vakit ayırmamalarıdır." (V1)

"Utangaç olması onun için biraz sorun. Girişken değil, ayrıca resim dersinde zorluklar yaşıyor. Bazı ödevlerini de ben yapıyorum." (V9)

"Dil sorunu" ve "Ulaşım sorunu" cevapları, çocukların dil bariyerlerinin eğitim süreçlerini nasıl etkilediğini ve okula ulaşımında yaşadıkları zorlukları göstermektedir. Dil sorunu dersleri anlama, iletişim kurma ve kendini ifade etme yeteneklerini etkileyebilirken, ulaşımın zorluğu ise okula düzenli katılımı ve zamanında varışı olumsuz etkileyebilir.

"İlk zamanlarda dil konusunda çok zorluk yaşadı. Şu an ise genel olarak derslerle ilgili zorluklar yaşıyor." (V10)

“Başlarda dil sorunu olsa da Türkçeyi öğrendikçe atlattılar. Şu an bir sorun ve zorluk yaşamıyorlar.” (V2)

“Okul uzak olduğu için ulaşım sorunu yaşadık. Bunun dışında bir sorunla karşılaşmadık.” (V4)

"Akran zorbalığı", "Arkadaş ortamı" ve "İngilizce dersi" gibi cevaplar da çocukların sosyal çevreleri ve akademik performansları üzerinde olumsuz etkiler yaratabilecek faktörleri belirtmektedir.

“Yaşatlarının yaptığı zorbalıktan dolayı sorun yaşıyor.” (V5)

“İngilizce derslerini hiç sevmiyor ve zorluk yaşıyor. Diğer bakımdan bir sıkıntısı yok.” (V11)

“Çocuğumun okul dışında başıboş kişilerle takılması eğitim hayatını kötü etkiliyor. Başarı durumu da iyi değil. Bunlar çocuğum adına yaşadığı sorunlar diyebilirim.” (V12)

4.3.2. Pandemi Sürecinde Çocukların Uzaktan Eğitime Katılma Durumu

Tablo 18 incelendiğinde bazı katılımcılar çocuklarının düzenli olarak derslere katıldığını ve herhangi bir problem yaşamadıklarını belirtmişlerdir (V3,V5,V7,V8,V11). Bu durum, ailelerin eğitim sürecini destekleme konusundaki çabalarının ve teknolojik olanakların uygunluğunun önemini göstermektedir. V8 katılımcısı, eşinin iş yerinden bilgisayar getirerek ve diğer çocuğuna telefon vererek uzaktan eğitime katılım sağladıklarını ifade etmiştir. Bu gibi çözümler, ailelerin eğitim erişimini artırmak için yaptıkları çabalara işaret etmektedir.

Tablo 18. Uzaktan Eğitime Katılım

Tema	Kod	Frekans	Veli
Pandemi Sürecinde Çocukların Uzaktan Eğitime Katılma Durumu Ve Nedenleri	Bir sorun yaşamadı.	5	V3, V5, V7, V8, V11
	Derslere katıldı.		
	Teknolojik sorunlar yaşadı.	4	V1,V2,V9,V10
	Çoğunlukla katılamadı.		
	Teknoloji yetersizliğinden bazen katılamadı.	3	V4,V6,V12

Konu hakkında velilerin ifadelerinin bir kısmına aşağıda yer verilmiştir;

“Derslere rahat katıldı pandemi zamanında. Okuldaki yüz yüze eğitim gibi olmadığı için çok soyut kaldı öğrenmeleri çocuğum.” (V5)

“Telefondan düzenli olarak derslere katıldı. Bir problem yaşamadık.” (V7)

“Eşim iş yerinden bilgisayar getirdi diğer çocuğuma da telefonu verdik. Uzaktan derslere katılma konusunda bir problem yaşamadık. Derslere düzenli katıldılar. Ama yüz yüze olmadığı için sosyalleşemediler ve öğrenmeleri yüz yüze eğitim kadar etkili olmadı.” (V8)

“Düzenli olarak derslerine girdi, problem yaşamadı.” (V11)

Bazı katılımcılar, çocuklarının uzaktan eğitime katılmasını zorlaştıran teknolojik eksikliklerden bahsetmişlerdir. Özellikle birden fazla çocuğun aynı anda derslere katılması için yeterli cihazları olmaması veya internet erişiminde sorun yaşamaları, eğitim sürecini olumsuz etkilemiştir.

“Uzaktan eğitime katılamadı. Teknolojik yetersizlik ve çocuğumun ilgisiz olması temelde etkili sorunlardan oldu.” (V1)

“Katılmaya çalıştılar. Yüz yüze olduğu kadar etkili değil. Anlaşılma sorunu oluyordu. Yaşanan bir diğer sorun teknolojik yetersizlikti.” (V2)

“Düzenli olarak derslere giremedi ama takip etmeye çalıştı.” (V9)

4.3.3. Göçmen Velilerin Çocuklarının Okul Devamı İle İlgili Görüşleri

Göçmen velilerin çoğunluğu çocuklarının okula devamı konusunda genel olarak öğretmenlerinden bilgi aldıklarını (f=7) ifade etmişlerdir (Tablo 19). Öğretmenler, öğrencilerin devamsızlık durumları hakkında velilere bilgi vererek iletişim kanallarını açık tutmaktadırlar. Bu yöntem, velilerin öğrencilerinin okuldaki durumunu daha yakından takip etmelerine olanak tanır.

“Çocuklarımı takip ediyor ve bazen öğretmenlerine soruyorum.” (V1)

“Kendim getirip götürüyorum. Devamlılığını sürekli kontrol etmiş oluyorum. Öğretmenine de durumunu sorup öğreniyorum.” (V4)

“Torunumun okula devam edip etmediğini öğretmeninden öğreniyorum.” (V5)

“Ben götürüp getirmeye çalışıyorum. Öğretmeniyle de görüştüğüm için devam konusunda problem yaşamıyoruz.” (V8)

Tablo 19. Çocuğun Devam Bilgisi

Tema	Kod	Frekans	Veli
Çocuğun Okul Devamı İle İlgili Veli Bilgisi	Öğretmen	7	V1,V4,V5,V8, V9,V11,V12
	E-okul sistemi	4	V2,V3,V7,V10
	Çocuğa olan güven	3	V6,V7,V9

Bazı veliler, çocuklarının okul devam durumunu E-Okul Sistemi üzerinden (f=4) takip ettiklerini belirtmişlerdir. Bu sistem, velilere çocuklarının devam durumu, notları ve okul ile ilgili diğer bilgileri online olarak erişme imkanı sağlamaktadır. Bu katılımcılar, çocuklarının devamının düzenli olarak kontrol edilmesinde E-Okul sisteminin sağladığı kolaylıktan faydalandıklarını göstermektedir.

“Evet, bilgim var. Devamsızlığını E-Okul sisteminden takip ederim.” (V2)

“E-Okul sisteminden ve bazen öğretmenine sorarak takip ediyorum. Yeğenim de oğlumla aynı sınıfta olduğu için ona da sorarak öğrenmiş oluyorum.” (V3)

“Devamsızlık sorunu yok. Kızıma güveniyorum. Takibini bizzat yapıyorum. E-Okuldan da bakıyoruz.” (V7)

Velilerin bazıları ise çocuklarına güvendiklerini (f=3) ve devam konusunda herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu grup, genellikle çocuklarının disiplinli olduğuna inanarak doğrudan onların kendilerine bilgi vermesine güvenir ve devamsızlık durumunda öğretmenlerine başvurduklarını belirtmişlerdir.

“3. sınıfa giden çocuğumu okula kendim getirip götürüyorum zaten. 6. sınıfa giden kızıma da güveniyorum. Notları da iyi geldiği için devamsızlık yapmadığını anlayabiliyorum bu şekilde.” (V6)

“Devamsızlık sorunu yok. Kızıma güveniyorum. Takibini bizzat yapıyorum. E-Okuldan da bakıyoruz.” (V7)

“Belli bir takibim yok ama kızıma güveniyorum. Okul devamında sorun yok. Herhangi bir sıkıntıda öğretmenine ulaşıyorum.” (V9)

4.4. Göçmen Velilerin Gelecekte Yaşama Yeri İle İlgili Beklentileri (Türkiye-Avrupa-Anavatan)

Göçmen velilerin 3/4'ü Türkiye'de kalmak istiyoruz, alıştık (f=9) derken iki veli Avrupa'ya gitmek istiyoruz ve bir veli Suriye'ye döneceğiz demiştir (Tablo 20).

Tablo 20. İleride Hedeflenen Yaşam Yeri Fikri

Tema	Kod	Frekans	Veli
İleride Hedeflenen Yaşam Yeri Fikri	Türkiye'de kalmak	9	V2,V3,V4,V5,V6, V7, V9, V11,V12
	Avrupa'ya gitmek	2	V8,V10
	Suriye'ye dönmek	1	V1

Velilerin çoğunluğu Türkiye'de kalmak isteğini dile getirmektedir. Bu aileler Türkiye'ye uyum sağlamış, kültürel ve sosyal olarak buraya alışmış durumdadırlar. Çocuklarının burada büyümesini, eğitim görmesini ve geleceğini Türkiye'de şekillendirmesini tercih etmektedirler.

“Türkiye'de kalmak isterim. Çocuklarım buraya alıştı.” (V2)

“Türkiye'den kovmazlarsa geleceğimizi burada görüyorum. Buraya alıştık, başka yer bize zor gelir artık.” (V3)

“Geleceğimizi Türkiye'de görüyorum. Suriye'de hiçbir şeyimiz kalmadı. Şartlar iyi olsa bile Türkiye'de yaşamak isterim. Dönüşümüz çok zor artık. Aynı korkuları bir daha yaşamak istemiyorum.” (V6)

“Geleceğimizi Türkiye'de görüyoruz. Çünkü Türkiye'ye alıştık. Kültür olarak da buraya iyice uyum sağladık.” (V7)

Bazıları için Avrupa'ya gitmek, ekonomik amaçlı olduğu kadar çocuklarının eğitim veya sağlık gibi özel ihtiyaçlarını karşılamak için de bir tercih nedenidir.

“Şöyle ki benim niyetim Avrupa'ya gitmek. Nedeni hem büyük oğlumun tedavisi için hem de burada geçimin zor olması. Avrupa'da şartlar iyi. Şu an hedefim Avrupa'ya gitmek.” (V8)

“Ağabeyim Avrupa'da olduğu için Avrupa'ya gitmeyi isteriz. Çünkü Avrupa'nın ekonomik ve eğitim şartları daha iyi buraya göre.” (V10)

V1 katılımcısı ülkesine dönmek ve yaşam yeri olarak ülkesi Suriye'yi hedeflediğini belirtmiştir.

“Geleceğimizi Suriye’ye geri dönmek olarak görüyorum.” (V1)

Suriye’de şartların uygun olması halinde geri dönme fikri biraz daha artarak dört kişi olmuştur (V1,V2,V3,V10). Geriye kalan tüm veliler Türkiye’de kalmak isteriz (f=8) demiştir.

Suriyeli ailelerin bu görüşleri, geçmiş deneyimlerine, mevcut yaşam koşullarına, ekonomik durumlarına ve çocuklarının geleceği ile ilgili beklentilerine dayanmaktadır. Savaşın yarattığı travma, ekonomik belirsizlikler ve yaşam kalitesi gibi faktörler, geri dönme veya Türkiye’de kalmayı düşünme kararlarını etkilemektedir. Her ailenin durumu farklı olsa da, genel olarak çocukların eğitim ve güvenliği üzerinde odaklanıldığı görülmektedir.

Velilerin bazılarının Suriye’ye dönme isteğini dile getiriyor. Bu durum, ailenin Suriye’de geçmiş bağlarını, kültürel ve toplumsal aidiyetini ve olası iyileşmelerin umudunu göstermektedir.

“Şartlar uygun olursa geri döneriz.” (V1)

“Şartlar düzelirse gitmeyi düşünürüm.” (V2)

“Şartlar düzelirse Suriye’ye dönmek isteriz. Çünkü burada sürekli çalışmaktan insanın kendine vakti hiç kalmıyor.” (V3)

“Geri dönmeyi ailece düşünürüz. Hiçbir yer anavatan kadar rahat olmaz.” (V10)

Velilerin bazıları ise Türkiye’de kalma isteğini ve buraya olan adaptasyonlarını yansıtmaktadır. Bu aileler, çocuklarının burada büyümesini, Türkiye’deki yaşam koşullarını ve kültürel uyumu önemseyerek, geri dönmeyi düşünmemektedirler.

“Her türlü Türkiye’de kalmak isterim. Geri dönmeyi düşünmüyoruz çocuklarım burada yetişti ve iyice alıştı.” (V4)

“Buraya çok alıştık. Arapça bilmiyoruz zaten. Dönmeyi düşünmüyoruz.” (V5)

“Suriye’ye geri dönmek istemem. Çünkü yaşadığım zor şartlar beni korkutuyor. O acıları hatırlamak istemiyorum.” (V6)

“Kesinlikle geri dönmeyi düşünmüyoruz.” (V7)

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Bu çalışma, İstanbul Küçükçekmece'deki İkitelli Ortaokulu'nda eğitim gören mülteci ve göçmen öğrenci velilerinin Türk eğitim sistemine yönelik farkındalık düzeylerini ve eğitim süreçlerine yönelik algılarını incelemektedir. Araştırmanın bulguları, göçmen velilerin eğitim sistemi hakkındaki bilgi düzeylerinin genel olarak düşük olduğunu ve bu bilgi eksikliğinin, çocuklarının eğitime yönelik destek sağlama kapasitelerini sınırladığını göstermektedir. İş olanakları ve akraba faktörleri, İstanbul'un göçmenler tarafından tercih edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, velilerin büyük çoğunluğunun eğitimle ilgili herhangi bir kuruma gitmedikleri ve yine herhangi bir eğitim programına katılmadıkları, ancak katılma isteklerinin yüksek olduğu belirlenmiştir.

İstanbul'a Göç Sebepleri: Göçmen ailelerin İstanbul'u tercih etme sebepleri arasında akraba desteği ve etkisi (V2, V3, V4, V5, V6, V7, V8, V9, V10, V11) ve iş olanakları (V1, V7, V12) öne çıkmaktadır. İstanbul'un geniş iş piyasası ve ekonomik fırsatları, göçmen velilerin buraya göç etmesinde önemli bir etken olarak görülmektedir.

Eğitim Sistemi Bilgi Düzeyi: Katılımcıların büyük çoğunluğu (V1, V5, V6, V7, V9, V11), Türk eğitim sistemi hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Bazı veliler ise (V2, V3, V8, V10), 4+4+4 zorunlu eğitim sistemini bildiklerini ifade etmişlerdir. Bu bilgi eksikliği, velilerin çocuklarına eğitim süreçlerinde rehberlik etme kapasitelerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Eğitim Programlarına Katılım: Katılımcıların biri hariç (V10) geriye kalan tamamı (V1, V2, V3, V4, V5, V6, V7, V8, V9, V11, V12), Türk eğitim sistemiyle ilgili herhangi bir programa katılmadıklarını, ancak böyle bir fırsat sunulursa katılmak istediklerini belirtmiştir. Bu durum, velilerin eğitim fırsatlarına duydukları ilgiyi ve katılım eğilimlerini ortaya koymaktadır.

Gelir Durumu: Katılımcıların büyük çoğunluğu (V1, V2, V3, V4, V5, V6, V8, V9, V10, V11, V12), gelirlerinin geçimleri için yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu ekonomik zorluklar, velilerin çocuklarının eğitime yeterince kaynak ayıramamalarına neden olmaktadır.

Eğitim Harcamaları: Velilerin çocuklarının eğitimi için yaptıkları harcamalar değişiklik göstermektedir. Veliler çocuklarının eğitimi için ortalama 700-1500 TL arasında harcama yapmaktadırlar. Ancak bazı veliler, harcamalarının 700 TL ve altında olduğunu (V2, V5, V6, V8), bazıları ise 1500-2500 TL aralığında olduğunu belirtmişlerdir (V4, V7, V11, V12).

Tartışma

Bu araştırmanın bulguları, göçmen ve mülteci velilerin Türk eğitim sistemine yönelik farkındalık düzeylerinin düşük olduğunu ve bu durumun çocuklarının eğitim süreçlerine yönelik destek sağlama kapasitelerini olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Velilerin eğitim sistemi hakkındaki bilgi eksiklikleri, çocuklarının eğitim başarısını ve okula uyum süreçlerini olumsuz etkileyebilir.

Göç Sebepleri ve Sosyal Destek: İstanbul'un göçmenler tarafından tercih edilmesinde iş olanakları ve akraba faktörlerinin önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu bulgu, literatürde yer alan göç ve ekonomik motivasyonlar arasındaki ilişkiyi desteklemektedir. Örneğin, Massey ve diğerleri (1993) göçün genellikle ekonomik nedenlerle ve mevcut sosyal ağların etkisiyle gerçekleştiğini belirtmiştir. Göçmenlerin yeni bir şehirde akraba desteği arayışı, onların sosyal adaptasyon süreçlerini kolaylaştırmaktadır (Portes & Böröcz, 1989).

Eğitim Sistemi Bilgi Düzeyi: Velilerin büyük çoğunluğunun eğitim sistemi hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, onların çocuklarının eğitim süreçlerinde etkin bir şekilde yer almalarını engellemektedir. Bu durum, Epstein ve diğerlerinin (2002) ebeveyn katılımının öğrenci başarısı üzerindeki olumlu etkilerini gösteren çalışmalarını desteklemektedir. Eğitim sistemine yönelik farkındalığı artırmak için velilere yönelik bilgilendirme programları ve rehberlik hizmetleri sunulmalıdır. Bu programlar, velilerin eğitim sistemi hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlayarak, çocuklarının eğitim süreçlerine daha etkin bir şekilde katılmalarını sağlayabilir (Hoover-Dempsey & Sandler, 1997).

Eğitim Programlarına Katılım: Velilerin eğitimle ilgili programlara katılma isteği yüksek olmasına rağmen, Türkiye’de göçmen velilere Türk Eğitim Sistemini öğrenmelerine yönelik eğitim programları bulunmamaktadır. Başkaca araştırmalar bu tür programlara katılım oranlarının düşük olduğunu göstermektedir. Epstein (2001), ebeveynlerin eğitime katılımının öğrenci başarısını artırdığını ve bu katılımın çeşitli şekillerde olabileceğini vurgulamıştır. Bu durum, velilere yönelik eğitim programlarının yaygınlaştırılması ve erişilebilirliğinin artırılması gerektiğini göstermektedir. Eğitim programlarına katılım, velilerin eğitim sistemi hakkında bilgi sahibi olmalarını ve çocuklarının eğitim süreçlerine daha etkin bir şekilde destek sağlamalarını sağlayabilir (Chrispeels & Rivero, 2001).

Ekonomik Zorluklar ve Eğitim Harcamaları: Velilerin büyük çoğunluğu, gelirlerinin geçimleri için yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu ekonomik zorluklar, velilerin çocuklarının eğitimine yeterince kaynak ayıramamalarına neden olmaktadır. Eğitim harcamalarının büyük bir kısmı, temel ihtiyaçlar ve okul gereçleri için yapılmaktadır. OECD (2018), ekonomik zorlukların öğrenci başarısı üzerindeki olumsuz etkilerini ve bu tür zorluklarla başa çıkmanın gerekliliğini vurgulamıştır. Ekonomik destek programları ve burs imkânları, göçmen ve mülteci ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine daha fazla kaynak ayırmalarını sağlayabilir (Cameron & Heckman, 2001).

Göçmen Eğitiminde Velilerin Rolü: Öğrencilerin akademik başarısı ve toplumsal entegrasyonları açısından velilerin eğitimdeki rolü büyük bir öneme sahiptir. Türkiye’de göçmen velilerin eğitim süreçlerine dâhil olma düzeyi, göçmen çocukların eğitim başarılarını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, göçmen velilerin eğitim sürecine katılımını artırmaya yönelik politikaların geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Bu çalışmalar, yalnızca göçmen çocukların değil, aynı zamanda toplumun geneline yönelik daha kapsayıcı bir eğitim ortamı oluşturulmasına da katkı sağlayacaktır.

Öneriler

Araştırma bulguları doğrultusunda, göçmen ve mülteci velilerin eğitim sistemi hakkındaki farkındalıklarını artırmak için çeşitli öneriler sunulabilir. Öncelikle, velilere yönelik bilgilendirme programları ve rehberlik hizmetleri yaygınlaştırılmalıdır. Bu programlar, velilerin eğitim sistemi hakkında bilgi sahibi

olmalarını ve çocuklarının eğitim süreçlerine etkin bir şekilde katılmalarını sağlayabilir (Sheldon & Epstein, 2005). Ayrıca, velilere yönelik eğitim programlarının erişilebilirliği artırılmalı ve bu programlara katılım teşvik edilmelidir. Ekonomik destek programları ve burs imkânları, göçmen ve mülteci ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine daha fazla kaynak ayırmalarını sağlayabilir. Son olarak, velilerin sosyal adaptasyon süreçlerini desteklemek amacıyla, akraba ve topluluk desteği sağlanmalı ve bu destekler yaygınlaştırılmalıdır (Ainscow, 2005).

Bu çalışma, göçmen ve mülteci velilerin eğitim sistemi hakkındaki farkındalık düzeylerini ve eğitim süreçlerine yönelik algılarını inceleyerek, bu konuda daha fazla araştırma yapılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Eğitim sistemine yönelik farkındalığın artırılması ve velilere yönelik destek programlarının yaygınlaştırılması, göçmen ve mülteci öğrencilerin eğitim başarılarını artırmak için önemli bir adım olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ainscow, M. (2005). Developing inclusive education systems: what are the levers for change? *Journal of Educational Change*, 6(2), 109-124.
- Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç Ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi* (2): 58-83.
- Aksoy, E. (2010). Almanya’da Yaşayan Üçüncü Kuşak Türk Öğrencilerin Kimlik Algılamaları Ve Buna Bağlı Olarak Karşılaştıkları Ayrımcılık Sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 7–38.
- Alpago, H., & Alpago, D. O. (2021). Karşılaştırmalı Bir Analizle Göç Ve Entegrasyon: Gurbetçiler Ve Suriyeli Mülteciler Örneği. *Bilgi Ekonomisi Ve Yönetimi Dergisi*, 16(1), 95-115.
- Altunok, M. (2017). Türkiye’nin Göç Gerçekliği Ve Örgütlenmesi Üzerine Bir Tartışma-A Discussion On Turkey's Migration Reality And Organization. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(22): 295-311.
- Arango, J. (2000). Explaining Migration: A Critical View, *International Social Science Journal* 52(165): 283-296.
- Atasü-Topcuoğlu, R. (2016). Göç Yazınındaki Düzenli Ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama, *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 34: 1-20.
- Atasü-Topcuoğlu, R. (2019). Türkiye’de Göçmen Çocukların Katılım Hakkı. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8 (1), 408-430. <https://doi.org/10.15869/itobiad.468025>
- Atasü-Topcuoğlu, R. (2018). Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği. *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar, İletişim Yayınları* 1783, Araştırma-İnceleme Dizisi 299, Der: Öner, S. G. I. Ve Öner, N. A. .Ş.
- Ataş, Ö. (2021). Suriyeli Göçmenlerin Sosyal Uyum Düzeyi (Gaziantep Örneği)., [Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. <http://openaccess.hku.edu.tr/xmlui/handle/20.500.11782/2391>
- Baltacı, H. (2014). Göçmen öğrencilerin başarı durumunu etkileyen etmenlerin okul yöneticisi, öğretmen, veli ve öğrencilerin görüşlerine göre değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yakın Doğu Üniversitesi / Yurtdışı Enstitü / Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Eko. Ana Bilim Dalı.
- Bauer, T. K., & Zimmermann, K. F. (1999). Assessment Of Possible Migration Pressure And İts Labour Market Impact Following Eu Enlargement To Central

- And Eastern Europe. July, IZA Research Report, No. 3. Bauer, TK, Haisken-Denew JP, Schmid
- Bezci, B., Hopyar, Z., Topal, F., & Tauscher, S. (2020). Türkiye’de Suriyeli Mültecilerin Eğitimlerinin Entegrasyon Sürecine Etkisi. Karınca Yayınları.
- Bhugra, D., & Gupta S. (2011). *Migration And Mental Health*. New York, (Cambridge University Press).
- Biçer, N. & Kılıç, B. S. (2017). Suriyeli Öğrencilere Türkçe Öğretmek İçin Kullanılan Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5 (4), 649-663.
- Bijak, J. (2006). Forecasting International Migration: Selected Theories, Models, And Methods. CEFMR Working Paper. 4.
- Birman, D. (2005). Ethical Issues In Research With Immigrants And Refugees, *The Handbook Research With Ethnocultural*, 09-Trimble-4708.Qxd 5/9/2005, http://www.corwin.com/sites/default/files/upmbinaries/6063_Chapter_9_Trimble_I_Proof_3.pdf.
- Black, R., Adger, W. N., Arnell, N. W., Dercon, S., Geddes, A. & Thomas, D. S. G. (2011). The Effect Of Environmental Change On Human Migration. *Global Environmental Change*, 21, 3-11.
- Bolay, S. H. (2010). Felsefeye Giriş. Akçağ Yayınları.
- Borjas, G. J. (1989). Economic Theory And International Migration. *International Migration Review* 23(3): 457–485.
- Borjas, G. J. (2010). *Labor Economics*. (New York: Mcgraw-Hill International/Irwin). Fifth Edition.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. (1992). *An Invitation To Reflexive Sociology*. University Of Chicago Press.
- Brown, J., Jenny, M. & Mitchell, J. (2006). Interrupted Schooling And The Acquisition Of Literacy: Experiences Of Sudanese Refugees In Victorian Secondary Schools. *Australian Journal Of Language And Literacy*, 29 (2), 50-62.
- Cameron, S. V., & Heckman, J. J. (2001). The dynamics of educational attainment for black, Hispanic, and white males. *Journal of Political Economy*, 109(3), 455-499.
- Castelli, F. (2018). Drivers Of Migration: Why Do People Move? *Journal Of Travel Medicine* 25(1): 1-7.
- Castles, S. & Miller, J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, Çev. Bülent Uğur Bal - İbrahim Akbulut. (Bilgi Üniversitesi Yayınları, ISBN İstanbul).
- Chrispeels, J. H., & Rivero, E. (2001). Engaging Latino families for student success: How parent education can reshape parents’ sense of place in the education of their children. *Peabody Journal of Education*, 76(2), 119-169.
- Cortes, K. E. (2004). Are Refugees Different From Economic Immigrants? Some Empirical Evidence On The Heterogeneity Of Immigrant Groups In The United States. *The Review Of Economics And Statistics* 86(2): 465–480.

- Coşkun, İ. & Emin, M. N. (2018). Türkiye’de Göçmenlerin Eğitimi: Mevcut Durum Ve Çözüm Önerileri. *İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği Politika Notu* No. 2018/03.
- Creswell, J. W. (2017). *Eğitim araştırmaları: Nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi*. Edam. İstanbul.
- Çakırer-Özservet, Y. (2015). *Göçmen Çocukların Şehre Uyum ve Eğitim Politikası*. Bulut, Y. (Der.), Uluslararası Göç Ve Mültecı Uyum Sorununda Kamu Yönetiminin Rolü İçinde (S 93-112). Kocaeli Üniversitesi Umuttepe Yayınları.
- Çalhan, M. & Kolukırik, S. (2020). Eğitim Sistemine Katılımın Dayanıklılık Geliştirmedeki Rolü: Suriyeli Göçmen Çocuklar Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 49, 189 - 202.
- De Haas, H. (2005). International Migration, Remittances And Development: Myths And Facts. *Third World Quarterly* 26(8): 1269-1284.
- Demir, R. (2019). İmam Hatip Lisesinde Öğrenim Gören Suriyeli Öğrencilerin Eğitim Sorunları: Kilis Örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (44), 280-306.
- Doğan, C., & Aydın, Y. (2021). Yeşilce Örneğinden Hareketle, Yerelden Genele Göç Olgusu. *Balkan Ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi* 7(1): 115-123.
- Doğan, V. (2006). *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Savaş Kitabevi, Ankara.
- Doğan, E. (2020). Göçmen velilerin eğitim sürecine katılımı: Zorluklar ve çözüm önerileri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 45-62.
- Dokuyucu, H. (2020). *Çorum Halkı Gözüyle Göçmenler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hitit Üniversitesi.
- Drbohlav, D. (2011). Migration Theories, Realities And Myths. *Migration Studies*, 36(10): 1565-1586.
- Dustmann, C., Fasani, F., Frattini, T., Minale, L., & Schönberg, U. (2017). On The Economics And Politics Of Refugee Migration. *Economic Policy* 32(91): 497-550.
- Düvell, F. (2004). Polish Undocumented Immigrants, Regular High-Skilled Workers And Entrepreneurs In The UK. *Institute For Social Studies Working Paper* 54: 1-28.
- Elhadj, E. (2011). Why Syria’s Regime Is Likely To Survive. *Middle East Review Of International Affairs* (Online), 15 (1), 77-89.
- Emin, M. N. (2016). Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Temel Eğitim Politikaları. *SETA Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı Dergisi*, 153.
- Epstein, J. L. (2001). School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools. *Boulder, CO: Westview Press*.
- Epstein, J. L. (2001). School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools. *Boulder, CO: Westview Press*.

- Epstein, J. L., & Sanders, M. G. (2002). Family, school, and community partnerships. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting* (Vol. 5, pp. 407-437). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Erdem, C. (2017). Sınıfında Mülteci Öğrenci Bulunan Sınıf Öğretmenlerinin Yaşadıkları Öğretimsel Sorunlar Ve Çözüme Dair Önerileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 26-42.
- Ev, H. (2007). İbn Haldun'un Eğitim Felsefesi. *Felsefe Dünyası*, 2(46), 247-275.
- Gençler, A. (2004). Avrupa Birliği'nin Göç Politikası. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Prof. Dr. Turan Yazgan'a Armağan Özel Sayısı 49: 173-196.
- Gökmen, H. (2020). *Suriyeli Göçmen Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Entegrasyon Sorunu* (Bursa Yıldırım İlçesi Örneği)., (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi). YÖK Açık Bilim Sistemi. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/248083>
- Gür, B., & Bekar, S. (2021). Göçmen öğrencilerin eğitimi: Velilerin rolü ve entegrasyon süreci. *Eğitim ve Bilim*, 46(2), 325-340.
- Hagen-Zanker, J. (2008). Why Do People Migrate? A Review Of The Theoretical Literature. A Review Of The Theoretical Literature (January 2008). *Maastricht Graduate School Of Governance Working Paper*.
- Hart, R. A. (1995). Interregional Economic Migration: Some Theoretical Considerations (Part I). *Journal Of Regional Science* 15(2): 127-138.
- Hazan, J. C. (2018). Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler Ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler, Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar, İletişim Yayınları 1783, *Araştırma-İnceleme Dizisi* 299, Der: Öner, S. G. I. Ve Öner, N. A. .Ş.
- Hein, J. (1993). Refugees, Immigrants, And The State, *Annu. Rev. Sociol* 19:43-59.
- Hollifield, J. F. (1998). Migration, Trade, And The Nation-State: The Myth Of Globalization. *UCLA Journal Of International Law And Foreign Affairs* 3(2): 595-636.
- Hoover-Dempsey, K. V., & Sandler, H. M. (1997). Why do parents become involved in their children's education? *Review of Educational Research*, 67(1), 3-42.
- IOM – International Organization For Migration (2011). *Glossary On Migration. Inter National Migration Law Series*, No. 25. Retrieved From <http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/about-migration/keymigration-terms-1.html>
- Isserman, A., Taylor, C., Gerking, S., & Schubert, U. (1987). Regional Labor Market Analysis. In *Handbook Of Regional And Urban Economics* 1: 543-580.
- Ivakhnyuk, I. (2007). Eurasian Migration System: Theoretical And Political Approaches. *Migration And Development Moscow*, 13-15 September.
- İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2013, 04 04). 05 17, 2022 tarihinde Göç Tarihi: <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi> adresinden alındı.
- İli, K. (2020). *Göçmenlerle İlgili Eğitim Politikaları: Türkiye Ve Almanya Örneği*, (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi). Hacettepe Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. <http://openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/22520>

- İşigüzel, B. & Baldık, Y. (2019). Göçmen Toplulukların Eğitim Sistemine Katılımı Sürecinde Uygulanan Eğitim Ve Dil Politikalarının İncelenmesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(2), 487-503.
- Jennissen, R. (2007). Causality Chains In The International Migration Systems Approach. *Popul Res Policy* 26: 411–436.
- Kamel, H. M. (2017). The Social İntegration Of The Syrian Community İn The 6th Of October City İn Cairo "A Field Study İn Social Anthropology". *Institute Of African Research And Studies*, 2-52.
- Kara, M. A. (2014). *Türkiye'ye Yönelik Düzensiz Emek Göçü Ve Göçmen İstihdamı: İnşaat Sektörü Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı, İstanbul.
- Karaağaç, F. C. & Güvenç, H. (2019). Resmi İlkokullara Devam Eden Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Eğitim Sorunları. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi-International Journal Of Society Researches*, 11 (18), 530-568. Doi: 10.26466/Opus.530733
- Karakuş, E. (2006). *Göç Olgusu Ve Eğitime Olumsuz Etkileri (Sultanbeyli Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi). Sakarya Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. <https://acikerisim.sakarya.edu.tr/handle/20.500.12619/92419>
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kazak, N. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- King, R. (2012). Theories And Typologies Of Migration: An Overview And A Primer. Malmö University, Malmö Institute For Studies Of Immigration, Diversity And Welfare (MIM).
- Kiremit, R. F., Akpınar, Ü. & Akcan, A. T. (2018). Suriyeli Öğrencilerin Okula Uyumları Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Kastamonu Education Journal*, 26 (6), 1-11.
- Kocabaş, C., & Alpaydın, Y. (2017, Kasım). Göç Olgusu Ve Türk Eğitim Paradigması. *Göç Araştırmaları Vakfı*, 3.
- Koçoğlu, A. & Yelken, Y. T. (2018). Suriyeli Öğrencilere Türkçe Dil Becerileri Kazandırma Sürecinde İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programları İle İlgili Öğretmen Görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 6 (2), 131-160. Retrieved From <https://dergipark.org.tr/en/pub/enad/issue/38696/450077>
- Koser, K. (2005). Irregular Migration, State Security And Human Security. Global Commission On International Migration (GCIM). 1-33. www.gcim.org.
- Kostas, S. (2017). Irregular Vs Illegal Immigration: Setting The Definitions. An Overview Of European Practice. Venice: Institute Of Ethnology SAS 4(65): 420-426.
- Krekova, L. (2011). Theories Of Migration: Conceptual Review And Empirical Testing İn The Context Of The EU East-West Flows. *In Interdisciplinary Conference On Migration. Economic Change, Social Challenge* 4: 6-9.

- Kritz, M. (2015). Internationalmigration, *The Wiley Blackwell Encyclopedia Of Race, Ethnicity, And Nationalism*, First Edition. Edited By John Stone, Rutledge M.Dennis, Polly S. Rizova, Anthony D. Smith, And Xiaoshuo Hou. ©2016 John Wiley & Sons, Ltd.
- Kurt, H. (2006). Göç Eğilimleri Ve Olası Etkileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi* 4(1): 135- 160.
- Kuş, E. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri Nicel mi? Nitel mi? Nicel Nitel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Küçükahmet, L. (1997). *Eğitim Bilimine Giriş*. Gazi Kitabevi.
- Lee, E. S. (1966). A Theory Of Migration. *Demography* 3 (1): 47-57.
- Levent, F. & Çayak, S. (2017). Türkiye’deki Suriyeli Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Okul Yöneticilerinin Görüşleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (27), 21-46.
- Massey, D. S. (1998). Economic Development And International Migration In Comparative Perspective. *Population And Development Review* 14(3): 383-413
- Massey, D. S., Durand, J., & Pren, K. A. (2014). Explaining Undocumented Migration To The US. *International Migration Review*, 48(4), 1028-1061.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- Milanovic, B. (2018). *Küresel Eşitsizlik, Küreselleşme Çağı İçin Yeni Bir Yaklaşım*, Çev. Doç. Dr. Meneviş Uzbay Ve Prof. Dr. Mustafa Pirili (Eflatun Basım Dağıtım Yayıncılık Yatırım Ve Tic. Ltd. Şti).
- Morawska, E. (2007). International Migration: Its Various Mechanisms And Different Theories That Try To Explain it. *IMER/MIM*, Malmö University.
- Nar, B. (2008). Göçün Eğitime ve Eğitim Yönetimine Etkileri (Dilovası Örneği). *(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Sakarya üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nicolai, S., Wales, J., & Aiazzi, E. (2017). Education, migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development. *Swiss Agency for Development and Cooperation*.
- OECD. (2018). *Equity in Education: Breaking Down Barriers to Social Mobility*. OECD Publishing, Paris.
- Özipek, B. B. (2021). Chp Ve Suriyeli Sığınmacılar Ayrımcılık, Ötekileştirme Ve Nefret Üretiminin Politik Dili. *Serbestiyet*. <https://serbestiyet.com/wp-content/uploads/2021/06/chp-raporu-bekir-berat-o%CC%88zipek1.pdf>
- Pazarlıoğlu, V. M. (2007). İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi. *Yönetim Ve Ekonomi* 14(1): 121-135.
- Pernice, R. (1994). Methodological Issues In Research With Refugees And Immigrants. *Professional Psychology: Research And Practice* 25(3): 207–213.
- Petersen, W. (1978). International Migration. *Annual Review Of Sociology*, 4: 533-575

- Piore, M. J. (1979). *Birds Of Passage: Migrant Labor And Industrial Societies* (Vol. 10). (Cambridge: Cambridge University Press).
- Portes, A., & Böröcz, J. (1989). Contemporary immigration: Theoretical perspectives on its determinants and modes of incorporation. *International Migration Review*, 23(3), 606-630.
- Pryor, R. J. (1981). 6: Integrating International And Internal Migration Theories. *International Migration Review* 15(1): 110-129.
- Saklan, E. (2020). Seçilmiş Bazı Ülkelerde Sığınmacı Eğitim Politikaları Ve Uygulamalarına Bir Bakış. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(14), 52-78.
- Sarıdoğan, Ş. (2019). *Göç Ve Eğitim İlişkisinin Sosyolojik Analizi* (Mersin İli Akdeniz İlçesi Örneği) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi.
- Schaeffer, P. (2009). Refugees: On The Economics Of Political Migration. *International Migration*, 48(1): 1-22.
- Sheldon, S. B., & Epstein, J. L. (2005). Involvement counts: Family and community partnerships and mathematics achievement. *The Journal of Educational Research*, 98(4), 196-207.
- Sjaastad, L. A. (1962). Investment In Human Being. *The Journal Of Political Economy* XX(5), Part 2
- Stark, O. (1991). *The Migration Of Labour*, Oxford, UK, Blackwell Publishers.
- Sülükçü, Y. & Savaş, O. (2018). PICTES Türkçe Dil Yeterliklerine Yönelik Program Ve Ölçek Geliştirme Çalıştayı Raporunun Değerlendirilmesi. *Erciyes Journal Of Education*, 2 (2), 59-74. Doi: 10.32433/Eje.440480
- Şahin, A. & Şahin, Y. (2020). Türkiye'deki Suriyeli Eğitimcilerin Gözünden Göç Ve Uyum Sürecinde Eğitimin İşlevi Ve Barışa Katkısı. *Harran Maarif Dergisi*, 5(1), 63-87.
- Şahin, M. & Doğan, Y. (2018). Suriyeli Öğrencilerin Bulunduğu Sınıflarda Fen Bilimleri Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar: Nitel Bir Çalışma. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 1 (1), 13-33.
- Tanrikulu, F. (2018). Suriye Krizi Sonrası Türkiye'deki Sığınmacıların Ve Göçmenlerin Eğitimi: Geçmiş , Bugün Ve Gelecek Perspektifleri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2585-2604
- Taylor, E. J., & Martin, P. L. (2001). *Human Capital: Migration And Rural Population Change Chapter For Handbook Of Agricultural Economics*, Bruce L. Gardner And Gordan C. Rausser, Eds. (Elsevier Science New York).
- Todaro, M. P. (1969). A Model Of Labor Migration And Urban Unemployment In Less Developed Countries. *The American Economic Review* 59(1): 138-148.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul).
- Toksöz, G., Erdoğan, S., & Kaşka, S. (2012). *Türkiye'ye Düzensiz Emek Göçü Ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları*. Iom Türkiye.
- Tümertekin, E., & Özgüç, N. (1998). *Beşeri Coğrafya*. İstanbul: Çantay Kitapevi.

- Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. (2019). 05 18, 2022 tarihinde TDK: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24 (24), 543-559.
- Uluslararası Göç Hukuku. (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü* (International Migration Organization Ed. Richard Perruchoud İle Jillyanne Redpath-Cross), İkinci Baskı, No:31,https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf.
- UN. (2016). *Situation Of Migrants in Transit*. United Nations Human Rights Office Of The High Commissioner, A/HRC/31/35.
- UNECE. (1993). *International Migration Bulletin*. Geneva: United Nations Economic Commission For Europe, No. 3.
- Ünay, H. (2022, 04). Türkiye'ye Yönelik Afganistan Göçü'ne Yerelden Bakmak: Van Saha Araştırması Çalışma Raporu. *Göç Araştırmaları Vakfı*, 1.
- Üner, S. (1972). *Nüfusbilim Sözlüğü*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Van Der Erf, R., Jandl, M., & Reeger, U. (2005). International Migration: Concepts And Measurement. Heinz Fassmann, Josef Kohlbacher, Ursula Reeger, Wiebke Sievers (Ed.), *International Migration And Its Regulation* (s.3-17). <https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/189920/1/SAO%20IMISCOE%20report2005.pdf>
- Walker, J. M. T., Shenker, S. S., & Hoover-Dempsey, K. V. (2005). Why do parents become involved in their children's education? *The Elementary School Journal*, 106(2), 105-130.
- Wara, Y. A. (2019). Arap Baharı'ndan Sonra Mısır Ve Tunus'un Anayasa Sürecinin Karşılaştırılması. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 2, 83-94. Retrieved From <https://dergipark.org.tr/en/pub/usbadi/issue/51407/607115>
- Yağmurlu, G. (2019). *Türkiye Ve Almanya'nın Uluslararası Göç Ve Göçmen Politikası: İzmir-Berlin Karşılaştırması*, (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi). Pamukkale Üniversitesi Açık Erişim Sistemi.<http://acikerisim.pau.edu.tr:8080/xmlui/handle/11499/26792>
- Yasa, İ. (1979). *Yurda Dönen İşçiler Ve Toplumsal Değişme*, TODAİE Yayınları No:182, Ankara.
- Yavuz, M. & Aslan, D. (2019). Türkiye'de göçmen öğrencilerin eğitim sorunları ve çözüm önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 89-108
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ziya, O. (2012). Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri, *TBB Dergisi* 2012 99(201): 229-240.

Zolberg, A. R. (2009). *A Nation By Design: Immigration Policy in The Fashioning Of America*. Harvard University Press.

EKLER

Ek 1. Görüşme Formu

MÜLTECİ VE GÖÇMEN ÖĞRENCİ VELİLERİNİN TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ FARKINDALIĞI GÖRÜŞME FORMU

Yaş:

Cinsiyet:

Eğitim Düzeyi:

Türkiye’de Bulunduğu Süre:

- 1) Kaç çocuğunuz eğitim çağında ve kaçınıcı sınıfta yer alıyorlar?
- 2) İstanbul dışında nerelerde ne kadar süre kaldınız? Neden İstanbul’u tercih ettiniz?
- 3) Yerleşim yeri olarak burayı tercih etmenizde sizler gibi göçmen olanlar mı yoksa Türkiye vatandaşı tanıdıklarınız mı etkili oldu?
- 4) Türkiye’nin eğitim sistemiyle ilgili neler biliyorsunuz? Biliyorsanız bu bilgileri nerelerden edindiniz?
- 5) Türk eğitim sistemi ile ilgili herhangi bir eğitim programına katıldınız mı? Böyle bir program olursa katılır mısınız?
- 6) Gelir durumunuz geçiminiz için yeterli mi?
- 7) Çocuğunuzun eğitimi için aylık ortalama ne kadar harcama yapıyorsunuz?
- 8) Çocuğunuzun eğitimi için yaptığınız harcamanın yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
- 9) Okul saatleri dışında çocuk herhangi bir işte çalışıyor mu? Çalışıyorsa çocuğun elde ettiği gelire ihtiyaç mı duyuluyor?
- 10) Çocuğunuzun evde ders çalışma ortamı var mı?
- 11) Çocuğunuzun eğitimi için evde yaptığınız bir çalışma var mı? (Ders çalıştırmak, özel ders aldirmek vb.)
- 12) Sizce çocuğunuz eğitimde en çok hangi konuda sorun-zorluk yaşıyor?
- 13) Pandemi sürecinde uzaktan eğitime çocuğunuz katıldı mı? Uzaktan eğitimde yaşadığı sorunlar nelerdir?
- 14) Çocuğunuzun okul devamı ile ilgili bilginiz var mı? Varsa bu bilgiyi nereden öğreniyorsunuz?
- 15) Okul saatleri dışında çocuğunuzla beraber genelde ne tür sosyal etkinlikler yapıyorsunuz?
- 16) Çocuğunuzun üniversite eğitimi alması sizce önemli midir? Neden?
- 17) Çocuğunuzun okul bitince eğitim hayatı hakkında geleceği ile ilgili planınız nelerdir?
- 18) Çocuğunuzun Türkiye’deki eğitimi için devletten (öğretmen-idareci) beklentileriniz nelerdir?
- 19) Çocuğunuzun eğitimi ile ilgili beklentileriniz nelerdir?
- 20) Siz ve çocuğunuzun geleceğini nerede görüyorsunuz? (Avrupa-Türkiye-Anavatan) Neden?
- 21) Ülkenizde şartlar uygun olursa geri dönmeye ilgili düşünceleriniz nelerdir?
- 22) Çocuğunuzun gelecekte nerede görmek istiyorsunuz?